

UCHWAŁA NR XLII/21/2026
RADY MIEJSKIEJ W BIRCZY

z dnia 5 marca 2026 roku

w sprawie przyjęcia aktualizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego
„Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”
na lata 2024-2030

Działając na podstawie art. 10g ust. 1 i ust. 8 oraz art. 18 ust. 2 pkt 6a ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2025 r. poz. 1153 z późn. zm.)

Rada Miejska w Birczy uchwala, co następuje:

§1.

Przyjmuje się aktualizację **Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030**, stanowiącą załącznik do niniejszej uchwały.

§2.

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Bircza.

§3.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

PRZEWODNICZĄCY
RADY MIEJSKIEJ W BIRCZY

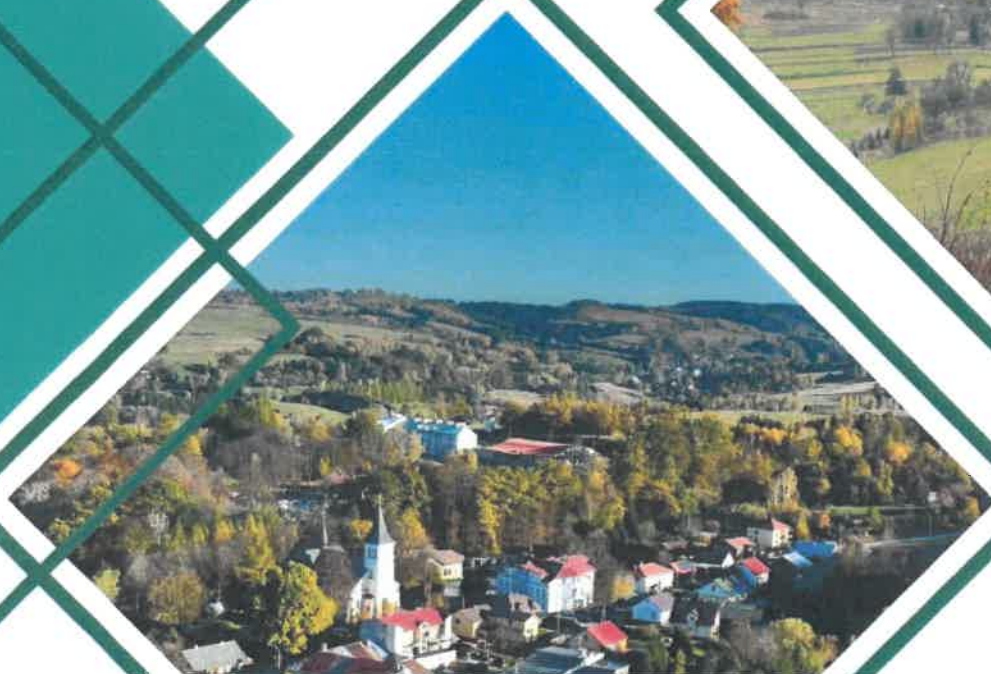
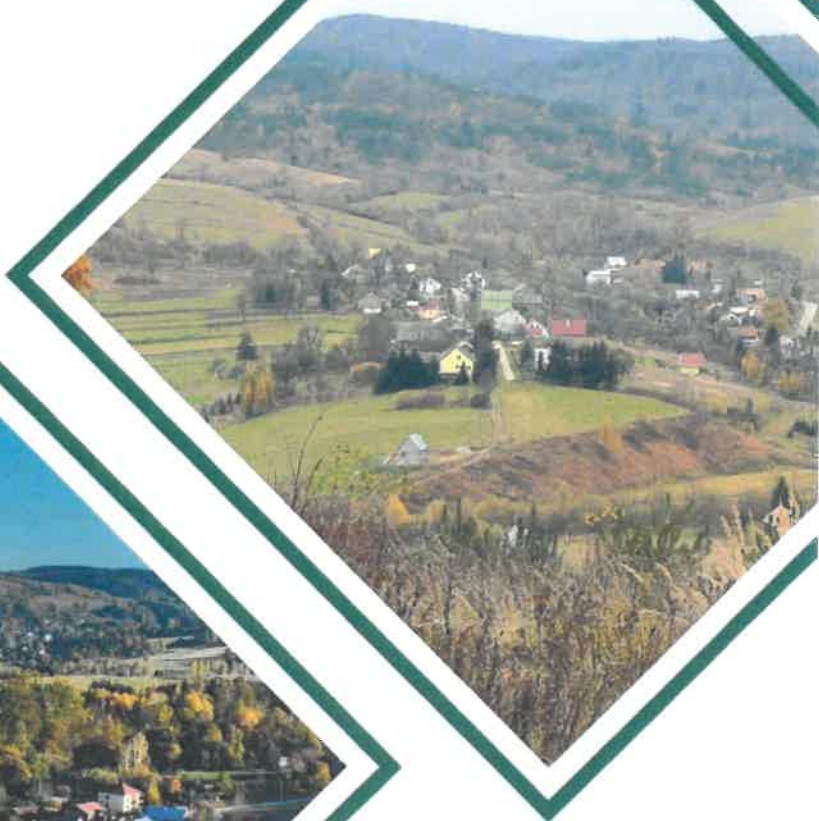
Tadeusz Cebulko

Bircza, Fredropol 2025

STRATEGIA ROZWOJU PONADLOKALNEGO

**POROZUMIENIE GMIN
POGÓRZA PRZEMYSKIEGO**

na lata 2024 – 2030

Spis treści

1. Wprowadzenie	4
2. Wymiar terytorialny i podstawa prawna opracowania Strategii	6
3. Spójność Strategii z dokumentami na poziomie europejskim, krajowym i regionalnym.....	12
3.1 Poziom europejski.....	12
3.2 Poziom krajowy.....	14
3.3 Poziom regionalny	16
4. Synteza i wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej	19
4.1 Synteza diagnozy.....	19
4.2 Powiązania gospodarcze, społeczne i środowiskowe	20
4.3 Wnioski z diagnozy oraz problemy, potrzeby i potencjały rozwojowe.....	22
4.4 Analiza SWOT	59
5. Plany operacyjne oraz kierunki interwencji rozwoju OF	63
5.1 Wizja Rozwoju.....	63
5.2 Misja partnerstwa	64
5.3 Cele strategiczne i kierunki działań wraz oczekiwanymi rezultatami planowanych działań i wskaźnikami ich osiągnięcia	64
5.4 Opis i uzasadnienie zintegrowania celów IIT	77
6. Kluczowe działania – projekty strategiczne	80
6.1 Lista projektów w ramach IIT.....	84
7. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej wraz ustaleniami i rekomendacjami w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej.....	91
7.1 Ustalenia i rekomendacje w zakresie lokalnych polityk przestrzennych.....	98
8. Obszary strategicznej interwencji.....	104
8.1 Wykorzystanie policentrycznego miejskiego układu osadniczego (gmina Bircza)	107
8.2 Obszary wymagające szczególnego wsparcia w kontekście równoważenia rozwoju	108
8.3 Obszary wiejskie – wysoka jakość przestrzeni do zamieszkania, pracy i wypoczynku	113
9. System realizacji strategii oraz jej monitoring i ewaluacja	122
9.1 Struktura organizacyjna zarządzania strategią	122
9.2 Aktualizacja Strategii.....	125
9.3 Zmiana składu porozumienia	125
9.4 System monitoringu i oceny skuteczności realizacji strategii.....	126
9.5 Monitorowanie procesu wdrażania strategii.....	126
9.6 Ocena (ewaluacja) stopnia osiągnięcia celów strategicznych	128
9.7 Opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych	129
9.8 Partycypacja społeczna na etapie przygotowania strategii.....	131
9.9 Partycypacja społeczna na etapie realizacji strategii i oceny efektów strategii	133
9.10 Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych.....	135
10. Ramy finansowe i źródła finansowania strategii.....	137
Spis tabel i map	140
Załącznik 1. Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej wykonana na potrzeby Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024 – 2030	141

1. Wprowadzenie

Samorządy lokalne mierzą się z wieloma wyzwaniami związanymi z procesami depopulacji, zmianami technologicznymi oraz zjawiskami natury globalnej, jak zmiany klimatyczne. W szczególnej sytuacji są obszary wiejskie, gdzie problemy te ujawniają się w większym nasileniu, powodując realne zagrożenie marginalizacją społeczno-gospodarczą. Jednocześnie obszary te dysponują wieloma zasobami, które odpowiednio wykorzystane mogą złagodzić występujące problemy, a w niektórych przypadkach mogą być przekute na atuty służące przyspieszeniu procesów rozwojowych.

Wyzwania, przed jakimi stoją samorządy gmin Bircza i Fredropol, skłoniły ich włodarzy do poszukiwania nowych rozwiązań pozwalających na zapewnienie mieszkańcom dostępu do usług publicznych wysokiej jakości oraz wspieranie rozwoju lokalnej gospodarki. Jednym z takich rozwiązań jest usystematyzowana współpraca, pozwalająca na racjonalizację wydatków budżetowych oraz prowadzenie działań służących rozwiązaniu problemów jak największej liczby mieszkańców porozumienia, niezależnie od gminy, którą zamieszkują. Samorządy te przyjęły również nazwę dla swojego porozumienia **„Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”**

Obie gminy postanowiły podjąć ściślejszą współpracę i wprowadzić nowatorskie rozwiązania, służące większej efektywności prowadzonych inwestycji, lepszej realizacji bieżących usług publicznych, zwiększaniu swoich szans na uzyskanie dodatkowych środków zewnętrznych, a także mobilizacji i zwiększeniu aktywności mieszkańców w dbaniu o rozwój tego obszaru. W tym celu gminy podpisały porozumienie określające zasady współpracy przy opracowaniu i wdrażaniu **Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024 – 2030**.

Niniejsza Strategia stanowi wyraz wspólnej polityki partnerskich gmin do roku 2030, nie odbierając żadnej z gmin prawa do przygotowania strategii rozwoju lokalnego.

Jest to pierwszy tego typu dokument, opracowany we współpracy tych gmin z innymi samorządami, choć należy zwrócić uwagę na doświadczenia we współpracy zdobyte m.in. dzięki współpracy w ramach Lokalnych Grup Działania czy związków gmin, w których uczestniczą samorządy. Przyjęty tryb ekspercko-partycypacyjny pozwolił na włączenie w jego przygotowanie wielu środowisk.

Dodatkowo, aby móc ubiegać się o wsparcie finansowe z Programu Regionalnego Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027, przedmiotowa strategia pełni również funkcję i spełnia wszystkie obowiązkowe wymogi dotyczące Strategii IIT (Innego instrumentu terytorialnego).

Strategia składa się z czterech zasadniczych części (tj. diagnostycznej, strategicznej, wdrożeniowej oraz opisującej zaangażowanie społeczeństwa). W części diagnostycznej sformułowano najistotniejsze wnioski na podstawie „Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej (uwzględniającej

elementy z zakresu sfery klimatyczno-środowiskowej¹”, określając potencjały i bariery oraz szanse rozwojowe w poszczególnych elementach składających się na funkcje obszaru. W części strategicznej wyznaczono wizję obszaru oraz misję partnerskich samorządów określając jednocześnie cele strategiczne i związane z nimi kierunki działań oraz spójność z dokumentami strategicznymi na poziomie krajowym i regionalnym, dodatkowo wskazano również projekty planowane do realizacji w ramach Innych Instrumentów Terytorialnych (zwane dalej IIT). Część wdrożeniowa zawiera zestaw projektów realizujących przyjęte cele, systemy wdrażania oraz monitorowania i ewaluacji oraz potencjalne źródła finansowania działań ze środków zewnętrznych. W ostatniej części opisano rolę społeczności lokalnej w przygotowaniu dokumentu oraz sposoby jej włączenia na etapie wdrażania *Strategii*.

¹ Diagnoza została zamieszczona na stronach internetowych gmin i w BIP: https://www.bircza.pl/asp/pliki/download/projekt_srp_porozumienie-cz_i_diagnoza-_231111_tg-pk__1_.pdf
<https://bip.fredropol.pl/article/2023-11-16-konsultacje-dotyczace-projektu-porozumienie-gmin-pogorza-przemyskiego?m=28&l=2>

2. Wymiar terytorialny i podstawa prawna opracowania Strategii

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030 opracowana została na podstawie art. 10g ustawy o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2024 r. poz. 1465, 1572, 1907, 1940), który umożliwia gminom sąsiadującym i powiązanym ze sobą funkcjonalnie, opracowanie wspólnej strategii rozwoju w zakresie ich terytorium.

Strategia rozwoju ponadlokalnego daje gminom możliwość wspólnego planowania działań rozwojowych, co ma kluczowe znaczenie zwłaszcza w odniesieniu do realizacji inwestycji oraz stanowi również podstawę do podejmowania decyzji przez poszczególne gminy o sposobie i zakresie dostarczania społecznościom lokalnym wybranych usług publicznych. Strategia przygotowywana przez kilka gmin może więc przynieść wymierne korzyści wszystkim interesariuszom - w szczególności poprzez dostosowanie planów inwestycyjnych poszczególnych gmin i uwzględnienie w nich potrzeb całego obszaru objętego strategią, jak również przez realizację wspólnych przedsięwzięć inwestycyjnych.

Zakres strategii rozwoju ponadlokalnego, podobnie jak w przypadku strategii rozwoju gminy, określony jest w art. 10e ust. 3 ustawy o samorządzie gminnym, jednak podmiot przygotowujący dokument może zamieścić w nim dodatkowe elementy, jeśli jest to zasadne ze względu na zakres tematyczny podejmowany w danej strategii. W niniejszym przypadku strategia została poszerzona o katalog projektów zgłoszonych w ramach IIT.

Zgodnie z zapisami art. 10e ust. 3. ww. ustawy strategia rozwoju zawiera wnioski z diagnozy oraz określa:

1. cele strategiczne rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym, przestrzennym i klimatyczno-środowiskowym;
2. kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych;
3. oczekiwane rezultaty planowanych działań, w tym w wymiarze przestrzennym, oraz wskaźniki ich osiągnięcia;
4. model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy, rozumiany jako docelowy układ elementów składowych przestrzeni, w tym:
 - a) strukturę sieci osadniczej wraz z rolą i hierarchią jednostek osadniczych,
 - b) system powiązań przyrodniczych,
 - c) główne korytarze i elementy sieci transportowych, w tym pieszych i rowerowych,
 - d) główne elementy infrastruktury technicznej i społecznej;
5. ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie dotyczące:

- a) zasad ochrony środowiska i jego zasobów, w tym ochrony powietrza, przyrody i krajobrazu,
 - b) zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej,
 - c) kierunków zmian w strukturze zagospodarowania terenów, w tym określenia szczególnych potrzeb w zakresie nowej zabudowy mieszkaniowej,
 - d) zasad lokalizacji obiektów handlu wielkopowierzchniowego w rozumieniu ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1130),
 - e) zasad lokalizacji kluczowych inwestycji celu publicznego,
 - f) kierunków rozwoju systemów komunikacji, infrastruktury technicznej i społecznej,
 - g) zasad lokalizacji urządzeń wytwarzających energię o mocy zainstalowanej przekraczającej 500 kW,
 - h) zasad lokalizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko,
 - i) zasad kształtowania rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej,
 - j) zasad kształtowania zagospodarowania przestrzennego na obszarach zdegradowanych i obszarach rewitalizacji oraz obszarach wymagających przekształceń, rehabilitacji, rekultywacji lub remediacji;
- 6. obszary strategicznej interwencji określone w strategii rozwoju województwa, o której mowa w art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2024 r. poz. 566), wraz z zakresem planowanych działań;
 - 7. obszary strategicznej interwencji kluczowe dla gminy, jeżeli takie zidentyfikowano, wraz z zakresem planowanych działań;
 - 8. system realizacji strategii, w tym wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych;
 - 9. ramy finansowe i źródła finansowania.

Podstawę prawną opracowania niniejszej strategii stanowi również ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2025 r. poz. 198), która określa zasady prowadzenia polityki rozwoju, podmioty prowadzące tę politykę oraz tryb współpracy między nimi, a także ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027 (Dz. U. z 2022 r. poz. 1079, z 2024 r. poz. 1717), która wprowadza szczególne instrumenty realizacji programów, między innymi w postaci Innych instrumentów terytorialnych (IIT), które umożliwiają wspólną realizację projektów w ramach rozwoju terytorialnego. Aby przedmiotowa strategia mogła pełnić funkcję Strategii IIT i realizować tego rodzaju instrument, musi spełniać ona również minimalne warunki określone w art. 29 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne

przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej.

Zgodnie z art. 36 ust. 8 ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027, strategia IIT określa w szczególności:

1. syntezę diagnozy obszaru realizacji IIT wraz z analizą problemów, potrzeb i potencjałów rozwojowych, w tym wzajemnych powiązań gospodarczych, społecznych i środowiskowych
2. cele, jakie mają być zrealizowane w ramach IIT, ze wskazaniem wykorzystanego podejścia zintegrowanego, oczekiwanych wskaźników rezultatu i produktu powiązanych z realizacją właściwego programu;
3. listę projektów realizujących cele, o których mowa w pkt 2, wraz z informacją na temat sposobu ich wskazania oraz powiązania z innymi projektami;
4. opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych oraz właściwych podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, podmiotów działających na rzecz ochrony środowiska oraz podmiotów odpowiedzialnych za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób niepełnosprawnych, równości płci i niedyskryminacji w pracach nad przygotowaniem i wdrażaniem strategii IIT.

Strategia nie musi zawierać źródeł finansowania, jak również opisanych procedur jej realizacji.

Elementy te wpisują się w strukturę niniejszej strategii rozwoju ponadlokalnego, co przedstawiono poniżej:

Rozdział w strategii rozwoju ponadlokalnego	Element Strategii IIT
4.2 Powiązania gospodarcze, społeczne i środowiskowe 4.3 Wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzennej i klimatyczno-środowiskowej oraz problemy, potrzeby i potencjały rozwojowe	synteza diagnozy obszaru realizacji IIT wraz z analizą problemów, potrzeb i potencjałów rozwojowych, w tym wzajemnych powiązań gospodarczych, społecznych i środowiskowych
5.2 Cele strategiczne i kierunki działań wraz oczekiwanymi rezultatami planowanych działań i wskaźnikami ich osiągnięcia	cele, jakie mają być zrealizowane w ramach IIT, ze wskazaniem wykorzystanego podejścia zintegrowanego, oczekiwanych wskaźników rezultatu i produktu powiązanych z realizacją właściwego programu;

Rozdział w strategii rozwoju ponadlokalnego	Element Strategii IIT
6.1 Lista projektów w ramach IIT	lista projektów realizujących cele, o których mowa w pkt 2, wraz z informacją na temat sposobu ich wskazania oraz powiązania z innymi projektami
9.7 Opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych 9.8 Partycypacja społeczna na etapie przygotowania strategii	opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych oraz właściwych podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, podmiotów działających na rzecz ochrony środowiska oraz podmiotów odpowiedzialnych za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób niepełnosprawnych, równości płci i niedyskryminacji w pracach nad przygotowaniem i wdrażaniem strategii IIT

Wymiar terytorialny interwencji w województwie podkarpackim realizowany będzie poprzez instrumenty ZIT, IIT oraz RLKS. IIT jest nowym instrumentem terytorialnym, który będzie wdrażany po raz pierwszy w tym województwie. Wskazany instrument będzie mógł zostać wykorzystany do realizacji interwencji w ramach Priorytetu 6, CS 5 (ii) - Działanie FEPK.06.02 Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich i małych miast. Zgodnie z zapisami FEP 2021-2027 wsparciem w ramach instrumentu IIT objęte zostaną OSI o znaczeniu krajowym i regionalnym, tj. obszary wiejskie i powiązane z nimi funkcjonalnie małe miasta o kumulacji negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych zagrożonych trwałą marginalizacją (w tym, m.in. obszary o szczególnym potencjale turystycznym lub kulturowym), a które nie zostały objęte mechanizmem ZIT.

Gmina Bircza wskazana została w strategii rozwoju województwa jako małe miasto (gmina odzyskała prawa miejskie 1 stycznia 2024 r.), a gmina wiejska Fredropol została wskazana jako obszar zagrożony trwałą marginalizacją na poziomie regionalnym. Wskazane gminy wpisują się również w inne obszary funkcjonalne zidentyfikowane na poziomie regionalnym, co zaprezentowano w rozdziale 8. Obszary strategicznej interwencji. Wskazane przesłanki dają zatem gminie Bircza i gminie Fredropol możliwość wdrażania instrumentu IIT.

Jednym z najważniejszych kroków w formalizacji współpracy było zawarcie porozumienia jednostek samorządu terytorialnego w sprawie określenia zasad współpracy w ramach Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”, które utworzyło Obszar Funkcjonalny „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”. Sygnatariuszami niniejszego dokumentu były następujące jednostki samorządu terytorialnego:

- Gmina Bircza,
- Gmina Fredropol.

Organem decyzyjnym partnerstwa jest Rada Porozumienia, w skład której wchodzi przedstawiciele władz wykonawczych wszystkich gmin tworzących partnerstwo (wójtowie obu gmin) lub osoby je reprezentujące. Rada pełni funkcję programowo-opiniotwórczą. Zarządzaniem operacyjnym i realizacją działań w partnerstwie powierzono Zespołowi Operacyjnemu. Działania w zakresie porozumienia koordynuje lider porozumienia, którym jest Gmina Fredropol. Lider reprezentuje strony przy podejmowaniu ustaleń, które dotyczą opracowania, akceptacji i wdrażania strategii, uczestniczy w wydarzeniach związanych z realizacją i promocją dokumentu, czy kieruje pracami Zespołu Operacyjnego.

Najważniejsze postanowienia Porozumienia w zakresie współpracy podczas przygotowania do nowej perspektywy finansowej UE dotyczą m.in.:

- deklaracji partnerskiej współpracy wszystkich Stron Porozumienia na rzecz ponadlokalnego i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego,
- opracowania i wdrożenia Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”,
- realizacji zintegrowanych projektów w odpowiedzi na potrzeby i problemy, wynikające z zaistniałych i potencjalnych uwarunkowań społeczno-gospodarczych,
- utworzenia Rady Porozumienia jako organu podejmującego najważniejsze decyzje i wyznaczającego kierunki działania w ramach współpracy,

Partnerstwo gmin tworzących Obszar Funkcjonalny „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” to wspólna inicjatywa samorządów z terenu powiatu przemyskiego, na rzecz zrównoważonego rozwoju regionu, przejawiająca się chęcią integracji działań mających na celu zapewnienie temu obszarowi konkurencyjności i dynamicznego rozwoju dzięki zacieśnieniu współpracy samorządowej. Obszar ten obejmuje swym zasięgiem powierzchnię 414 km², a na koniec 2024 roku był zamieszkiwany przez 10 984 osoby, co zostało szczegółowo przedstawione w Diagnozie sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej, stanowiącej załącznik do niniejszej Strategii.

Obszar gmin tworzących OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”, przedstawia poniższa mapa.

Mapa 1. Obszar gmin Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie pl.mapy.cz

Zgodnie z art. 36 ustawy wdrożeniowej warunkiem realizacji IIT jest opracowanie przez gminę lub powiat lub ich partnerstwo utworzone w jednej z form współpracy jednostek samorządu terytorialnego, o których mowa w art. 64, art. 74 i art. 84 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym oraz w art. 5 ust. 2, art. 72a, art. 73 i art. 75 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym, strategii terytorialnej, o której mowa w art. 29 rozporządzenia ogólnego, zwanej dalej „strategią IIT”, oraz jej pozytywne zaopiniowanie w terminie 60 dni od dnia otrzymania przez właściwą instytucję zarządzającą programem – w zakresie możliwości finansowania strategii IIT w ramach tego programu. W przypadku gminy Bircza i Fredropol, przyjętą formą współpracy jest Porozumienie, które zostało zwarte w dniu 12 czerwca 2023 r. i określające zasady współpracy przy opracowaniu i wdrożeniu Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030.

3. Spójność Strategii z dokumentami na poziomie europejskim, krajowym i regionalnym

Przygotowanie wspólnej strategii ponadlokalnej jest odpowiedzią na potrzebę planowania działań rozwojowych wykraczających i oddziałujących poza granice administracyjne jednostek terytorialnych. Opracowanie dokumentu dotyczącego kilku samorządów pozwoli również na aplikowanie o środki unijne, a także umożliwi realizację zintegrowanych projektów partnerskich

W niniejszym rozdziale wskazano zbiór podstawowych dokumentów wyższego rzędu, z którymi Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030 wykazuje spójność. Opisanie dokumenty strategiczne i wykonawcze stanowią warunki brzegowe dla niniejszej *Strategii*, która przygotowana została w pełnej zgodności z tymi dokumentami. Jednocześnie, mając na uwadze realizowaną perspektywę finansową Unii Europejskiej na lata 2021 – 2027, dołożono wszelkich starań, aby działania określone w dokumencie odpowiadały równocześnie na wyzwania na poziomie europejskim, krajowym i regionalnym zidentyfikowane w poszczególnych obszarach wsparcia współfinansowanych z Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych w kolejnych latach. Należy zaznaczyć, że Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030 wykazuje spójność zarówno z dokumentami o charakterze strategicznym, jak i wykonawczym.

3.1 Poziom europejski

Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady

Komisja Europejska w Rozporządzeniach Parlamentu Europejskiego i Rady przedstawiła cele Polityki Spójności na lata 2021-2027. Pakiet rozporządzeń obejmuje przede wszystkim: rozporządzenie ramowe, rozporządzenie ws. Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Funduszu Spójności (FS), rozporządzenie ws. Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+), rozporządzenie ws. Interreg, rozporządzenie ws. Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (FST). Jednym z elementów ww. dokumentów jest przedstawienie podstawowych założeń i Celów Tematycznych dla Polityki Spójności oraz proponowanych przez Komisję Europejską zasad funkcjonowania programów operacyjnych w perspektywie 2021–2027.

W trwającej perspektywie finansowej Polska realizuje działania w ramach wszystkich pięciu celów polityki spójności oraz celu dodatkowego, umożliwiającego obywatelom i regionom łagodzenie społecznych, gospodarczych i środowiskowo-przestrzennych skutków transformacji w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu.

Tabela 1 Cele Polityki Spójności na lata 2021-2027

Cele Polityki Spójności na lata 2021–2027	
CP 1	Bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa dzięki wspieraniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej oraz regionalnej łączności cyfrowej.
CP 2	Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca w kierunku gospodarki zeroemisyjnej oraz odporna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, łagodzenia zmian klimatu i przystosowania się do nich, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem, oraz zrównoważonej mobilności miejskiej.
CP 3	Lepiej połączona Europa dzięki zwiększeniu mobilności.
CP 4	Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych.
CP 5	Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów i inicjatyw lokalnych.
CP 6	(FST) Umożliwienie regionom i obywatelom łagodzenia społecznych, gospodarczych i środowiskowych skutków transformacji w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu.

Źródło: Polityka Spójności na lata 2021-2027

Dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów i inicjatyw lokalnych jednym z ważniejszych celów polityki spójności dla OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” jest Cel Tematyczny nr 5 – Europa bliższa obywatelom, który jest podstawą ustanowienia Instrumentów Terytorialnych (w tym ZIT i IIT) i będzie głównym źródłem finansowania projektów w ramach obszarów funkcjonalnych w perspektywie 2021 – 2027. Zaplanowano jednak, że w ramach ZIT i IIT możliwa będzie realizacja projektów również we wszystkich pozostałych celach polityki. Zarówno współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, jak i Europejskiego Funduszu Społecznego.

Europejski Zielony Ład

Europejski Zielony Ład jest strategią na rzecz rozwoju, mającą na celu przekształcenie UE w sprawiedliwe i prosperujące społeczeństwo żyjące w konkurencyjnej, zasobooszczędnej i nowoczesnej gospodarce. Jej celem jest również: ochrona, zachowanie i poprawa kapitału naturalnego oraz ochrona zdrowia i dobrostanu obywateli przed zagrożeniami oraz negatywnymi skutkami związanymi z klimatem i naturalnym środowiskiem.

Dokument zawiera plan działań umożliwiających bardziej efektywne wykorzystanie zasobów dzięki przejściu na czystą gospodarkę o obiegu zamkniętym oraz przeciwdziałanie utracie różnorodności biologicznej i zmniejszenie poziomu zanieczyszczeń. Do obszarów Europejskiego Zielonego Ładu, wchodzi m.in.:

- Ochrona naszego wrażliwego ekosystemu i bioróżnorodności biologicznej;
- Sposoby na bardziej zrównoważony łańcuch żywnościowy;
- Czysta i bezpieczna energia;
- Zrównoważony przemysł i sposoby na bardziej zrównoważone i przyjazne środowisku cykle produkcyjne;
- Bardziej ekologiczny sektor budowlany i renowacyjny;
- Zrównoważona mobilność i promowanie bardziej zrównoważonych środków transportu;
- Środki mające na celu szybkie i skuteczne ograniczenie oraz eliminację zanieczyszczeń;
- Osiągnięcie neutralności klimatycznej.

Zakłada się, że zapisy Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030 będą zgodne z Europejskim Zielonym Ładem, którego postanowienia będą wpływać na zmiany w poszczególnych sektorach Państw UE. Wdrożenie Europejskiego Zielonego Ładu wymagać będzie od członków KE przemyslenia strategii politycznych w zakresie m.in. dostaw czystej energii w gospodarce, w sektorze przemysłu, produkcji i konsumpcji, infrastruktury, transportu, budownictwa, żywności i rolnictwa.

3.2 Poziom krajowy

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, jako jeden z ważniejszych dokumentów krajowych wskazuje, że zrównoważony rozwój społeczny i regionalny to rozwój skierowany na terytorialną różnorodność oraz jej atuty, a jednocześnie dbający o zapewnienie całemu społeczeństwu wysokiej jakości życia. Jako główny cel SOR określono tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Obszary wiejskie w Polsce charakteryzuje zróżnicowanie przestrzenne pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, jak i funkcji gospodarczych (są to zarówno obszary z dominacją rolnictwa tradycyjnego, obszary rolnictwa wielkoobszarowego, obszary z dominacją funkcji turystycznej, jak i silnie zurbanizowane obszary położone w pobliżu dużych aglomeracji i mniejszych miast). Pobudzanie ich rozwoju wymaga zintegrowanego i jednocześnie zindywidualizowanego podejścia uwzględniającego ich potencjały i potrzeby rozwojowe. Kierując się celami strategicznymi SOR polityka wobec obszarów wiejskich musi wspierać ich rozwój w oparciu o posiadane przez nie endogeniczne potencjały. Efektem będzie m.in. wyrównywanie szans rozwojowych wszystkim mieszkańcom wsi. Implikuje to działania dotyczące pobudzania przedsiębiorczości, przekształceń strukturalnych, zwiększania mobilności i zapewnienia odpowiedniej jakości usług decydujących o perspektywach

rozwojowych (zdrowie, edukacja, transport publiczny), zapewniając przy tym zachowanie walorów kulturowych, krajobrazu i środowiska przyrodniczego.

Realizacja Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030 będzie się wpisywać w zakładane działania określone w SOR dla obszarów wiejskich, co potwierdza zarówno sformułowana wizja rozwoju gminy, jak i przyjęte cele strategiczne, które służyć będą urzeczywistnieniu się tej wizji.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

Polityka regionalna na szczeblu centralnym koordynowana jest przez Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2030. Zakłada ona zrównoważony i bardziej spójny rozwój całego kraju i zmniejszanie dysproporcji rozwojowych między obszarami miejskimi i wiejskimi. W szczególności wspiera miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze oraz obszary zagrożone trwałą marginalizacją. Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030 będzie wpisywała się w realizację wyzwań wskazanych dla polityki regionalnej w KSRR 2030, tj.:

- adaptacja do zmian klimatu oraz ograniczanie zagrożeń dla środowiska;
- przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych;
- rozwój i wsparcie kapitału ludzkiego i społecznego;
- wzrost produktywności i innowacyjności regionalnych gospodarek;
- rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia w regionach;
- zwiększenie efektywności zarządzania rozwojem (w tym finansowania działań rozwojowych) oraz współpracy między samorządami terytorialnymi i między sektorami;
- przeciwdziałanie nierównościom terytorialnym i przestrzennej koncentracji problemów rozwojowych oraz niwelowanie sytuacji kryzysowych na obszarach zdegradowanych.

Umowa Partnerstwa na lata 2021-2027

30 czerwca 2022 r. oficjalnie zakończyły się negocjacje Umowy Partnerstwa między Komisją Europejską a polskim rządem. Dokument ten pokazuje szerszy kontekst i ramy dla perspektywy finansowej UE 2021-2027, jednocześnie nakreślając strategię wykorzystania środków polityki spójności i koordynacji w zakresie określania obszarów wsparcia. Umowa Partnerstwa łączy ze sobą oczekiwania Komisji Europejskiej z wyzwaniami wynikającymi z krajowych dokumentów, takich jak Strategia Odpowiedzialnego Rozwoju i inne strategie sektorowe.

UP realizować będą krajowe i regionalne programy operacyjne, które wraz z UP tworzą spójny system dokumentów strategicznych i programowych, stanowiący podstawę do realizacji perspektywy 2021-2027 w Polsce. UP zakłada kontynuację realizacji dotychczasowych programów krajowych oraz

regionalnych. Nowym narzędziem jest program finansowany ze środków Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji.

Jednym z opisanych w dokumencie narzędzi przeznaczonych dla obszarów funkcjonalnych w perspektywie 2021-2027 są instrumenty - Zintegrowane Inwestycje Terytorialne i Inne Instrumenty Terytorialne. Ich istotą jest realizacja partnerskich projektów przyczyniających się do rozwiązywania problemów i wspólnego oraz skoordynowanego zaspakajania potrzeb całego obszaru. Instrumenty te mają służyć wzmocnieniu współpracy i partnerstw samorządów, które realizują wspólne działania rozwojowe na podstawie strategii terytorialnych.

Kluczowe zasady w procesie przygotowania i wprowadzania instrumentów terytorialnych:

- partnerstwo i współpraca,
- zintegrowane podejście do rozwiązywania problemów łączących sąsiadujące jednostki samorządu terytorialnego,
- zaangażowanie lokalnych instytucji i organizacji w przygotowanie i realizację działań wynikających ze strategii terytorialnych.

Realizacja tych zasad ma mieć wpływ na oddolny charakter wypracowanych strategii, które jednocześnie muszą wykazać spójność z ramami strategicznymi na poziomie regionalnym - strategią rozwoju województwa.

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030 i stworzone na jej potrzeby Partnerstwo gmin, będą spełniać przedstawione w UP wymagania oraz przewidują wykorzystanie instrumentu IIT, jako jednego ze źródeł finansowania realizacji działań zaplanowanych w tym dokumencie.

Dodatkowo w ramach strategii rozwoju ponadlokalnego, zgodnie z art. 326 ust. 1. ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo Wodne (Dz. U. z 2024 r. poz. 1087, 1089, 1473, z 2025 r. poz. 216, 680), określając ustalenia strategii uwzględnia się ustalenia dokumentów planistycznych, takich jak m.in.: plan gospodarowania wodami na obszarach dorzecza Wisły, plan zarządzania ryzykiem powodziowym, plan przeciwdziałania skutkom suszy, mapy zagrożenia powodziowego czy mapy ryzyka powodziowego. Niniejsza strategia jest również spójna ze wskazanymi dokumentami.

3.3 Poziom regionalny

Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

W Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030 przyjęto model rozwoju stymulowany strategicznymi wyborami jako: zrównoważony, integrujący zasoby i potencjały, ukierunkowany na wysoką jakość życia. Aby realizować kierunki założone w Strategii rozwoju województwa –

Podkarpackie 2030, zastosowano wymiar terytorialny poprzez skoncentrowanie działań na wykorzystaniu potencjałów rozwojowych na określonym obszarze, tzw. obszarze strategicznej interwencji.

Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030 zakłada m.in.: następujące kierunki interwencji, w które wpisuje się Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030:

OBSZAR TEMATYCZNY 1. GOSPODARKA I NAUKA

- 1.3. Konkurencyjność gospodarki poprzez innowacje i nowoczesne technologie

OBSZAR TEMATYCZNY 2. KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY

- 2.1. Edukacja
- 2.3. Kultura i dziedzictwo kulturowe
- 2.4. Rynek pracy
- 2.6. Włączenie społeczne
- 2.7. Aktywny styl życia i sport

OBSZAR TEMATYCZNY 3. INFRASTRUKTURA DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU I ŚRODOWISKA

- 3.1. Bezpieczeństwo energetyczne i OZE
- 3.3. Poprawa dostępności komunikacyjnej wewnątrz regionu oraz rozwój transportu publicznego
- 3.4. Rozwój infrastruktury informacyjno-komunikacyjnej w regionie
- 3.5. Rozwój infrastruktury służącej prowadzeniu działalności gospodarczej i turystyki
- 3.6. Przeciwdziałanie i minimalizowanie skutków zagrożeń wywołanych czynnikami naturalnymi
- 3.7. Zapobieganie i minimalizowanie skutków zagrożeń antropogenicznych
- 3.8. Zarządzanie zasobami dziedzictwa przyrodniczego, w tym ochrona i poprawianie stanu różnorodności biologicznej i krajobrazu

OBSZAR TEMATYCZNY 4. DOSTĘPNOŚĆ USŁUG

- 4.1. Poprawa dostępności do usług publicznych poprzez wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych
- 4.2. Planowanie przestrzenne wspierające aktywizację społeczności i aktywizacja obszarów zdegradowanych
- 4.3. Wsparcie instytucjonalne i poprawa bezpieczeństwa mieszkańców

OBSZAR HORYZONTALNY – TERYTORIALNY WYMIAR STRATEGII

Priorytet 7.1. Wykorzystanie policentrycznego miejskiego układu osadniczego

Priorytet 7.3 Obszary wymagające szczególnego wsparcia w kontekście równoważenia rozwoju

Priorytet 7.4 Obszary wiejskie – wysoka jakość przestrzeni do zamieszkania, pracy i wypoczynku

Plan Strategiczny Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030

Planowanie strategiczne opiera się na zrealizowanych działaniach diagnostycznych i pozostaje w ścisłym związku z funkcją decyzyjną procesu zarządzania. Proces realizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030 został podzielony na cztery poziomy. Wszystkie zostały sformułowane na podstawie przeprowadzonego procesu diagnostycznego, którego wyniki zidentyfikowały najważniejsze potrzeby i problemy OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” oraz jego potencjały i szanse rozwojowe. W pierwszym kroku, na podstawie wniosków z diagnozy oraz analizy SWOT sformułowano wizję rozwoju, która jest jednocześnie celem głównym. Przedstawia ona obraz OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” w wyniku realizacji postanowień niniejszego dokumentu. Wizja ma również przełożenie na kolejny poziom wdrożeniowy, czyli cele strategiczne, określone w wymiarze społecznym, gospodarczym, przestrzennym i klimatyczno-środowiskowym. Cele strategiczne mają charakter długofalowy i wskazują generalny kierunek postępowania w realizacji założonej wizji rozwoju. Natomiast uszczegóławiające je priorytety rozwojowe będą realizowane w średnim okresie i stanowią narzędzia oraz sposoby realizacji celów strategicznych. Ostatnim elementem programu strategicznego są kierunki działań, które służą realizacji założonych celów i są podstawą wdrażania strategii.

4. Synteza i wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej

4.1 Synteza diagnozy

Podstawowym źródłem dla formułowania wniosków była analiza potencjałów i barier rozwojowych wynikających z uwarunkowań wewnętrznych obszaru. Wykorzystano analizę poszczególnych czynników w sferze gospodarczej, społecznej, środowiskowej, a także przestrzennej (w tym określenie podstawowych cech struktury przestrzennej obszaru, zróżnicowań wewnętrznych terytorium oraz analizę powiązań funkcjonalnych).

Drugim elementem było uwzględnienie uwarunkowań zewnętrznych, które mogą wspierać wykorzystanie atutów obszaru i przyspieszać pozytywne zmiany, ale mogą też stanowić zagrożenie dla rozwoju gmin tworzących Obszar Funkcjonalny „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”. Do najistotniejszych tego typu uwarunkowań należą:

- procesy globalne (zmiany klimatyczne oraz powiązane z tym zagadnieniem stan powietrza oraz kurczące się zasoby wody; zmiany technologiczne w tym rewolucja cyfrowa, wpływające nie tylko na procesy gospodarcze, ale również funkcjonowanie społeczeństwa; rosnące nierówności społeczne; zjawiska kryzysowe w tym związane z pandemią SARS-COV-2 i jej skutkami oraz agresją Rosji na Ukrainę);
- polityki Unii Europejskiej, w tym Nowy Zielony Ład oraz istotne z punktu widzenia partnerstwa polityki wspierające rozwój jak Polityka Spójności, Wspólna Polityka Rolna;
- kierunki polityki rozwojowej kraju oraz województwa podkarpackiego.

W formułowaniu wniosków zastosowano podejście funkcjonalne. Podejmując dany wątek tematyczny nie odniesiono się wyłącznie do uwarunkowań wewnętrznych obszaru porozumienia, ale i do szans, i zagrożeń wynikających z otoczenia zewnętrznego.

Pogłębiony materiał analityczny, będący podstawą dla sformułowania wniosków diagnostycznych, jest zawarty w dokumencie „Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej”, stanowiącym załącznik do niniejszej Strategii.

4.2 Powiązania gospodarcze, społeczne i środowiskowe

Obszar Funkcjonalny „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” (OF), w którego skład wchodzi Gmina Bircza i Gmina Fredropol, cechuje się powiązaniami funkcjonalnymi w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzenno-środowiskowej. Wymienione powiązania są zauważalne zarówno na poziomie poszczególnych gmin OF, jak również na tle całego regionu. Ze względu na swoje położenie geograficzne w regionie Pogórza Przemyskiego i bliskość granicy z Ukrainą, łączą je różne powiązania: gospodarcze, społeczne i środowiskowe. Powiązania te warunkują rozwój jednostek wchodzących w skład OF. Poniżej wymieniono kluczowe czynniki, które wpływają na powiązania funkcjonalne w obrębie OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”.

- Obie gminy OF w latach 1975-1998 położone były w województwie przemyskim, a w latach 1945-1975 w województwie rzeszowskim. Obecnie gminy leżą w województwie podkarpackim, w powiecie przemyskim. Lokalne centrum administracyjne i społeczno-gospodarcze stanowią miejscowości Fredropol i Bircza (która 1 stycznia 2024 r. odzyskała prawa miejskie). Obie gminy ze względu na bliskie położenie przy Miejskim Obszarze Funkcjonalnym Przemysła wykazują powiązania z Miastem Przemyśl, będącym głównym centrum społeczno-gospodarczym w regionie.
- Region ma skomplikowaną historię, zwłaszcza w kontekście polsko-ukraińskim. W obu gminach mieszkają osoby pochodzenia ukraińskiego i łemkowskiego, co wpływa na podobne struktury etniczne i kulturowe. Wspólne obchody religijne, festyny czy wydarzenia patriotyczne pogłębiają te powiązania.
- Pod względem fizycznogeograficznym obie gminy OF leżą w mezoregionie Pogórze Przemyskie, którego dużą część zajmuje Park Krajobrazowy Pogórza Przemyskiego oraz Przemysko-Dynowski Obszar Chronionego Krajobrazu. Fragment Gminy Bircza leży ponadto w mezoregionie Góry Sanocko-Turczańskie, a część Gminy Fredropol w mezoregionie Płaskowyż Sańsko-Dnietrzański.
- Obie gminy OF cechują się wysokim poziomem lesistości i pokryciem terenu formami ochrony przyrody – wyróżnikiem OF są bogate walory przyrodniczo-krajobrazowe, stwarzające możliwość rozwoju oferty zarówno dla mieszkańców, jak i potencjalnych turystów.
- Gminy tworzące OF są ze sobą połączone drogą powiatową nr 2078R relacji Bircza – Huwniki. Choć infrastruktura ta umożliwia podstawową komunikację wewnętrzną, należy zaznaczyć, że cały obszar OF jest znacznie oddalony od głównych krajowych szlaków transportowych, co może stanowić barierę rozwojową. Najważniejszym szlakiem komunikacyjnym przebiegającym przez OF jest droga krajowa nr 28 na trasie Zator – Medyka. Należy jednak zaznaczyć, że przebiega ona wyłącznie przez teren Gminy Bircza.

- Dla mieszkańców gmin OF ważnym miejscem pracy jest Miasto Przemyśl. W 2021 r. Główny Urząd Statystyczny podał informacje dotyczące przepływów pracowniczych. Dane te potwierdzają, że poza gminami OF najwięcej mieszkańców dojeżdżało do pracy w Mieście Przemyśl – szczególnie dotyczy to Gminy Fredropol. Dane te świadczą o wzajemnych powiązaniach OF z rynkiem pracy w Mieście Przemyśl.
- W *Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030* wskazano, że Gmina Bircza i Gmina Fredropol zostały zaliczone do kilku obszarów strategicznej interwencji (OSI). Obie gminy leżą w OSI na poziomie krajowym: Wschodnia Polska oraz Obszary zagrożone trwałą marginalizacją. OF został także włączony do OSI na poziomie regionalnym: Obszary zagrożone trwałą marginalizacją w województwie, Obszary wiejskie województwa podkarpackiego, Obszar objęty Programem Strategicznym „Błękitny San”, ponadto Gmina Bircza została zaliczona do OSI Obszar objęty Programem Strategicznego Rozwoju Bieszczad.
- *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego - Perspektywa 2030* zalicza gminy OF do obszarów wiejskich – warto wspomnieć, że dokument został uchwalony w 2018 r., na długo przed ustanowieniem miejscowości Bircza miastem. Z uwagi na górzyste ukształtowanie terenu cały OF został zaliczony do Obszarów potencjalnego występowania osuwisk. Gmina Bircza została wskazana jako gmina o niskim potencjale do rozwoju rolnictwa, natomiast Gmina Fredropol jako gmina o średnim potencjale. W zakresie turystycznym *Plan* wskazuje obie gminy jako obszar intensywnego rozwoju funkcji turystycznej. Obie gminy znajdują się w malowniczym regionie z potencjałem turystycznym (Bieszczady, Pogórze Przemyskie, rezerваты przyrody). Powiązania gospodarcze występują w zakresie agroturystyki i usług turystycznych – turyści przemieszczający się przez jedną gminę często odwiedzają drugą, korzystając z lokalnych gospodarstw agroturystycznych, szlaków pieszych i rowerowych.
- *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego - Perspektywa 2030* wyodrębnia także obszary funkcjonalne – gminy OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” zalicza do Wiejskiego Obszaru Funkcjonalnego wymagającego wsparcia procesów rozwojowych i Górskiego Obszaru Funkcjonalnego. Warto podkreślić, że obie gminy leżą w obszarach, dla których jednym z wiodących kierunków zagospodarowania powinien być rozwój usług uzdrowiskowych.

4.3 Wnioski z diagnozy oraz problemy, potrzeby i potencjały rozwojowe

Zgodnie z obowiązującymi przepisami dotyczącymi strategii rozwoju ponadlokalnego, opracowanie Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030 poprzedzone zostało przygotowaniem „Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej”, która stanowi kluczowy etap w kompleksowej ocenie ponadlokalnych zasobów oraz w wypracowaniu strategicznych rozwiązań.

Wnioski z diagnozy stanowiły podstawę opracowania części kierunkowej Strategii, która zawiera wizję, cele strategiczne, kierunki działań, kluczowe projekty do realizacji oraz model struktury funkcjonalno-przestrzennej wraz z rekomendacjami w zakresie polityki przestrzennej i wskazaniem obszarów strategicznej interwencji.

Poniżej zostały przedstawione najważniejsze wnioski z diagnozy, wynikające z poszczególnych sfer, tworzących strukturę diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”.

Ogólna charakterystyka gmin wchodzących w skład Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”

- Obszar Funkcjonalny położony jest w środkowo-wschodniej części województwa podkarpackiego, granicząc od strony północnej z gminami Dubiecko, Krzywczyna, Krasieczyn i Przemyśl, od wschodu z oddzielony jest granicą państwową z Ukrainą, od południa z gminami Ustrzyki Dolne, Tyrawa Wołoska i Sanok, natomiast od zachodu z gminami Dydnia, Nozdrzec oraz Dynów.
- OF obejmuje tereny 2 gminy położonych w powiecie przemyskim, zajmując łączną powierzchnię 414 km², co stanowi 34,2 % powierzchni powiatu przemyskiego, oraz 2,3 % powierzchni województwa podkarpackiego.
- W skład OF wchodzi obszary wiejskie i miejskie obejmujące tereny gminy wiejskiej Fredropol i gminy miejsko-wiejskiej Bircza (gmina do 2024 r. była gminą wiejską). Sieć osadniczą tworzy 37 sołectw, z których 2 to gminne centra administracyjno-usługowe, będące siedzibami władz gminnych.

SFERA SPOŁECZNA

Uwarunkowania demograficzne

- OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na koniec 2024 r. zamieszkiwało 10 984 osoby, co stanowiło 0,53 % ogólnej liczby ludności województwa podkarpackiego. Na przestrzeni lat 2018-2024 liczba ludności spadła o 1 170 osób (9,6%), a trend malejący występował w tej kwestii systematycznie w okresie od 2018 do 2024 roku. Spadek liczby mieszkańców nastąpił w obu gminach OF – największy w gminie Bircza – o 763 osoby (11,6%).
- Analizowany obszar w 2022 r., z uwagi na swoje uwarunkowania przyrodnicze i krajobrazowe, w stosunku do średniej dla województwa podkarpackiego, charakteryzował się bardzo niską gęstością zaludnienia - 26,9 os./km² (przy gęstości zaludnienia w województwie – 117 os./km²). Wyższa wartość tego wskaźnika wystąpiła w Gminie Fredropol – 32,6 os./km², natomiast niższa w Gminie Bircza – 23,4 os./km².
- Na przestrzeni lat 2018-2022 wartość przyrostu naturalnego na terenie OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” wyniosła – 207. Ujemny przyrost naturalny w tym okresie występował w każdej z gmin OF.
- Największy wpływ na zmniejszającą się liczbę ludności w OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” ma zjawisko migracji. Liczba wymeldowań z OF na przestrzeni lat 2018-2022 znacznie przekroczyła liczbę zameldowań, w związku z czym wartość salda migracji wyniosła -385. Głównym typem migracji z terenu OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” były migracje edukacyjne, spowodowane wyjazdem absolwentów szkół średnich na studia do większych ośrodków akademickich – przede wszystkim Rzeszów, Kraków, Lublin i pozostawaniem w tych miastach, rozpoczynając karierę zawodową. Obok migracji edukacyjnej, zasadnicze znaczenie dla uwarunkowań demograficznych mają migracje ekonomiczne, które skutkują wyjazdem do miejsc, dających większe perspektywy zawodowe, również w kierunku zagranicznym. Analiza kierunków migracji zgodnie z danymi GUS ukazuje, że kierunkiem odpływu blisko połowy mieszkańców z terenu OF były ośrodki miejskie, jednak z uwagi na możliwość niedokonywania obowiązków meldunkowych, trudno jest określić faktyczną skalę tego zjawiska.
- W strukturze mieszkańców przeważa grupa osób w wieku produkcyjnym, jednak na przestrzeni lat 2018-2022 można zauważyć spadek ich liczby przy wzroście liczby ludności w wieku poprodukcyjnym. Równocześnie w tym okresie nastąpił spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym. Struktura mieszkańców OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” przedstawia się jednak nieco korzystniej na tle województwa podkarpackiego – występuje tu mniejszy udział osób w wieku poprodukcyjnym oraz większy udział osób w wieku

produkcyjnym w liczbie ludności ogółem. Natomiast w stosunku do województwa, mniejszy jest udział osób w wieku przedprodukcyjnym, co niezbyt dobrze rokuje na przyszłość. Ogólnie, dane wskazują na negatywny trend starzenia się społeczeństwa na terenie OF, przy jednoczesnym spadku liczby osób w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym.

Edukacja i wychowanie

- Na terenie OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” liczba dzieci do lat 3 w 2022 r. wyniosła 358 osób, brak jest natomiast placówek, zapewniających nad nimi opiekę, typu żłobek lub klub dziecięcy. Funkcjonowanie tego typu placówek przełożyłoby się na powrót rodziców na rynek pracy. Znaczna część mieszkańców OF zapewnia opiekę nad dziećmi do lat 3 w domach, kosztem własnej pracy zawodowej. Stwarzając miejsca opieki, gminy zwiększyłyby ich dostępność i przyczyniłyby się do poprawy sytuacji na rynku pracy.
- W 2021 r. na terenie OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” liczba dzieci w wieku od 3 do 6 lat wynosiła 391, natomiast 69,6 % z nich objętych było wychowaniem przedszkolnym w placówkach znajdujących się na terenie OF. Łącznie w OF, zgodnie z danymi GUS, funkcjonują zaledwie 4 przedszkola, 1 punkt przedszkolny oraz 10 oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych. Rozwój infrastruktury w tym zakresie pozwoliłby na zwiększenie dostępności do usług w zakresie wychowania przedszkolnego.
- W zakresie szkolnictwa podstawowego, na terenie OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” w 2022 funkcjonowało 9 szkół podstawowych, do których uczęszczało 750 uczniów. Współczynnik skolaryzacji brutto wyniósł w 2022 roku na tym obszarze 76,87 % i uległ spadkowi w stosunku do roku 2018 o 2,45 %, co świadczy o malejącej liczbie uczniów uczęszczających do szkół na terenie OF. Porównując współczynniki skolaryzacji w OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” i w województwie podkarpackim, zauważalne jest, że w OF znajduje się on na poziomie znacznie niższym niż dla województwa (92,27 %). Powodem takiego stanu rzeczy jest jednak zawyżanie średniej przez ośrodki miejskie, do których placówek uczęszczają często uczniowie z sąsiednich obszarów wiejskich. Zmniejszająca się liczba uczniów w szkołach, stanowi istotny problem dla samorządów, z uwagi na ciągle rosnące koszty utrzymania placówek oświatowych przy malejącej subwencji oświatowej, co z kolei przekłada się na konieczność ponoszenia przez gminy wydatków z własnego budżetu, ograniczając w ten sposób środki na inwestycje. Główny wpływ na malejącą liczbę uczniów w szkołach mają uwarunkowania demograficzne, przede wszystkim mniejsza z roku na rok liczba urodzeń.
- Wyniki egzaminu ósmoklasisty w szkołach na terenie OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” w 2023 roku generalnie wyszły na poziomie niższym niż średnia dla

województwa. Najwyższe wyniki wystąpiły z języka polskiego – 64%, natomiast z języka angielskiego średnia wyniosła 56 %, zaś z matematyki – 41 %. Większość uczniów z tego terenu uczęszcza do placówek na poziomie ponadpodstawowym w miastach: Przemyśl, Sanok i Rzeszów.

Infrastruktura kulturalna

- Ważną rolę w upowszechnianiu kultury na terenie OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” pełnią instytucje prowadzące działalność kulturalną. Instytucje kultury w gminach oprócz działalności kulturalnej prowadzą również działalność sportową oraz turystyczną, a także zajmują się promocją gminy i prowadzeniem informacji turystycznej. Na terenie Gmin Pogórza Przemyskiego działają 3 instytucje kultury: biblioteki publiczne oraz ośrodek kultury. Ofertę kulturalną uzupełniają również funkcjonujące na tym terenie świetlice, których liczba wynosi 39.
- Popularną formą działalności kulturalnej na terenie OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” są biblioteki, stanowiące samorządowe instytucje kultury i znajdujące się w każdej z gmin wchodzących w skład OF. Biblioteki służą zaspokajaniu potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych społeczeństwa, uczestnicząc również w upowszechnianiu wiedzy i kultury, poprzez organizację różnego rodzaju wydarzeń kulturalnych. Z roku na rok można jednak zauważyć w większości przypadków spadek liczby czytelników oraz wypożyczeń. Wynika to przede wszystkim ze zmniejszającej się atrakcyjności czytelnictwa jako formy rozrywki, a także oferty bibliotek, wskutek powszechnego dostępu do Internetu, stanowiącego nowy sposób uczestnictwa w kulturze. Duży wpływ na atrakcyjność oferty bibliotek ma głównie stan i wielkość księgozbioru, liczba nowości czytelniczych, liczba i rodzaj wydarzeń promocyjnych, a także stan infrastruktury bibliotek. Biblioteki zlokalizowane na tym terenie wymagają doposażenia w nowy sprzęt (np. scenę mobilną, sprzęt nagłośnieniowy i oświetleniowy) wyposażenie służące udostępnianiu i upowszechnianiu zasobów dziedzictwa kulturowego, prowadzeniu działalności kulturalnej i edukacji kulturalnej. Dodatkowo jedna z placówek wymaga uruchomienia katalogu on-line z możliwością przeglądania zasobów biblioteki i/lub rezerwowania, prolongaty. Aby w pełni wykorzystać potencjał tych instytucji konieczny jest również remont, modernizacja (w tym termomodernizacja) oraz rozbudowa tych obiektów wraz z dostosowaniem do osób ze szczególnymi potrzebami, aby umożliwić korzystanie z nich wszystkim grupom mieszkańców i zapobiec wykluczeniu. Biblioteki działające na terenie gmin biorą udział w imprezach plenerowych, organizują warsztaty (m.in. plastyczne), wystawy, spotkania z autorami książek oraz organizują konkursy i zajęcia dla dzieci.

- Funkcjonujący na terenie Gmin Pogórza Przemyskiego ośrodek kultury (zlokalizowany w Birczy) wymaga gruntownej modernizacji oraz przystosowania do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami, ponieważ został wybudowany w latach 1969-1976. Dodatkowo istnieje potrzeba zakupu i montażu narzędzi-wyświetlaczy elektronicznych informujących o bieżących wydarzeniach i ofercie jednostki kultury. Ponadto nagłą potrzebą jest doposażenie sali widowiskowej znajdującej się w budynku. Istnieje konieczność zakupu i montażu nowego sprzętu oświetleniowego oraz nagłośnieniowego oraz okotowania sceny. W gminnej jednostce kultury systematycznie prowadzone są zajęcia, warsztaty, imprezy plenerowe, koncerty, konkursy i inne tego typu wydarzenia kulturalne.
- Gminy posiadają również świetlice, jednakże w większości wymagają one generalnego remontu, dostosowania do potrzeb osób z niepełnosprawnościami i ze szczególnymi potrzebami, a także doposażenia we wszelaki sprzęt oraz zagospodarowania terenu wokół na cele kulturalne. Jako deficyty wskazuje się przede wszystkim niedostateczny poziom cyfryzacji i brak dostępu do Internetu, co uniemożliwia promocję wydarzeń i oferty oraz dotarcie do szerszego grona odbiorców. Przy świetlicach często działają Koła Gospodyń Wiejskich, które w ramach swojej działalności organizują warsztaty czy imprezy zarówno plenerowe, jak i okolicznościowe. W gminach brakuje nowych i ciekawych form działalności, które pobudziły społeczność do wspólnej integracji i aktywności, a także podtrzymywania tradycji kulturowej. Poprawa dostępności obiektów przyczyniłaby się do zwiększenia dostępu do oferty kulturalnej na terenie gmin i poprawy jej atrakcyjności.
- Oprócz wskazanych instytucji, oferta kulturalna mogłaby być kształtowana również w oparciu o muzea, które obecnie nie funkcjonują na terenie gmin. Gminy Pogórza Przemyskiego posiadają potencjał do rozwoju tego rodzaju placówek i stworzenia oferty bazującej na historii i dziedzictwie, jak również posiadają miejsca i przestrzenie (np. rynek w Birczy), które mogą być zaadaptowane i wykorzystywane na pełnienie funkcji społecznych, w tym z zakresu kultury. Zauważa się potrzebę rozwoju tego rodzaju instytucji, z uwagi na posiadane eksponaty i trudności w ich przechowywaniu, jak również bogactwo dziedzictwo kulturowe i historię gmin, która mogłaby być promowana, a działalność placówek udostępniana dla potrzeb mieszkańców, jak i turystów. W regionie istnieje znaczne zainteresowanie lokalną historią – m.in. dziedzictwem Kresów, zabytkami sakralnymi oraz historią I i II wojny światowej. Brak muzeum na terenie gmin wpływa na ograniczenie atrakcyjności turystycznej, skutkuje niską dostępnością do stałych ekspozycji edukacyjnych i utrudnia popularyzację lokalnych tradycji wśród mieszkańców. Istotna byłaby również digitalizacja zasobów, w celu dotarcia do jak najszerszego grona odbiorców. Brak tego rodzaju placówek skutkuje niską dostępnością do

stałych ekspozycji edukacyjnych i utrudnia popularyzację lokalnych tradycji wśród mieszkańców.

- W latach 2020-2025 w gminach liczba imprez zorganizowanych przez instytucje kultury wynosiła 226, z czego najwięcej imprez zorganizowano w 2023 roku. Wśród nich najczęściej organizowano warsztaty oraz festiwale i przeglądy artystyczne. W ostatnich pięciu latach w imprezach wzięło udział łącznie – ponad 17 tysięcy osób, z czego najwięcej w 2022 r. Liczba uczestników imprez na 1000 ludności w gminie Bircza w 2024 r. wynosiła 599,7, natomiast w gminie Fredropol 54,3.
- Gminy Pogórza Przemyskiego wskazują, że niedostosowanie instytucji kultury do osób z niepełnosprawnościami, osób starszych i rodzin z małymi dziećmi wynika przede wszystkim z braku środków finansowych. Brak środków finansowych jest również jedną z głównych przeszkód w prowadzeniu działalności kulturalnej i czynników utrudniających rozszerzenie i uatrakcyjnienie oferty kulturalnej, podobnie jak ograniczony zakres konserwacji i digitalizacji zbiorów i utrudnienia w zatrudnieniu i zatrzymaniu wykwalifikowanej kadry. Jako problemy, które wynikają z przeszkód w prowadzeniu działalności gminy wskazują przede wszystkim na to, że oferta jest dostosowana do możliwości finansowych i lokalowych, a nie do realnych potrzeb mieszkańców, co bezpośrednio przekłada się na jej niższą atrakcyjność i mniejsze zainteresowanie ze strony mieszkańców.
- O dziedzictwie kulturowym świadczą również zabytki, w szczególności te wpisane do rejestru zabytków, których jest blisko 60 na terenie gmin, w tym również układ urbanistyczny rynku w Birczy. Wiele obiektów zabytkowych na tym terenie to zabytki sakralne, które wymagają remontów i renowacji, a także zagospodarowania przestrzeni wokół nich. Należą do nich kościoły, cerkwie drewniane i murowane, dzwonnice pocerkiewne czy cmentarze. Pozostała część to budynki, które niegdyś pełniły funkcje szkoły, lub budynki mieszkalne, które charakteryzuje brak dostosowania do pełnienia funkcji społeczno-kulturowych, brak dostosowania do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami, a przede wszystkim zły stan techniczny. Ochronie podlega również układ urbanistyczny centrum miasta Bircza (rynek) i małomiasteczkowy charakter zabudowy związany z zabudową rynku i dochodzących do niego ulic. Obszar Rynku objęty jest pełną ochroną konserwatorską. Obiekty zabytkowe ze względu na swój stan techniczny wymagają, zatem wykonania szerokiego zakresu prac, zarówno konserwatorskich, jak i budowlanych, a także prac adaptacyjnych i modernizacyjnych.

Poniżej dokonano szczegółowej charakterystyki sytuacji na terenie poszczególnych gmin.

- Działalność kulturalną na terenie Gminy Bircza prowadzą Gminny Ośrodek Kultury Sportu i Turystyki w Birczy (dalej „GOKSiT”) wraz z funkcjonującą w jego ramach Biblioteką Publiczną w Birczy, która posiada swoją filię w Leszczawie Dolnej. GOKSiT wraz z Biblioteką Publiczną jako samorządowe instytucje kultury prowadzi sprawy w zakresie kulturalno-oświatowym i sportowo-rekreacyjnym. Organizuje m.in. wystawy, konkursy, kiermasze, zawody sportowe, festiwale, wydarzenia rocznicowe i świąteczne oraz zajęcia dla dzieci. Dodatkowo na terenie gminy działa 19 świetlic.
- Stan techniczny budynku Gminnego Ośrodka Kultury, Sportu i Turystyki w Birczy jest niezadowalający i wymaga pilnych działań remontowych. Najpoważniejszym problemem, który od kilku lat wpływa na funkcjonowanie obiektu, jest nieszczelny dach, który obecnie znajduje się w stanie krytycznym i wymaga natychmiastowego remontu. Przecieki powodują zawilgocenia i uszkodzenia wewnętrznych elementów konstrukcyjnych oraz ścian i sufitów, co negatywnie wpływa zarówno na bezpieczeństwo użytkowników, jak i na stan wyposażenia. Zły stan techniczny dachu ma również bezpośredni wpływ na komfort prowadzonych w budynku zajęć i wydarzeń kulturalnych, ogranicza możliwości użytkowania niektórych pomieszczeń i generuje coraz wyższe koszty bieżącego utrzymania. Pomimo trudnych warunków lokalowych, GOKSiT w Birczy prowadzi szeroką działalność kulturalną, społeczną i edukacyjną. W jego ofercie znajdują się m.in.: zajęcia artystyczne (rękodzielnicze, teatralne), warsztaty tematyczne i sezonowe, organizacja wydarzeń okolicznościowych i patriotycznych, współpraca z Kołami Gospodyń Wiejskich i lokalnymi organizacjami społecznymi czy działania z zakresu promocji turystyki i dziedzictwa kulturowego regionu. Wśród głównych przeszkód w prowadzeniu działalności kulturalnej, oprócz wskazanego złego stanu technicznego budynku wymienia się również: przestarzałe wyposażenie techniczne, ograniczoną powierzchnię użytkową i brak nowoczesnych przestrzeni warsztatowych, trudności w dotarciu do młodzieży ale również aktywizacji mieszkańców w wieku produkcyjnym. Dodatkowo samorząd zwraca uwagę na brak stałej kadry instruktorskiej w niektórych dziedzinach oraz niewystarczające środki finansowe na rozwój oferty i nowe projekty. Dlatego też oprócz robót budowlanych przy obiekcie ważne jest doposażenie placówki w celu upowszechniania zasobów dziedzictwa kulturowego.
- Działalność kulturalną na terenie Gminy Fredropol prowadzi Gminna Biblioteka Publiczna we Fredropolu, która działa w oparciu o nowoczesny budynek oddany do użytku w 2023 roku, wyposażony w salę widowiskową na 160 osób oraz świetlicę wraz z pełnym węzłem kuchennym dla organizowania spotkań Kół Gospodyń oraz innych organizacji pozarządowych. Działalność kulturalno-edukacyjna prowadzona jest w ramach działań Gminnej Biblioteki Publicznej w Fredropolu, a także przez świetlice wiejskie (łącznie 20 obiektów) zlokalizowane

w miejscowościach Kormanice, Książce, Darowice, Młodowice, Młodowice Osiedle, Kupiaty, Aksmanice, Kłokowice, Nowe Sady, Nowosiółki Dydyńskie, Hawniki, Makowa, Ryboty, Kalwaria Paławska. W ramach działalności kulturalnej organizowane są różnego rodzaju imprezy i wydarzenia kulturalne. Im większa liczba imprez lub wydarzeń kulturalnych na terenie gminy tym większa możliwość integracji mieszkańców analizowanego obszaru. W miejscowości Nowe Sady działa Uniwersytet Ludowy, organizujący zajęcia i imprezy dla mieszkańców regionu. Gminna Biblioteka Publiczna we Fredropolu jest samorządową instytucją kultury, której organizatorem jest Gmina Fredropol. Biblioteka służy zaspokajaniu potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych społeczeństwa gminy oraz uczestniczy w upowszechnianiu wiedzy i kultury oraz wspiera rozwój tożsamości kulturowej, przez organizację licznych warsztatów, spotkań autorskich itp. Niezbędne w celu rozwijania prowadzonej działalności, ochrony i promowania dziedzictwa kulturowego, jest doposażenie biblioteki poprzez np. zakup strojów dla zespołów tanecznych działających w gminie, co pozwoli na wsparcie rozwoju tożsamości kulturowej, pozwoli na dotarcie i zachęcenie do uczestnictwa w warsztatach tanecznych, szczególnie młodych mieszkańców. W gminie Fredropol przy Kole Gospodyń Wiejskich Kupiaty istnieje zespół tańca ludowego pn. Zespół Ludowy „Kupiaty”. W skład zespołu wchodzi 10 osób, zespół bierze czynny udział w festiwalach i imprezach kulturalnych promujących dziedzictwo kulturalne regionu jak np.. Festiwal "Kultura Karpat – tradycja i współczesność" z lipca 2024 czy udział w wydarzeniu dawne zwyczaje ludowe w charakterze partnera. Zespół mógłby poszerzyć ofertę i działać na szerszą skalę, ale do tego potrzebne byłoby jego doposażenie, jak wcześniej wskazano, w stroje ludowe.

- Na terenie Miasta i Gminy Bircza nie funkcjonuje obecnie żadne muzeum. Istnieje potrzeba realizacji inwestycji polegającej na rozbudowie, przebudowie, modernizacji i adaptacji posiadanego obiektu, mającego potencjał na zaadaptowanie go na pełnienie nowych funkcji oraz promowanie historii i walorów kulturowych gminy. Obecnie w zasobie Miasta i Gminy Bircza znajduje się wiele eksponatów, które w chwili obecnej nie mają stałego miejsca z możliwością ich ekspozycji i udostępnienia dla potrzeb mieszkańców i turystów, również poprzez ich digitalizację aby umożliwić dotarcie do jak najszerszej grupy odbiorców. Gmina Bircza posiada zatem potencjał do utworzenia Muzeum Ziemi Birczańskiej. Jako potencjalną lokalizację można wskazać budynek zlokalizowany na dz. nr 524/1 obr. Bircza (w chwili obecnej właścicielem budynku jest Miasto i Gmina, i zostanie on przekazane nowopowstałej instytucji kultury na podstawie umowy dzierżawy). Budynek obecnie od wielu lat nieużytkowany i nieremontowany znajduje się w bardzo złym stanie technicznym. Funkcjonuje jako pustostan. Budynek po rozbudowie oraz zmianie sposobu użytkowania mógłby pełnić funkcję usługową

związaną z kulturą, tj. Muzeum Ziemi Birczańskiej. Przebudowany budynek zyskałby nową funkcję muzealną obejmującą również przystosowanie go dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami oraz doposażenie w nowoczesne wyposażenie, które pozwoliłoby na udostępnianie na szeroka skalę zasobów dziedzictwa kulturowego. Obiekt zostanie wyposażony w nowoczesne instalacje oraz wyposażenie służące udostępnianiu i upowszechnianiu zasobów dziedzictwa kulturowego, prowadzeniu działalności kulturalnej i edukacji kulturalnej (urządzenia multimedialne, urządzenia interaktywne, nagłośnienie, oświetlenie (celem wyeksponowania obiektu). Wybór budynku poza względami lokalizacyjnymi (lokalizacja w centrum miejscowości) i gabarytowymi (warunki techniczne umożliwiające organizację muzeum), wynika również z faktu, że obiekt jest niejako niemyym świadkiem najnowszej historii Birczy i to właśnie wskazuje na to, że jest on najlepszym miejscem i w jego wnętrzach powinna być przekazywana wiedza o ziemi birczańskiej. Wedle zapisów kroniki Szkoły Podstawowej w Birczy mieszkanie dla kierownika szkoły, czyli budynek powszechnie nazywany dyrektorówką wybudowany został w 1901 r. W okresie I wojny światowej oraz odrodzenia Polski w 1918 roku, dyrektorówka była świadkiem zmagania wojennych ówczesnego świata. Przede wszystkim na przełomie 1914 i 1915 roku Bircza była okupowana przez carskie wojska rosyjskie. Szkoła – wówczas 4-klasowa – została zamknięta, a nauczyciele zostali rozproszeni, po części zmobilizowani do armii austro-węgierskiej. Wedle zapisów kroniki szkolnej oraz kroniki parafialnej, szkoła została zajęta przez Rosjan, gdzie utworzono magazyn broni. Poza tym szkoła została całkowicie zrujnowana, przez wywiezienia sprzętów i okien do okopów rosyjskich w czasie oblężenia Twierdzy Przemyśl – trzeciej największej twierdzy w Europie w czasie I wojny światowej. Można przypuszczać, że podobny los spotkał sąsiadujący ze szkołą budynek kierownika szkoły. Po wycofaniu się Rosjan w 1915 r., szkoła wróciła do funkcjonowania – do czasu wybuchu kolejnej wojny. Druga wojna światowa to czas ogromnych zmian i chaosu. W dyrektorówce zamieszkiwała również ówczesna dyrektor szkoły sowieckiej w Birczy. W czasie walk z UPA szkoła została zajęta na koszarę polskich żołnierzy. W czasie pierwszego napadu Ukraińców na Birczę w 1945 roku budynek szkoły został znacznie zniszczony. Walki toczyły się na dziedzińcu szkoły. Można przypuszczać, że uszkodzeniu lub zniszczeniu uległ również budynek dyrektorówki, o którego cegły mogło otrzeć się ciało zabitego, jednego z dowódców UPA przeniesione do szkoły w Birczy w 1947 roku. W latach 60-tych XX wieku, dawne mieszkanie dyrektora szkoły przekształcano na sale edukacyjne. Od strony ulicy Szkolnej utworzono dwie klasy z osobnym wejściem. Odbywały się tam zajęcia dla uczniów Szkoły Przysposobienia Rolniczego w Birczy. W następnych dziesięcioleciach dyrektorówkę przeznaczono na szkolną bibliotekę, zachowując w niej jedną klasę dla uczniów klas IV-VIII. Ostatecznie, budynek ten jako świadek tragicznych losów Polski

i Birczy od zaborów po współczesną Polskę – został opuszczony po niemal stu latach, na początku 1998 roku, kiedy szkoła została przeniesiona do nowego budynku przy ulicy Parkowej i obecnie nadal nie jest użytkowany, funkcjonuje jako pustostan. Posiada on więc znaczący potencjał na zaadaptowanie go na pełnienie funkcji kulturowych. Adaptacja istniejącej infrastruktury oraz jej dostosowanie do nowych funkcji użytkowych możliwe byłoby poprzez: wprowadzenie nowoczesnych instalacji technicznych (w tym systemów grzewczych, wentylacyjnych, elektrycznych, IT), instalację zaawansowanego wyposażenia multimedialnego i interaktywnego, umożliwiającego prezentację zasobów dziedzictwa kulturowego w atrakcyjny i przystępny sposób, system nagłośnienia oraz profesjonalne oświetlenie ekspozycyjne, pozwalające na odpowiednie wyeksponowanie zarówno wnętrza obiektu, jak i prezentowanych treści. Realizacja pozwoliłaby na stworzenie warunków do prowadzenia działalności kulturalnej i edukacji kulturalnej, w tym organizacji wystaw, warsztatów, spotkań autorskich oraz wydarzeń artystycznych, co wpłynęłoby na wzbogacenie oferty czasu wolnego, szczególnie oferty kulturalnej oraz zwiększenie poziomu integracji mieszkańców, poprzez wspólne uczestnictwo w wydarzeniach. Prowadzone przy budynku działania i roboty budowlane, wpłynęłyby na dostosowanie do współczesnych standardów funkcjonalnych, estetycznych i dostępnościowych (w tym dla osób z niepełnosprawnościami). Dzięki inwestycji obiekt stałby się żywym centrum kultury i pamięci, integrującym społeczność lokalną i wspierającym rozwój tożsamości regionalnej. Realizacja zadania wpisuje się w szersze działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i jego nowoczesnej interpretacji.

- Gmina Fredropol, mimo bogatego dziedzictwa historycznego, kulturowego i przyrodniczego, nie posiada obecnie żadnego muzeum. W regionie istnieje znaczne zainteresowanie lokalną historią – m.in. dziedzictwem Kresów, zabytkami sakralnymi oraz historią I i II wojny światowej. Brak muzeum skutkuje niską dostępnością do stałych ekspozycji edukacyjnych i utrudnia popularyzację lokalnych tradycji. Potrzeba utworzenia nowej instytucji kultury w postaci muzeum wynika z chęci zachowania dziedzictwa kulturowego, braku infrastruktury do prowadzenia stałych wystaw, rosnącego potencjału turystyki kulturowej oraz planów adaptacyjnych istniejących budynków publicznych. Utworzenie muzeum wraz z nowoczesnym wyposażeniem i digitalizacją zasobów jest uzasadnione w kontekście rozproszonego dziedzictwa regionu, a tym samym dotarcia do różnych grup mieszkańców, w tym szczególnie osób zagrożonych wykluczeniem. Istniejące lub remontowane obiekty (świątlice wiejskie, dawne szkoły) mogą pełnić funkcję satelitarnych punktów muzealnych, oferując: lokalne wystawy czasowe, warsztaty edukacyjne czy interaktywne ścieżki tematyczne (np. „Ślady wielokulturowości Pogranicza”).

- W przypadku gminy Fredropol potencjał do zagospodarowania i pełnienia funkcji kulturalnych ma budynek byłej plebani - domu katolickiego w Rybotyczach. Właścicielem budynku obecnie, jak również po jego zaadaptowaniu i stworzenie nowej instytucji kultury jest i będzie Gmina Fredropol. Budynek na przestrzeni lat pełnił różne funkcje pierwotnie, jako budynek dawnej plebanii grekokatolickiej, stojący niegdyś przy cerkwi z 1775 r., rozebranej w latach 60. XX w., obecnie budynek położony jest przy znajdującym się obok Kościele rzymskokatolickim - parafia rzymskokatolicka pw. św. Tomasza Apostoła w Rybotyczach, w późniejszych latach pełnił funkcje szkoły, a także świetlicy w budynku znajdowała się również niewielka sala kinowa wraz ze sceną (na dowód zachowały się drewniane krzesła kinowe) w budynku organizowano potańcówki, a także spotkania mieszkańców, zebrania wiejskie, natomiast w ostatnich latach znajdowała się w nim Filia Biblioteki Gminnej oraz niektóre pomieszczenia wykorzystywane były przez OSP Rybotycze. W jednym z pomieszczeń funkcjonował przed laty sklep. Budynek znajduje się w gminnej ewidencji zabytków. Obecnie jest on w złym stanie technicznym. Wymaga generalnego remontu, doprowadzenia wody oraz podłączenia do kanalizacji. Wymagana jest konserwacja pokrycia dachowego, wymiana stolarki okiennej z zachowaniem pierwotnych podziałów, remont schodów wejściowych do budynku wraz z przystosowaniem zarówno schodów jak i całego obiektu do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Dodatkowo wymagana jest restauracja elewacji z zachowaniem struktury kamienia z przywróceniem kształtu pierwotnych nadproży w formie łuków, a także generalny remont pomieszczeń, podłóg, ścian i stropów wraz z dociepleniem i termomodernizacją całego budynku. Potencjał tego budynku i możliwość zaadaptowania go na pełnienie funkcji Muzeum Trzech Kultur, wynika ze względu na jego zabytkowy charakter, bogatą historię Rybotycz, a także lokalizację w centrum wsi oraz przy drodze powiatowej Huwniki-Bircza- Granica Państwa tj. w kierunku Huwnik, Fredropola oraz Birczy. Dodatkowo budynek położony jest przy znajdującym się obok zabytkowym Kościele rzymskokatolickim pw. św. Tomasza Apostoła w Rybotyczach erygowanym przed 1482 rokiem. Nowy kościół wzniesiono w 1868 roku za sprawą kołatorów parafii – rodziny Tyszkowskich. Do budowy użyto kamieni z ruin zamku Komornickich. Budynek zostanie zaadaptowany na „Muzeum Trzech Kultur” ze względu na bogatą historię Rybotycz, niegdyś miasta gdzie funkcjonowała ludność polska, ukraińska oraz żydowskiego pochodzenia, Rybotycze były niegdyś lokalnym ośrodkiem malowania ikon, zapoczątkowanym przez mnichów z monasteru w Posadzie Rybotyckiej, którzy przywieźli ze sobą podlinniki (zbiory zasad malowania ikon) i wzorniki do odrysowania konturów postaci (grafije), dodatkowo w XVII w. na wschód od miasta działała papiernia i huta szkła, a na rzece Wiar funkcjonowały trzy młyny. W miasteczku prowadziło działalność wielu cenionych rzemieślników, najbardziej znani byli tutejsi szewcy. Planowany do remontu obiekt ostałby wyposażony w nowoczesne

instalacje oraz wyposażenie służące udostępnianiu i upowszechnianiu zasobów dziedzictwa kulturowego, prowadzeniu działalności kulturalnej i edukacji kulturalnej - urządzenia multimedialne, urządzenia interaktywne, nagłośnienie, oświetlenie (celem wyeksponowania obiektu), i stałby się nową instytucją kultury na terenie gminy. Realizacja tego działania pozwoliłaby na promowanie dziedzictwa kulturowego i zwiększenie dostępu do oferty kulturalnej oraz rozwój instytucji kultury.

- Przestrzenią, która mogłaby zostać wykorzystana na rzecz rozwoju i promowania dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury, jest również rynek w Birczy. Obecnie zaniedbany plac-parking, który wymaga przekształcenia w atrakcyjną, funkcjonalną i estetyczną przestrzeń publiczną służącą mieszkańcom i turystom. Rynek objęty jest pełną ochroną konserwatorską. Ochronie podlega układ urbanistyczny centrum miasta i małomiasteczkowy charakter związany z zabudową rynku i dochodzących do niego ulic oraz architektura obiektów zabytkowych. Działania modernizacyjne dla celów kulturalnych, prowadzone w tej przestrzeni powinny dążyć do organizacji w Ryнку przestrzeni interaktywnej, wielowarstwowej sprzyjającej mieszkańcom i turystom, która ma być „sercem Birczy”. Inwestycja ta przyczyniłaby się do odbudowy i wzmocnienia lokalnej tożsamości i funkcji integracyjnej rynku, zwiększenia atrakcyjności Birczy jako miejscowości turystycznej i kulturalnej, ale także wspierania lokalnego handlu, usług oraz inicjatyw społecznych. Kluczowa z punktu widzenia promowania dziedzictwa kulturowego byłaby ekspozycja ważnych dla lokalnej społeczności motywów historycznych, np. tablic pamiątkowych, odtworzenie dawnej zabudowy lub detali architektonicznych, upamiętnienie wielokulturowego dziedzictwa regionu, ale także wydzielenie miejsca do organizacji targów, jarmarków, koncertów, wystaw czy festynów. Rynek w efekcie stanowiłby miejsce spotkań, odpoczynku, różnych aktywności, które odpowiednio wpisane w tkankę miasta podniosą jej wartość i nadadzą nową jakość życiu mieszkańców, jednocześnie podnosząc atrakcyjność turystyczną – zatem zostałyby nadane nowe funkcje: społeczne, kulturalne i gospodarcze (w tym turystyczna).
- Wskazane działania i inicjatywy wpłyną na szerzenie dziedzictwa kulturowego oraz zapewnienie jego ochrony i efektywnego wykorzystania poprzez jego rozwój i promocję, w sposób wspierający zrównoważony rozwój społeczny, gospodarczy, a także poprzez wykorzystanie potencjałów kulturowych obszaru Gmin Pogórza Przemyskiego przez zachowanie i zwiększenie dostępności do wysokiej jakości zasobów dziedzictwa kulturowego. Efektem realizacji projektu byłoby wzmocnienie integracji społecznej oraz tożsamości regionalnej, rozwój infrastruktury kulturalnej, promowanie lokalnych tradycji i wydarzeń kulturalnych, zwiększenie udziału mieszkańców w życiu kulturalnym.

Infrastruktura sportowa

- Na terenie OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” znajduje się rozwinięta infrastruktura sportowa, obejmująca przede wszystkim stadiony i boiska piłkarskie, a także boiska wielofunkcyjne. Na terenie Gminy Bircza funkcjonuje jedna hala sportowa. Oprócz tego dostępne są otwarte strefy aktywności w postaci siłowni plenerowych. W celu zaspokojenia potrzeb mieszkańców oraz zapewnienia atrakcyjności dla turystów, niezbędne są dalsze inwestycje w infrastrukturę sportową, promującą prowadzenie aktywnego i zdrowego trybu życia.

Ochrona zdrowia i pomoc społeczna

- System opieki zdrowotnej w 2021 roku na terenie OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” opierał się na 3 przychodniach medycznych, wszystkie funkcjonujące jako samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej. Ponadto, na tym obszarze funkcjonowały 3 praktyki lekarskie. W kwestii specjalistycznych usług medycznych, mieszkańcy oraz inne osoby przebywające na terenie OF, korzystają z placówek zorganizowanych w miastach Przemyśl i Rzeszów. Dostęp do leków na terenie OF zapewnia tylko 1 apteka ogólnodostępna oraz 1 punkt apteczny.
- W gminach wchodzących w skład OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” występuje zróżnicowanie pod względem zasięgu korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej, który w 2021 roku kształtował się w przedziale 15,2% w Gminie Bircza oraz 12,8 % w Gminie Fredropol. Średnia udziału beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem dla OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” wynosiła 14,2 %, co może świadczyć o dosyć wysokim stopniu ubóstwa i wykluczenia społecznego na terenie OF. Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” był znacznie większy od średniej dla całego kraju wynoszącej 3,7 % oraz w województwie podkarpackim wynoszącym 4,8 %.
- Na terenie OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”, świadczenia z zakresu pomocy społecznej, realizowane są przez Dom Pomocy Społecznej w Huwnikach, leżących w Gminie Fredropol, nad którym nadzór sprawuje Starosta Przemyski. Dom świadczy usługi opiekuńczo - bytowe, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązujących standardów dla osób wymagających całodobowej opieki z powodu wieku lub choroby. Placówka dysponuje 15 miejscami dla osób w podeszłym wieku oraz 85 miejscami dla osób przewlekle somatycznie chorych. Oprócz tego w Gminie Bircza funkcjonuje 1 środowiskowy dom samopomocy w Birczy.

Podsumowanie sfery społecznej

Problemy	Potrzeby	Potencjały rozwojowe
Zmniejszająca się liczba ludności oraz starzenie się społeczności lokalnej	Zatrzymanie odpływu młodych osób poprzez zwiększenie atrakcyjności osiedleńczej OF	Potencjał i dostępność budynków i przestrzeni do zaadaptowania na pełnienie funkcji z zakresu kultury
Niedostateczny poziom wyposażenia instytucji i niewykorzystany potencjał obiektów z uwagi na niezadowalający stan techniczny	Modernizacja i uatrakcyjnienie oferty bibliotek i ośrodków kultury i ich doposażenie	Zwiększenie potencjału istniejących instytucji kultury oraz zaadaptowanie przestrzeni i obiektów na cele kulturalne
Nierównomierny dostęp do instytucji kultury (w tym brak muzeów promujących dziedzictwo kulturowe, niska dostępność do stałych ekspozycji edukacyjnych i utrudniona możliwość popularyzacji lokalnych tradycji wśród mieszkańców)	Stworzenie nowych placówek – szczególnie muzeów	Promocja historii i dziedzictwa gmin w oparciu o nowo utworzone instytucje kultury
Niezadowalający stan obiektów zabytkowych i niewykorzystany potencjał związany z działalnością kulturalną	Szersza promocja dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie obiektów zabytkowych i ich otoczenia na pełnienie funkcji kulturalnych	Funkcjonowanie obiektów zabytkowych, które wraz z otoczeniem mogą być zagospodarowane na pełnienie funkcji kulturalnych
Ograniczony dostęp do usług ochrony zdrowia	Zwiększenie dostępności do usług zdrowotnych, w tym specjalistycznych	Wysokie walory środowiskowe i związany z tym potencjał do rozwoju funkcji uzdrowiskowej, obecność terenów zarezerwowanych pod obiekty uzdrowiskowe

Wysoki stopień korzystania z pomocy społecznej – wysokie ryzyko wykluczenia społecznego	Zapewnienie wsparcia dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, rozwój środowiskowych form wsparcia	Istniejąca infrastruktura pomocy społecznej – możliwość rozbudowy i wzmocnienia pełnionych funkcji
Niska dostępność opieki żłobkowej i przedszkolnej	Rozwój oferty placówek opieki nad dziećmi do lat 3 i rozwój oferty przedszkolnej	Aktywizacja zawodowa rodziców małych dzieci

SFERA GOSPODARCZA

Rynek pracy i bezrobocie

- OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” w 2022 r. zamieszkiwały 6 874 osoby w wieku produkcyjnym. Na przestrzeni lat 2018-2022 odnotowano systematyczną tendencję spadkową, jeśli chodzi o liczbę osób w tej grupie wiekowej. Powodem takiego stanu rzeczy jest, jak już wspomniano przy analizie uwarunkowań demograficznych, proces starzenia się społeczeństwa i wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Spadek dotyczył również liczby osób w wieku mobilnym, a więc ludzi zdolnych i gotowych do ewentualnego przekwalifikowania się oraz zmiany stanowiska lub pracy. Kwestie związane z liczbą osób w wieku produkcyjnym, w tym w wieku mobilnym, mają zasadniczy wpływ na rynek pracy.
- Rynek pracy OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”, z uwagi na jego charakterystykę, ukierunkowany jest przede wszystkim na rolnictwo oraz obsługę ruchu turystycznego. Walory przyrodnicze i krajobrazowe dobrze rokuja na rozwój handlu oraz działalności usługowej, m. in. w zakresie hotelarstwa, gastronomii i infrastruktury turystycznej.
- Liczba osób pracujących na terenie OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na koniec 2021 roku wynosiła 976 osoby, stanowiąc przy tym zaledwie 8,4 % liczby osób w wieku produkcyjnym. Część mieszkańców OF zatrudnienie znajduje w pobliskich ośrodkach miejskich, głównie w Mieście Przemysłu, co znacząco wpływa na liczbę osób pracujących na jego terenie. W 2021 roku na terenie OF więcej osób pracowało w gminie Bircza, natomiast mniej w gminie Fredropol.
- Wskaźnik liczby osób pracujących na 1000 ludności w OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” wypada niekorzystnie na tle województwa podkarpackiego, a jego wartość

wynosiła w 2022 r. 548,2 przy 616,7 dla województwa. Na wysoką wartość wskaźnika liczby osób pracujących na 1000 ludności w województwie podkarpackim wpływa przede wszystkim bardziej rozwinięty rynek pracy na terenie ośrodków miejskich niż na obszarach wiejskich.

- Tendencja zmian dotycząca liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych na terenie OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na przestrzeni lat 2018-2022 wypadła niekorzystnie w stosunku do wartości występujących w skali krajowej jak i w całym województwie podkarpackim. Skalę bezrobocia w OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” oraz w poszczególnych gminach tworzących ten obszar określa wskaźnik udziału zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym. Wskaźnik ten dla OF w 2022 roku znacznie przewyższał wartość dla województwa podkarpackiego i całego kraju. W okresie 2018-2020, obserwowana jest stagnacja w spadku ilości osób bezrobotnych ze szczególnym zwiększeniem ich udziału w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w latach 2020-2021. Wyższa wartość wskazanego wskaźnika dla OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” niż dla województwa i całego kraju, przy mniejszej wartości wskaźnika liczb osób pracujących na 1000 ludności, niekorzystnie świadczy o sytuacji na lokalnym rynku pracy w OF.

Przedsiębiorczość i rolnictwo

- Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” w 2022 wyniosła 832 i w stosunku do roku 2018 wzrosła o 29,8 % (641 podmioty gospodarcze w 2018 roku). Wzrost tej liczby na przestrzeni lat 2018-2022 wystąpił w obu gminach OF, jest to jednak zjawisko powszechne w skali całego kraju. Więcej podmiotów zarejestrowanych w 2022 roku było w gminie Bircza, lecz największą dynamikę obserwuje się w gminie Fredropol, w której wzrost w analizowanych latach wynosił 52,8 %.
- Przeważającą część podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” w 2022 roku stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, zarejestrowane w Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej – 79,1 % ogółu zarejestrowanych podmiotów. Na przestrzeni lat 2018-2022 w tej grupie podmiotów nastąpił również znaczny wzrost ich liczby.
- Najwięcej zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w 2022 roku wykonywało działalność gospodarczą związaną z budownictwem (32,7 % ogólnej liczby podmiotów), gdzie na przestrzeni lat 2018-2022 wystąpił również największy wzrost ich liczby. Tendencję wzrostową zanotowała również działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (na koniec 2022 roku funkcjonowało 22 podmiotów, podczas gdy w 2018 roku ich liczba wynosiła 14), co jest istotną kwestią w kontekście rozwoju turystyki na tym obszarze.

- W strukturze zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na terenie OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” w 2021 roku największy udział miały mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające do 9 pracowników, które stanowiły 97,8 % ogółu podmiotów (814 podmiotów), których liczba na przestrzeni lat 2018-2022 zwiększyła się o 195. W okresie tym zmniejszyła się również liczba podmiotów zatrudniających 10 do 49 pracowników – o 4.
- Kondycję gospodarki na danym obszarze badają wskaźniki przedsiębiorczości, za które w diagnozie przyjęto m. in. podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności, podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym, czy też jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 1000 ludności. Analiza tych wskaźników ukazuje, że zarówno w roku 2018, jak i 2022 wskaźniki dla OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” kształtowały się znacznie poniżej średniej dla województwa podkarpackiego. Świadczy to o mniejszej aktywności gospodarczej na terenie OF w stosunku do całego województwa. Pozostałe wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej analizowane w diagnozie ukazują między innymi, że w 2022 roku na terenie OF występowała większa liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców niż średnio w województwie podkarpackim oraz większy był udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w liczbie podmiotów gospodarki ogółem.
- Obszar Funkcjonalny „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” z uwagi na objęcie większej części jego powierzchni różnymi formami ochrony przyrody, ma ograniczoną ofertę inwestycyjną dla potencjalnych inwestorów. Tereny inwestycyjne o ograniczonej powierzchni dostępne są w gminie Bircza, z przeznaczeniem na przyszłą infrastrukturę uzdrowiskową, ale mogą one wymagać aktualizacji.
- OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” stanowią w głównej mierze tereny o charakterze leśnym (ponad 55 % powierzchni to grunty leśne), zaś użytki rolne stanowią 31,3 % powierzchni ogólnej OF. Zgodnie z przeprowadzonym z Powszechnym Spisem Rolnym 2020, na terenie Gmin Pogórza Przemyskiego znajdowało się 1 505 gospodarstw rolnych o łącznej powierzchni 12 955,85 ha, a największą ich część stanowiły gospodarstwa o powierzchni ponad 15 ha (ok. 50,1 % ogółu gospodarstw). Najwięcej powierzchni OF, zajmowały duże gospodarstwa rolne w grupie obszarowej „15 ha i więcej”, co świadczy o mniejszym rozdrobnieniu gospodarstw niż w skali całego województwa, gdzie największą powierzchnię zajmowały gospodarstwa w grupie obszarowej „1-5 ha”.
- Na terenie OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” 121 gospodarstw rolnych utrzymywało bydło, w tym 116 z nich utrzymywało krowy. Większa część gospodarstw rolnych utrzymywała natomiast drób – 541 gospodarstw, w tym 536 z nich utrzymywało drób kurzy.

- Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych w OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”, a także średnia powierzchnia użytków rolnych, wchodzących w skład tych gospodarstw, znacznie przekraczały wartości dla województwa podkarpackiego. Średnia powierzchnia gruntów gospodarstw rolnych na terenie gmin OF „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego” wynosiła 8,61 ha, natomiast średnia powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw – 7,49 ha.
- Powierzchnia zasiewów ogółem w OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” wyniosła zaledwie 3 053,99 ha i stanowiła 27,1 % powierzchni użytków rolnych, wchodzących w skład gospodarstw rolnych. Największą część użytków rolnych stanowiły natomiast łąki trwałe – 43,45 % ogółu tych użytków.
- Biorąc pod uwagę liczbę osób pracujących w gospodarstwach rolnych w OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”, łącznie pracowało tam 2 894 osób, co stanowiło 26,4 % ogółu mieszkańców OF i 1,2 % mieszkańców województwa podkarpackiego pracujących w gospodarstwach rolnych (ich liczba w czasie przeprowadzonego spisu rolnego wynosiła 240 667 osób). Liczby te ukazują, że większy odsetek mieszkańców OF zajmuje się pracą w gospodarstwach rolnych, niż w przypadku większości obszarów województwa podkarpackiego.

Potencjał turystyczny

- W 2024 r. opracowany został dokument pn. „Podkarpacki Barometr Turystyczny 2023/2024”, który uwzględnia wyniki badań prowadzone przez Podkarpacką Regionalną Organizację Turystyczną. Jak wynika z raportu wśród turystów w województwie podkarpackim, przerażają turyści tego województwa, a około ¼ to osoby z województwa małopolskiego i lubelskiego.
- Wśród głównych celów wyjazdów turyści, najczęściej wskazywali turystykę aktywną (wśród których dominują wycieczki piesze, a na drugim miejscu rowerowe), a także wypoczynek bierny i zwiedzanie zabytków. Dlatego w przypadku kształtowania oferty turystycznej w Birczy i Fredropolu, warto wziąć pod uwagę preferencje odwiedzających turystów i podjąć inwestycje związane z promowaniem i zwiększeniem potencjału możliwości uprawiania turystyki aktywnej na terenie tych gmin, np. poprzez rozbudowę sieci tras pieszo-rowerowych czy miejsc odpoczynku i obsługi turystów (głównie rowerzystów) i infrastruktury towarzyszącej.
- Wśród najczęściej wybieranych środków transportu, turyści wybierają samochód (78%), autokar wycieczkowy (6%), ale również kamper (5%) czy autobus kursowy (5%). Z tego względu, aby umożliwić bezpieczny dojazd i pozostawienie pojazdu turystom, warto skupić się na wydzieleniu miejsc i parkingów (w tym głównie zielonych parkingów), dla samochodów, ale także kamperów, aby umożliwić parkowanie na terenie Gmin Pogórza Przemyskiego oraz

odwiedzanie atrakcji turystycznych. Parkingi, były również jednym z częściej wskazywanych deficytów, które turyści zauważają na terenie województwa.

- OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” posiada wybitne walory przyrodnicze i krajobrazowe, a także obiekty dziedzictwa kulturowego, które znacznie wpływają na potencjał turystyczny tego regionu. O walorach przyrodniczych i krajobrazowych świadczą przede wszystkim występujące tu kompleksy leśne, ukształtowanie terenu, bioróżnorodność i czystość środowiska naturalnego, jak i dostępna infrastruktura w postaci m.in. szlaków turystycznych. Walory kulturowe dotyczą głównie występujących obiektów architektury świeckiej (ruiny zamków i pałaców) oraz sakralnej architektury murowanej i drewnianej. Oprócz turystyki pieszej i rowerowej, na terenie OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” widoczny jest również znaczny potencjał do uprawiania, w oparciu o własne zasoby, m. in. turystyki konnej oraz wodnej.
- Gmina Fredropol usytuowana jest na terenie Parku Krajobrazowego Pogórza Przemyskiego i jego otuliny, tj. Przemysko-Dynowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Najwyższymi wzniesieniami są Suchy Obycz 618 m i Kopystanka 541 m. Na terenie gminy występują również obszary Natura 2000, parki krajobrazowe, rezerваты czy użytki ekologiczne. Przez Gminę Fredropol przepływa Wiar (uznawany za jedną z najczystszych rzek w Polsce), który ma długość ok. 64 km. Jest on dopływem Sanu – jednej z najdłuższych rzek Polski. Mieszkańcy wykorzystując walory turystyczne gminy, z powodzeniem rozwijają działalność agroturystyczną. Gmina Fredropol to unikalne połączenie bogatej przyrody, dziedzictwa kulturowego oraz potencjału dla turystyki i agroturystyki. Przyroda, tradycja religijna i obfitość zabytków tworzą razem harmonijny kompleks atrakcyjny zarówno dla osób szukających ciszy, piękna, jak i duchowych doświadczeń. Ponadto, dzięki silnej strukturze leśno-rolniczej, rozwijającej się turystyce, inwestycjom infrastrukturalnym i potencjałowi uzdrowiskowemu, posiada solidne podstawy do dalszego rozwoju i umocnienia swojej pozycji regionalnej. Potencjał uzdrowiskowy wynika z faktu, że znaleziono w regionie naturalne źródła solanek i wód mineralnych, o właściwościach leczniczych. Aktualnie trwają prace nad nadaniem statusu gminy uzdrowiskowej – co umożliwi rozwój turystyki zdrowotnej.
- Ponad 60% powierzchni gminy Bircza stanowią lasy, przynależące do „Lasów Birczańskich” – funkcjonalnego kompleksu edukacyjno-ekologicznego z bogactwem dzikich gatunków. Na terenie gminy występują obszary chronione (parki krajobrazowe i rezerваты) - Park Krajobrazowy Pogórza Przemyskiego (północ) i Gór Słonnych (południe) czy rezerwat „Krępak”.
- Z uwagi na klimat, zasoby przyrodnicze, położenie, ukształtowanie terenu, i występowanie leczniczych wód mineralnych, obie gminy OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” mają potencjał do uzyskania statusu gmin uzdrowiskowych. Wpłynęłoby

to pozytywnie na rozwój wszystkich dziedzin życia – od społecznej, poprzez turystyczną, gospodarczą po finansową całego regionu. Miejscowości uzdrowiskowe przyciągają nie tylko kuracjuszy, ale także weekendowych turystów oraz turystów, przejeżdżających tranzytem np. w kierunku Bieszczad. Ich potrzeby z kolei przyciągają inwestorów oraz przyczyniają się do rozwoju lokalnej przedsiębiorczości, co z kolei wpływa na poprawę bytu mieszkańców.

- Potencjał turystyczny w znacznej mierze tworzą występujące na danym obszarze atrakcje turystyczne, w tym również zabytki. Jedną z jej największych atrakcji jest drewniana cerkiew we Fredropolu, która została włączona do Szlaku Architektury Drewnianej. Kolejnym atrakcyjnym miejscem jest Sanktuarium i Kalwaria Pałacowska, jedno z najważniejszych miejsc pielgrzymkowych południowo-wschodniej Polski, wraz z Klasztorem Znalezienia Krzyża św. Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych Franciszkanów. Sanktuarium Męki Pańskiej i Matki Bożej w Kalwarii Pałacowskiej o statusie Bazyliki Mniejszej, jest miejscem kultu religijnego i licznych pielgrzymek, które przybywają tu od ponad 300 lat. Każdego roku 15 sierpnia odbywa się Wielki Odpust na Uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, który stanowi finał wszystkich rocznych świąt i odpustów. Uczestniczą w nim pielgrzymi nie tylko z okolicznych miejscowości, lecz także z Ukrainy. W Kalwarii Pałacowskiej znajduje się także zespół dawnej osady pielgrzymkowej (podcieniowe domy gościnne z XIX w.) wraz z klasztorem franciszkanów i sanktuarium Matki Bożej Kalwaryjskiej. W miejscowości tej znajduje się również historyczno - przyrodnicza ścieżka edukacyjna, która łączy elementy przyrody, historii osadnictwa oraz powstania miejscowego sanktuarium Maryjnego. Ścieżka ma 2,5 km a na jej trasie znajdują się punkty opatrzone tablicami informacyjnymi. Dodatkowo do ciekawszych obiektów na tym terenie należą m.in.: ruiny zamku we Fredropolu, wybudowanego w XVI wieku przez rodzinę Fredrów Jana i Andrzeja. Zamek był zniszczony podczas potopu szwedzkiego w latach 1656–1657, a następnie przez Tatarów w roku 1672. Ponadto znajduje się tam kościół parafialny pw. św. Tomasza w Rybotyczach z 1868 r., cerkiew obronna pw. św. Onufrego w Posadzie Rybotyckiej, najstarsza zachowana cerkiew w Polsce, drewniany kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Książkach, pozostałości po wczesnośredniowiecznym grodzisku z IX-X wieku w Nowych Sadach czy tzw. „mogiła tatarska” na południe od bramy zamkowej – według tradycji grób wodza tatarskiego w Sierakościach. W gminie organizowany jest również festiwal „Kultura Karpat”, dożynki i wydarzenia plenerowe, które integrują społeczność lokalną i przyciągają różne grupy turystów - od pasjonatów historii, przez pielgrzymów, po miłośników dzikiej przyrody i aktywnego wypoczynku.
- W przypadku gminy Bircza, walory kulturowe i historyczne obejmują dziedzictwo kulturowe, historię i zabytki sakralne. Te elementy są fundamentalne dla tożsamości lokalnej i stanowią istotną atrakcję turystyczną i kulturalną, zwiększając również atrakcyjność zamieszkania.

Ochrona i promocja tych zasobów są ważne dla wzbogacenia oferty kulturalnej i turystycznej gminy. Na terenie gminy występują m.in. zabytki sakralne i architektoniczne: Pałac Humnickich z XIX w. (neogotycki) z unikalnym parkiem krajobrazowym z XVIII w., Kościół św. Stanisława Kostki (1920-23), dawne cerkwie greckokatolickie i prawosławne (np. Brzeżawa, Roztoka, Kotów, Malawa, Jawornik Ruski), cmentarz żydowski – pozostałość po bogatej społeczności żydowskiej oraz miejsca pamięci - Monument upamiętniający ofiary walk po 1939 r., związanych z konfliktem polsko-ukraińskim.

- Na terenie gminy Bircza znajdują się również inne atrakcje turystyczne i infrastruktura sprzyjająca rozwojowi turystyki. W gminie działa Nadleśnictwo Bircza, które poprzez funkcjonujący w jego strukturach ośrodek edukacji leśnej organizuje zajęcia edukacyjne, warsztaty, spacerzy przyrodnicze oraz promuje świadomość ekologiczną wśród odwiedzających. Zajęcia mogą odbywać się w Ośrodku Edukacji Leśnej, Zielonej Klasie lub na ścieżkach przyrodniczo - dydaktycznych, które oferują unikalne doświadczenia edukacyjne i przyrodnicze. Wśród ścieżek edukacyjnych można wymienić: Bobrowa Dolina – miejscowość Lipa, Rezerwat Krępak – miejscowość Boguszówka, Pomocna Woda – dolina rzeki Stupnica, Łomna – ścieżka z miejscem na ognisko, Wola Korzeniecka – Punkt Widokowy.
- Najnowszą atrakcją turystyczną jest kompleks „Na Parkowym Wzgórzu” w Birczy – położony na wzgórzu z pałacem Humnickich. Kompleks obejmuje: zewnętrzne baseny letnie, obiekty sportowe i rekreacyjne, boisko piłkarskie wraz z bieżnią lekkoatletyczną, siłownię plenerową, integracyjny plac zabaw czy zrewitalizowany park z alejkami, altaną i drewnianym pomostem. Wskazany obiekt (wraz z nowo powstającym kompleksem basenów na terenie gminy Fredropol) dzięki rozbudowie i zagospodarowaniu przestrzeni wokół, może stanowić bazę i element do rozwijania produktu turystycznego, łączącego historię i architekturę (zabytkowy pałac, zrewitalizowany zabytkowy park), sport (baseny, hala sportowa, siłownia, boiska), relaks i wypoczynek rodzinny (plac zabaw, aleje spacerowe, strefy wypoczynku wśród zieleni) oraz kontakt z naturą (park krajobrazowy, ekologiczne ścieżki edukacyjne, punkt widokowy). Drugą atrakcją jest kompleks basenów krytych (zostaną oddane do użytkowania najpóźniej w styczniu 2026 r.) powstający we Fredropolu, który składać się będzie z basenu do pływania, basenu dla dzieci, jacuzzi, zjeżdżalni i basenu z biczami wodnymi i hydromasażami oraz sauny. W jego sąsiedztwie planuje się powstanie wieży widokowej, punktu informacji turystycznej i MOR, a plac przy powstającym kompleksie zostanie zaadaptowany na Plenerowe Centrum Turystyki. Wdrożenie produktu opartego o kompleksy basenów oraz istniejącą infrastrukturę (m.in. ścieżki rowerowe, zabytki, walory przyrodnicze) i powstającą infrastrukturę turystyczną i okoturystyczną (m.in. parking dla kamperów), przyczyniłoby się do przyciągnięcia na teren gmin turystów aktywnych, miłośników historii i przyrody, w tym nowych grup turystów –

rodzin z dziećmi, którzy to w mniejszym stopniu są odbiorcami oferty uzdrowiskowej, czy pielgrzymkowej, która w dużej mierze skierowana jest w stronę osób starszych - seniorów. Realizacja przyczyniłaby się, zatem do rozwoju turystyki w regionie Birczy oraz Fredropla i promocji dziedzictwa lokalnego, wzrostu liczby odwiedzających turystów, a tym samym zwiększenia wpływów do lokalnej gospodarki i wydłużenia sezonu turystycznego – z uwagi na kompleksy basenów – całoroczny we Fredrople i odkryty, letni w Birczy. Z uwagi na rozwój tego rodzaju inwestycji, powstanie kompleksów basenów i atrakcyjność turystyczną gmin, zwiększać się będzie zapotrzebowanie na budowę parkingów, m.in. dla kamperów. Rosnąca popularność turystyki carawaningowej generuje zapotrzebowanie na infrastrukturę umożliwiającą bezpieczne i legalne parkowanie. Taki parking poprawi komfort turystów, zwiększy atrakcyjność regionu, przyczyni się do rozwoju lokalnej gospodarki oraz ograniczy dzikie parkowanie, chroniąc środowisko i porządek publiczny. Istnieje konieczność stworzenia warunków do zatrzymania turystów na terenie gminy poprzez zapewnienie im odpowiednio wyposażonych miejsc postojowych. Na terenie gmin Fredropol i Bircza widoczne są deficyty w tym zakresie, a najbliższy tego typu obiekt znajduje się w gminie Krasiczyn, dlatego też budowa parkingów dla kamperów planowana w Birczy, w celu rozszerzenia oferty turystycznej, jest uzasadniona. Na terenie gmin znajdują się przestrzenie, które mogą być przeznaczone do zagospodarowania na infrastrukturę skierowaną do turystów, zlokalizowane przy kompleksach basenowych mają potencjał do stworzenia odpowiednich warunków do obsługi ruchu turystycznego związanego z pojazdami typu kamper.

- Duże znaczenie dla ruchu turystycznego ma stopień zagospodarowania turystycznego, m. in. w zakresie bazy noclegowej. Na terenie OF „Porozumienie Gmin Pogórze Przemyskiego” znajdują się przede wszystkim kwatery prywatne oraz gospodarstwa agroturystyczne i ekologiczne. Występują tam również domki letniskowe. Ponadto, w Kalwarii Pałacowskiej znajduje się Dom Pielgrzyma, który obsługuje ruch pielgrzymkowy. Oferuje on oprócz miejsc noclegowych, także salę konferencyjną, jadalnię, własny parking, możliwość rozbicia namiotów, specjalnie przygotowany teren na ognisko, a nieopodal znajduje się wieża widokowa. Jednym z głównych punktów zakwaterowania jest Hotel Forest w Birczy - obiekt nowoczesny, komfortowy i całoroczny, który poza bazą noclegową dysponuje również restauracją, przestrzenią konferencyjno - bankietową oraz licznymi udogodnieniami dla gości indywidualnych i grup zorganizowanych.
- Niezbędnymi elementami infrastruktury turystycznej są także trasy, szlaki turystyczne i ścieżki dydaktyczne umożliwiające uprawianie turystyki pieszej i rowerowej. Przez terytorium OF „Porozumienie Gmin Pogórze Przemyskiego” przebiegają liczne trasy turystyczne piesze

i rowerowe, które przyciągają turystów z różnych części Polski pięknymi widokami i dzikością przyrody.

- Na terenie gminy Fredropol znajdują się m.in. Szkolny Szlak Turystyczny „Bohynie” – o charakterze przyrodniczo-historycznym czy ścieżka edukacyjna „Kalwaria Pałacowska”. Gmina Fredropol, ze względu na swoje walory krajobrazowe jak i rozwiniętą sieć dróg, jest często uczęszczana przez rowerzystów. Sporym zainteresowaniem cieszy się Kalwaria Pałacowska, okolice Rybotycz i Kopystanki, a także Turnica wraz z okolicami Arłamowa. W ramach Wschodniego Szlaku Rowerowego Green Velo polecana jest trasa rowerowa „Leśne okolice arłamowskiej rezydencji” o dystansie 36,2 km, biegnąca trasą Posada Rybotycka – Rybotycze – Makowa – Arłamów – Trójca – Posada Rybotycka. Poniżej w tabeli zaprezentowano szlaki przebiegające przez gminę Fredropol.

Kolor szlaku	Trasa	Długość (km)	Trudność	Uwagi terenowe / atrakcje
Czerwony (Główny Szlak Beskidzki – fragment Pogórza Przemyskiego)	Kalwaria Pałacowska – Rybotycze – Posada Rybotycka – Makowa – Przemyśl	ok. 35	średnia	Kalwaria Pałacowska, Kopystańka, cerkiew w Posadzie Rybotyckiej, z widokiem na dolinę Wiaru
Żółty	Kalwaria Pałacowska – Nowe Sady – Koniusza – Fredropol – Gruszowa – Krzywczka	ok. 40	średnio-trudna	prowadzi przez kilka miejscowości gminy Fredropol, m.in. Fredropol i Gruszwą
Niebieski	Przemyśl – Krasieczyn – Korytniki – Wapowce – Leszczyny – Posada Rybotycka – Kalwaria Pałacowska	ok. 40	średnia	fragment Karpackiego Szlaku Niebieskiego, zahacza o Fredropol i Kalwarię
Zielony	Posada Rybotycka – Kopystańka – Paportno – Rybotycze	ok. 15 (pętla)	łatwa / średnia	trasa widokowa, prowadzi przez zalesione wzniesienia i punkt widokowy na Kopystańce
Czarny (dojściowy / łącznikowy)	Jamna Dolna – Kalwaria Pałacowska	ok. 8	łatwa	łączy ścieżki lokalne z Kalwarią i szlakiem czerwonym

- Szlaki na terenie gminy wymagają podjęcia działań, aby wzmocnić atrakcyjność turystyczną i ułatwić korzystanie nich. Szlaki czerwony i niebieski – szlaki są dobrze oznakowane, jednakże miejscami wyblakłe (szczególnie w rejonie Rybotycz i Gruszowej), potrzebne jest zatem odświeżenie oznakowań. Natomiast w przypadku szlaku żółtego i zielonego - odcinki gruntowe wymagają okresowego równania, ponieważ w szczególności po opadach deszczu są one trudne do przejścia i ich potencjał jest ograniczony. Na terenie gminy dostępne są liczne szlaki piesze i rowerowe, w tym niektóre o oznakowaniu PTTK (np. Kalwaria Pałacowska – Kopystańka – Posada Rybotycka), jednakże oznakowanie w terenie jest częściowo zatarte lub nieczytelne – brakuje tablic startowych, słupków kierunkowych oraz informacji o poziomie trudności

i długości tras. Brakuje miejsc odpoczynku: wiat, ławek, zadaszeń czy infrastruktury „lekkiej” na trasach. Nie ma spójnej sieci ścieżek konnych, mimo potencjału krajobrazowego i terenów sprzyjających jeździectwu. Niektóre szlaki krajobrazowe są trudno dostępne z uwagi na brak parkingów lub utwardzonych dojazdów.

- Rozwój turystyki na terenie Miasta i Gminy Bircza pociąga za sobą rozbudowę infrastruktury turystycznej. Obok istniejącej ścieżki przyrodniczo-dydaktycznej, w rezerwacie „Krępak”, utworzona została sieć tras pieszych i rowerowych eksponujących najcenniejsze walory przyrodnicze i kulturowe gminy. Wśród pieszych szlaków turystycznych można wskazać: szlak turystyczny czerwony (Przemyśl – Sanok, 75 kilometrów długości): Przemyśl (ul. Waygarta – Oddział PTTK) – Zielonka – Wapielnica — Rokszycze – Brylińce – Kopystańka – Łodzinka – Chomińskie – Bircza – Kamienna Górka – Leszczawa Górna – Bziana – Roztoka – Poręba – Zawadka – Rakowa – Słonny Wierch Wschód – Przysłop – Słonna – Słonny Wierch Zachód – Orli Kamień – Sanok, czy szlak turystyczny zielony (Bircza – skrzyżowanie ze szlakiem niebieskim, 19 kilometrów długości): Bircza – Łomna – Trójca – Cień – skrzyżowanie za szlakiem niebieskim przy drodze Jureczkowa – Makowa. Dodatkowo przez teren gminy przebiegają szlaki rowerowe i ścieżki dydaktyczne np.: „Pomocna Woda”, „Kamionka”, „Krępak” czy „Bobrowa Dolina”.
- Turystykę rowerową mogłyby wydatnie wesprzeć i rozwinąć lokalne wypożyczalnie, w których wypożyczyć można by było rowery górskie, crossowe, trekkingowe oraz rowery elektryczne i skutery. W gminach nie funkcjonuje system wypożyczalni rowerów, w tym rowerów elektrycznych, co ogranicza dostępność tej formy turystyki dla osób nieposiadających własnego sprzętu. Utworzenie punktów wypożyczalni zwiększyłoby atrakcyjność regionu i zachęciło do dłuższego pobytu. Na bazie tej infrastruktury możliwe jest stworzenie wspólnej sieci kierującej ruch turystyczny w ramach OF, między innymi poprzez wspólną ofertę i informację turystyczną. W celu rozwoju infrastruktury turystycznej niezbędne będzie podjęcie przez gminy wspólnych działań w celu tworzenia nowych oznakowanych szlaków turystycznych, które łączyć będą atrakcje turystyczne w gminach i zabytki oraz ułatwią przemieszczanie się między nimi, wraz z miejscami przeznaczonymi do wypoczynku oraz budowy w miarę możliwości ścieżek rowerowych, współpracując w tym zakresie z lokalnymi przedsiębiorcami oraz organizacjami pozarządowymi oraz stworzenie tzw. sieciowego produktu turystycznego, łączącego atrakcje turystyczne zlokalizowane na terenie gminy Bircza i Fredropol oraz uzupełniające obecne deficyty w zakresie infrastruktury turystycznej – m.in. ścieżek
- Mimo dostępności do tego rodzaju infrastruktury zauważa się też deficyty - obecna sieć tras/szlaków w Gminach Pogórza Przemyskiego jest niewystarczająca i niespójna. Konieczne jest wytyczenie i utwardzenie nowych ścieżek pieszo-rowerowych, które połączą najciekawsze

punkty przyrodnicze i kulturowe w gminach – m.in. rezerваты przyrody, punkty widokowe, zabytkowe cerkwie oraz lokalne miejsca odpoczynku, co ułatwi przemieszczanie się między atrakcjami, a tym samym zwiększy atrakcyjność turystyczną, szczególnie w zakresie turystyki pieszej i rowerowej. Trasy te powinny być odpowiednio oznakowane i dostosowane zarówno do pieszych, jak i rowerzystów, jak również uwzględniać rozwiązania dla osób ze szczególnymi potrzebami. Ponadto ważne jest włączenie lokalnych tras w regionalną i krajową sieć szlaków rowerowych.

- Wśród potrzeb związanych z turystyką i infrastrukturą turystyczną można zatem wskazać na konieczność utworzenia oznakowanych punktów startowych przy głównych atrakcjach, zamontowania tablic informacyjnych z trasą i skróconym opisem historycznym. Wydanie przewodnika tras pieszych po gminie oraz oznaczenie pętli rodzinnych. Dodatkowo kluczowa jest budowa nowych ścieżek pieszo-rowerowych, ponieważ obecna sieć tras jest niewystarczająca i niespójna. Konieczne jest wytyczenie i utwardzenie nowych ścieżek pieszo-rowerowych, które połączą najciekawsze punkty przyrodnicze i kulturowe w gminie – m.in. rezerваты przyrody, punkty widokowe, zabytkowe cerkwie oraz lokalne miejsca odpoczynku. Trasy te powinny być odpowiednio oznakowane i dostosowane zarówno do pieszych, jak i rowerzystów. Istotne jest także wyznaczenie i oznakowanie tras rowerowych. Potrzebne jest stworzenie sieci tras rowerowych o różnym stopniu trudności. Niezbędne jest także ich oznakowanie zgodnie z krajowymi standardami oraz opracowanie materiałów informacyjnych (mapy, przewodniki, aplikacje mobilne). Elementem uzupełniającym byłaby budowa miejsc odpoczynku dla rowerzystów, ponieważ w gminach brakuje odpowiedniej liczby zadaszonych miejsc postojowych z ławkami, stołami, stojakami rowerowymi, punktami naprawczymi oraz dostępem do wody. Dodatkowo w rejonie popularnych szlaków brakuje ekologicznych miejsc parkingowych, tzw. zielonych parkingów, z nawierzchnią przepuszczalną i elementami małej architektury. Umożliwiłyby one turystom bezpieczne pozostawienie samochodu i rozpoczęcie wycieczki pieszej lub rowerowej, a tym samym wdrożenie i promowanie sieciowego produktu turystycznego w gminach.
- Na terenie Gminy Fredropol krzyżują się trasy trzech szlaków pieszych tj. Żółty Szlak Suchy Obycz-Kopystańka, Niebieski Szlak Rzeszów Grybów, a także Czerwony Szlak Przemysko-Sanocki, którego trasa przebiega również przez Gminę Bircza i ma swój koniec w Sanoku. Przez teren gminy Fredropol przebiega Czerwony Szlak Przemysko Sanocki jest to szlak pieszy biegnący z Przemyśla przez tereny Parku Krajobrazowego Pogórza Przemyskiego, a także który przechodzi przez miejscowość Rybotycze i drogą powiatową 2078R, biegnącą z Huwnik do Birczy wzdłuż rzeki Wiar, przechodząc przez Centrum Miasta i Gminy Bircza, kończy się w Sanoku. Szlak łączy bezpośrednio Fredropol z Birczą. Od Fredropola w kierunku Birczy

- Ważną formą promocji turystyki jest informacja turystyczna, która służy nie tylko indywidualnym turystom i organizatorom wypoczynku grupowego, ale również potencjalnym odwiedzającym. Warto podjąć działania w celu zintegrowania działań obu gmin poprzez utworzenie spójnej sieci informacji turystycznej całego OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”. Obecnie na terenie żadnej z gmin nie występuje punkt informacji turystycznej, co wskazuje na potrzebę jego utworzenia, aby ułatwić turystom dostęp do informacji o atrakcjach turystycznych oraz w celu promocji i zasobów gmin. Dodatkowo warto prowadzić działania marketingowe, wydać materiały promocyjne i reklamowe. Ważna jest również organizacja imprez i wydarzeń turystycznych – w latach 2020-2024 liczba imprez turystycznych i sportowo-rekreacyjnych wynosiła średnio 2 imprezy na rok, co wskazuje na małą popularność tego rodzaju i formy wydarzeń. W gminach brakuje zatem zintegrowanego systemu promocji lokalnych atrakcji, w postaci np. punktu informacji turystycznej, broszur ulotek, co utrudnia turystom planowanie pobytu i korzystanie z walorów przyrodniczych i kulturowych gminy.
- Realizacja wskazanych wcześniej działań i przeciwdziałanie występującym deficytom, wpłynęłaby na rozwój ruchu turystycznego oraz podniesienie jakości i zwiększenie dostępności oferty turystycznej. Powstanie nowej i rozwój istniejącej, ogólnodostępnej, publicznej infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej, możliwe byłoby dzięki rozbudowie i modernizacji już istniejącej infrastruktury oraz uzupełnienia jej o nowe elementy o charakterze turystycznym. Dzięki temu wzbogacona zostanie lokalna oferta atrakcji turystycznych. Odpowiednie zagospodarowanie terenów wokół kompleksu basenowo-rekreacyjnego „Na Parkowym Wzgórzu”, poprzez m.in. budowę parkingów dla kamperów, ale także zagospodarowanie placu przy powstającym całorocznym kompleksie basenowym we Fredropolu i zaadaptowanie na Plenerowe Centrum Turystyki, w sąsiedztwie wieży widokowej i MOR, poprawiłoby dostępność obiektów i atrakcji oraz zwiększyłoby atrakcyjność turystyczną gmin dla różnych grup turystów. Zidentyfikowane potrzeby, potencjały i deficyty wskazują jednoznacznie na możliwość i konieczność wdrożenia kompleksowego, spójnego produktu turystycznego. Produkt ten będzie skupiał się przede wszystkim na ofercie dla turystów aktywnych (głównie turystyka rowerowa), bazującej na zasobach przyrodniczo-krajobrazowych i kulturowych (zabytki i atrakcje turystyczne). Turyści przyjeżdżający do Fredropolu mogliby skorzystać z basenów krytych, a następnie dzięki stworzeniu Plenerowego Centrum Turysty w otoczeniu basenów, mieliby możliwość zatrzymania się w gminie, w celu zapoznania z ofertą (dzięki punktowi informacji turystycznej, który znajdować się będzie przy wieży widokowej) i miejscami wartymi obejrzenia i zwiedzania, zabytkami, dostępnością szlaków i tras turystycznych, odpoczynku i skorzystania z dostępnej infrastruktury, a tym samym zaplanowania dalszej trasy podróży i miejsc postoju (np. na

przygotowanym w tym celu parkingu dla kamperów w gminie Bircza) na terenie Gmin Pogórza Przemyskiego. Plenerowe Centrum Turystyki oprócz zapoznania się z walorami i atrakcjami turystycznymi, oferować będzie również atrakcje dla rodzin z dziećmi (m.in. place zabaw czy ścianka wspinaczkowa). Turyści odwiedzający Plenerowe Centrum Turystyki, dzięki uzupełnieniu brakujących odcinków tras i ścieżek łączących gminę Bircza z Fredropołem, będą mogli w komfortowy sposób przemieścić się z Fredrośla do Birczy, w celu zwiedzania atrakcji turystycznych, w tym w ramach regeneracji po podróży rowerowej, skorzystania z kompleksu basenowego (zarówno w Birczy, jak i Fredropolu) wraz z planowaną tam infrastrukturą okołoturystyczną.

- Tym samym wdrożenie wskazanego produktu turystycznego przełożyłoby się na zwiększenie liczby odwiedzających gminy turystów, a w konsekwencji przyczyniłoby się do rozwoju społeczno-gospodarczego. Budowa nowych sieci ścieżek rowerowych pozwoliłaby na lepsze skomunikowanie i przemieszczanie się między gminami oraz ułatwiłoby dostęp do atrakcji znajdujących się na ich terenie, a powstałe Plenerowe Centrum Turystyki wraz z punktem informacji turystycznej, stanowiłoby miejsce, przyciągające turystów i w sposób kompleksowy i zintegrowany promujące zasoby obu gmin. Aby zwiększyć rozpoznawalność gmin, warto byłoby prowadzić również działania marketingowe, promujące gminy oraz organizować wydarzenia, które pozwoliłyby na przyciągnięcie i zatrzymanie na tym obszarze turystów.

Gospodarka finansowa

- Na przestrzeni lat 2017-2021 o 45,2 % zwiększyła się wysokość dochodów budżetowych w OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” z 58 145 580,50 zł do 84 443 167,11 zł. Ogółem w województwie podkarpackim w tym okresie dochody wzrosły o 45,1 %, co ukazuje, że dynamika wzrostu dochodów w OF była podobna jak dla całego województwa. Wraz z dochodami wzrosła również wysokość wydatków budżetowych, ponoszonych przez poszczególne gminy OF. Wydatki budżetu w 2021 wyniosły 67 963 399,66 zł i w stosunku do roku 2017 zwiększyły się o 21,8 %. W każdej z analizowanych gmin nastąpił wzrost dochodów oraz wydatków, przy czym w każdej z gmin wystąpiła nadwyżka budżetowa, co może świadczyć o poprawie sytuacji finansowej tych gmin i jest zjawiskiem powszechnym zarówno w województwie podkarpackim, jak i skali całego kraju (niemniej należy zauważyć, że w okresie 2020-2021 występowała stagnacja pod względem inwestycji oraz organizowanych imprez masowych ze względu na ograniczenia wynikające z pandemii, co wiązało się dla wszystkich jednostek organizacyjnych z ponoszeniem mniejszych wydatków).
- O poprawie sytuacji finansowej gmin wchodzących w skład OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” świadczą również wskaźniki dochodów oraz wydatków na 1 mieszkańca.

Na przestrzeni lat 2017-2021 wartości obu wskaźników znacznie wzrosły, co dotyczyło każdej z gmin, wchodzących w skład OF. Analiza porównawcza OF z sąsiadującym powiatem bieszczadzkim oraz całym województwem podkarpackim ukazuje, że w 2021 roku w OF wartość dochodów na 1 mieszkańca oraz wydatków na 1 mieszkańca była wyższa. Na wzrost wskaźników dochodów i wydatków na 1 mieszkańca, oprócz polepszającej się sytuacji finansowej gmin, wpływa również zmniejszająca się liczba ich mieszkańców.

- Analizując strukturę dochodów budżetu OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” w roku 2017 i 2021 można zauważyć, że nastąpiła zmiana w wysokości poszczególnych rodzajów dochodów i ich udziału w ogólnej strukturze. Zarówno w 2017, jak i 2021 roku największą część dochodów budżetu OF stanowiły jednak w dalszym ciągu dochody uzyskiwane z dotacji i subwencji, przy niskich dochodach własnych (mimo że ich wielkość w tym okresie znacznie wzrosła).
- Ważną rolę w finansach gmin pełnią również dochody majątkowe, które w OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na przestrzeni lat 2017-2021 wzrosły o 69,1%, czego przyczyną są pozyskane środki z Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych, Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych i środki pochodzące z funduszy europejskich. Podobnie przedstawia się kwestia wydatków majątkowych, które na przestrzeni lat 2017-2021 wzrosły o 19,2 % i pełnią ważną rolę w budżecie, wpływając na skalę i rodzaj podejmowanych działań inwestycyjnych.
- W zakresie możliwości inwestycyjnych gmin, cennym wskaźnikiem jest wartość wyniku bieżącego, stanowiącego różnicę między dochodami bieżącymi i wydatkami bieżącymi. W OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” zarówno w 2017, jak i 2021 roku wystąpiła nadwyżka operacyjna, która wyniosła odpowiednio 2 329 267,49 zł i 16 479 767,45 zł. Co istotne, nadwyżka operacyjna wystąpiła w każdej z analizowanych gmin, co dawało im możliwość realizacji nowych przedsięwzięć, przeznaczając daną kwotę na inwestycje lub spłacając wcześniej zaciągnięte zobowiązania na cele inwestycyjne.
- W zakresie finansowania i współfinansowania programów i projektów unijnych w latach 2017-2021 w OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” pozyskano łącznie 6 471 403,26 zł. Najwięcej środków pozyskała w tym okresie gmina Bircza – 4 149 474,39 zł. W obu gminach realizowane były projekty, w szczególności w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego 2014 - 2020 oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014 - 2020.

Podsumowanie sfery gospodarczej

Problemy	Potrzeby	Potencjały rozwojowe
Niewystarczająco rozwinięta infrastruktura turystyczna i okołoturystyczna	Współpraca międzygminna w zakresie rozwoju turystyki, utworzenie marki turystycznej, rozbudowa infrastruktury turystycznej	Potencjał do rozwoju turystyki krajoznawczej, pieszej, aktywnej, kulturowej, ekologicznej i agroturystyki
Brak wykorzystania i znaczenia gospodarczego surowców naturalnych (m.in. lasów, wód mineralnych)	Wykorzystanie istniejących zasobów naturalnych do rozwoju funkcji turystycznej	Dostępność licznych pieszych i rowerowych szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych
Brak hoteli i większych obiektów noclegowych	Aktualizacja i udostępnienie terenów pod inwestycje, w tym inwestycje uzdrowiskowe, przyciągnięcie inwestorów z branży hotelowej	Stworzenie innowacyjnej i spójnej oferty turystycznej dążącej do wykreowania marki Gmin Pogórza Przemyskiego oraz promowanie produktu turystycznego, opartego na lokalnych zasobach i uwarunkowaniach
Deficyty w zakresie miejsc parkingowych dla turystów m.in. parkingów dla kamperów, samochodów czy rowerów	Organizacja wydarzeń turystycznych i promocja turystyczna w oparciu o posiadane walory i zasoby	Potencjał do rozwoju infrastruktury i turystyki uzdrowiskowej oraz nadania statusu gminy uzdrowiskowej gminie Fredropol
Ograniczone tereny inwestycyjne i oferta inwestycyjna wynikająca z obecności form ochrony przyrody	Uproszczenie procedur inwestycyjnych, zachęty dla inwestorów z branż nieuciążliwych dla środowiska	Obecność obszarów leśnych i chronionych umożliwiających rozwój ekoturystyki, agroturystyki, ekologicznych gospodarstw rolnych, usług uzdrowiskowych
Brak punktów informacji turystycznej i miejsca, które w sposób kompleksowy pokazuje atrakcje turystyczne	Stworzenie miejsca przedstawiającego kompleksowo atrakcje turystyczne w gminie i stworzenie punktu informacji turystycznej	Nowo powstałe kompleksy basenowe i przestrzeń w ich pobliżu, przeznaczona do zaadaptowania dla turystów

Problemy	Potrzeby	Potencjały rozwojowe
Niezadowalający stan części szlaków i tras turystycznych, brak zintegrowanej sieci ścieżek, szlaków i tras oraz miejsc odpoczynku dla rowerzystów	Stworzenie spójnej sieci szlaków i tras rowerowych (i pieszych) łączących gminy i atrakcje turystyczne, włączenie lokalnych tras w regionalną i krajową sieć szlaków rowerowych	Uwarunkowania przyrodnicze umożliwiające uprawianie turystyki pieszej i rowerowej
Brak imprez o charakterze masowym o zasięgu ponadregionalnym, promujących gminy	Stworzenie kompleksowego produktu turystycznego promującego zasoby i atuty gmin	Obiekty, atrakcje, zabytki i przestrzenie stanowiące potencjał do stworzenia produktu turystycznego
Deficyty w zakresie miejsc parkingowych dla turystów m.in. parkingów dla kamperów, samochodów czy rowerów, brak miejsca obsługi rowerzystów i wypożyczalni rowerów	Stworzenie miejsc przyjaznych turystom, miejsc odpoczynku i obsługi rowerzystów wraz z rozbudową miejsc parkingowych m.in. dla kamperów oraz otwarcia wypożyczalni rowerów	Przestrzenie do zagospodarowania na infrastrukturę skierowaną do turystów, zlokalizowane przy kompleksach basenowych, stworzenie odpowiednich warunków do obsługi ruchu turystycznego związanego z pojazdami typu kamper
Niski stopień rozwoju branży turystycznej	Zwiększenie poziomu rozpoznawalności gmin, jako miejsc atrakcyjnych do spędzania czasu wolnego	Nowo powstałe kompleksy basenowe i przestrzeń w ich pobliżu, przeznaczona do zaadaptowania dla turystów
Słabo rozwinięty lokalny rynek pracy bazujący na mikroprzedsiębiorstwach	Zwiększenie lokalnej przedsiębiorczości, wsparcie w rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, stworzenie miejsc pracy poza rolnictwem	Rozwój sektora usług przy turystyce (gastronomia, handel itp.)
Malejąca liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym	Zatrzymanie i aktywizacja zawodowa mieszkańców, rozbudowa oferty szkoleń, zwiększenie liczby miejsc pracy w gminie	Rozwój różnych branż gospodarczych, upowszechnianie się pracy zdalnej

SFERA PRZESTRZENNA I KLIMATYCZNO-ŚRODOWISKOWA

Środowisko naturalne i formy ochrony przyrody

- OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” położony jest w obrębie Pogórza Przemyskiego, które jest najdalej wysuniętym na wschód w Polsce mezoregionem pasma pogórzy i jednocześnie obszarem należącym do Zewnętrznych Karpat Zachodnich. Jego północną i zachodnią granicę wyznacza rzeka San. Na zachodzie Pogórze Przemyskie graniczy z Pogórzem Dynowskim, na południu z Górami Sanocko-Turczańskimi, na północnym wschodzie z Płaskowyżem Sańsko-Dniestrzańskim. Na wschodzie jego granicę stanowi umownie granica z Ukrainą. Dużą część Pogórza obejmuje Park Krajobrazowy Pogórza Przemyskiego.
- Duży wpływ na uwarunkowania środowiskowe i występującą na terenie OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” ma bioróżnorodność rzeki Wiar oraz jej dorzecza, które kształtuje sieć wodną OF. Cieki wodne w większości pozbawione są skażeń przemysłowych i charakteryzują się czystością, co wpływa na brak zagrożeń dla życia biologicznego.
- Na terenie OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” występują niewykorzystywane złoża naturalne w postaci wód mineralnych, mogące stać się jednym z przyczyn uzyskania przez miejscowości obu gmin statusu uzdrowisk.
- W celu ochrony środowiska przyrodniczego w OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” ustanowiono formy ochrony przyrody w postaci przede wszystkim Parku Krajobrazowego Pogórza Przemyskiego, rezerwatów Reberce, Krępak, Kopystanka, Kalwaria Paclawska i Turnica, specjalnych obszarów chronionych, licznych użytków ekologicznych, stanowisk dokumentacyjnych i pomników przyrody, co świadczy o uznaniu tego obszaru za wyjątkowo cenny w skali całego kraju oraz świata.

Dziedzictwo kulturowe

- OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” cechuje się niezbyt bogatym dziedzictwem kulturowym, wynikającym przede wszystkim z wielokulturowej historii oraz wielowyznaniowości. Pod koniec II wojny światowej, w rejonie OF działalność rozpoczęła Ukraińska Powstańcza Armia, która dokonywała licznych aktów zbrodni i zniszczeń w wielu miejscowościach, przez co ucierpiało wielu mieszkańców tych ziem. Wskutek przeprowadzonych powojennych regulacji i akcji prewencyjnych (mających zapobiec terrorowi i ludobójstwu), polegających na wysiedleniu ludności ukraińskiej, obszar ten opustoszał i pozbawiony został wielokulturowej i wielonarodowej społeczności. O dawnych czasach przypominają jednak pozostałości po mieszkańcach, w postaci licznych cerkwi, starych domostw i cmentarzy.

- Na terenie OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” występują zasoby architektury murowanej w postaci ruin zamku Fredrów i pozostałości po fortyfikacjach dawnej Birczy czy też pałac Humnickich, a także historycznego Zespołu Klasztoru Franciszkanów w Kalwarii Pałacowskiej oraz architektury drewnianej, gdzie można wyróżnić przede wszystkim cerkwie prawosławne i greckokatolickie.

Mieszkalnictwo i planowanie przestrzenne

- Zasoby mieszkaniowe OF „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego” w 2021 roku obejmowały 3 434 mieszkania w 3 145 budynkach mieszkalnych, o łącznej powierzchni 299 870 m². Na terenie OF, z uwagi na to, że jest to głównie obszar wiejski, występują przede wszystkim budynki mieszkalne jednorodzinne, wskutek czego przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania przewyższa średnią dla województwa podkarpackiego, ale nie przewyższa średniej dla powiatu przemyskiego.
- Na przestrzeni lat 2017-2021 na terenie OF „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego” zmniejszyła się wartość wskaźnika, określającego zagęszczenie mieszkań, tj. przeciętnej liczby osób przypadającej na 1 mieszkanie, kształtując się poniżej średniej dla powiatu przemyskiego, województwa podkarpackiego, a także i całego kraju, świadcząc o dużej gęstości zaludnienia mieszkań na tym terenie, co charakterystyczne jest dla obszarów wiejskich, a szczególnie terenach po byłych PGR-ach. Podobnie przedstawiała się kwestia wielkości zasobów mieszkaniowych oraz stopnia zaspokojenia potrzeb w zakresie tych zasobów, określanych poprzez wskaźnik liczby mieszkań na 1000 mieszkańców, który na terenie OF w 2021 roku kształtował się na poziomie niższym niż średnia dla powiatu, województwa i kraju, co świadczy o mniejszym stopniu zaspokojenia potrzeb mieszkańców OF w zakresie mieszkalnictwa.
- Na terenie OF „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego” w okresie od 2017 do 2021 roku oddano łącznie 123 mieszkań o łącznej powierzchni 17 502 m². Biorąc pod uwagę wskaźnik mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności, można zauważyć, że kształtuje się on na poziomie znacznie niższym niż dla województwa podkarpackiego, jak i całego kraju. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest charakterystyka OF, depopulacja oraz stagnacja w zakresie rozbudowy infrastruktury komunalnej i turystycznej.
- W kwestii wyposażenia mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne, na terenie OF „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego” najwięcej mieszkań w 2020 roku wyposażonych było w wodociąg, natomiast najmniej w gaz sieciowy. Analiza danych w zakresie odsetka mieszkań wyposażonych w instalacje techniczno-sanitarne, obejmujące wodociąg, ustęp spłukiwany, łazienkę, centralne ogrzewanie i gaz sieciowy, ukazuje, że wartości dla OF były mniejsze od wartości dla województwa podkarpackiego oraz całego kraju, a zasadnicza różnica

dotyczyła wyposażenia w centralne ogrzewanie oraz gaz sieciowy, gdzie wyposażonych w te instalacje było znacznie mniej mieszkań w OF.

- W 2021 roku na terenie OF „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego” obowiązywało łącznie 25 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, o łącznej powierzchni zaledwie 146 ha (ok. 0,35 % powierzchni OF ogółem), z czego tylko 3 zostały sporządzone na podstawie ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, a ich łączna powierzchnia wynosiła zaledwie 72 ha. Pozostałe obowiązujące plany, zostały opracowane na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym, która została uchylona przez ww. ustawę. Optymalnym rozwiązaniem w kształtowaniu polityki przestrzennej gmin byłoby uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla wszystkich terenów zurbanizowanych. Jednak w obecnej sytuacji ekonomicznej samorządów oraz obowiązujących przepisów prawnych dot. ochrony przyrody, jest to rozwiązanie trudne i czasochłonne w realizacji.
- W okresie od 2017-2021 roku na terenie OF „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego” wydano łącznie 307 decyzji o warunkach zabudowy oraz 76 decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. Wydane decyzje o warunkach zabudowy dotyczyły w przeważającej części zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej – 217, tj. 70,7 % ogółu wydanych decyzji.

Infrastruktura techniczna i gospodarka odpadami

- OF „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego” posiada dobrą dostępność komunikacyjną w zakresie połączeń z pobliskimi ośrodkami miejskimi oraz stolicą województwa, poprzez istniejącą sieć drogową. Z racji swojego położenia ma natomiast słabsze powiązania komunikacyjne z resztą kraju od znacznie lepiej skomunikowanych regionów z zachodniej, północno-zachodniej i centralnej części województwa. Przez teren OF przebiega jedna droga krajowa – Nr 28 Zator – Sanok – Medyka, oraz dwie drogi wojewódzkie, stanowiących trzon układu komunikacyjnego całego obszaru. Ich uzupełnieniem jest natomiast sieć dróg powiatowych i gminnych. Duży wpływ na stan dróg powiatowych i gminnych mają pozyskiwane środki na ich modernizację, między innymi z Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg (wcześniej Fundusz Dróg Samorządowych), Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych, Rządowego Funduszu Polski Ład – Program Inwestycji Strategicznych oraz ze środków europejskich.
- Na terenie OF „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego” w chwili obecnej nie znajdują się stacje ładowania samochodów elektrycznych, co stanowi znaczne ograniczenie dla turystów poruszających się pojazdami elektrycznymi. Tworzenie sieci takich punktów ładowania

pojazdów korzystnie wpłynie na rozwój elektromobilności na tym obszarze oraz zwiększenie dostępności turystycznej.

- Obie gminy wchodzące skład OF „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego” posiadają zbiorcze sieci wodociągowe w niewielkim stopniu. Łącznie w 2021 r. do sieci podłączonych było 11,3 % budynków mieszkalnych z terenu OF. Głównie były to budynki po byłych PGR-ach. Średni wskaźnik zwodociągowania, liczony jako liczba mieszkańców obszaru korzystających ze zbiorczej sieci wodociągowej wynosił 15,1 %. W zakresie zwodociągowania, OF „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego” wypada niekorzystnie na tle województwa podkarpackiego, dla którego przedstawione powyżej wartości kształtowały się na poziomie znacznie wyższym. Wynika to przede wszystkim z istniejącego układu osadniczego tego obszaru, uwarunkowań przyrodniczych oraz występowania małych złóż wód podziemnych, co ogranicza możliwość poboru wody do sieci.
- Na terenie OF „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego” dostęp do sieci kanalizacyjnej w 2021 roku posiadało 36,7 % budynków mieszkalnych, a korzystało z niej 40,3 % ludności z tego obszaru. Wartości te, również były znacznie niższe od średniej dla województwa podkarpackiego, co wynikało z niskiej gęstości zaludnienia, rozproszonej zabudowy oraz położenia w silnie urzeźbionym terenie rejonu Pogórza Przemyskiego, co z kolei powoduje poniesienie znacznych kosztów w celu rozbudowy sieci kanalizacyjnej. Sytuacja taka rodzi niebezpieczeństwo skażenia środowiska, szczególnie groźna w kontekście ubiegania się gmin o statut miejscowości uzdrowiskowych i przyszłej rozbudowy infrastruktury turystycznej.
- Również pod względem gazyfikacji, OF „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego” przedstawiał się niekorzystnie na tle województwa podkarpackiego, z uwagi na mały odsetek korzystających z sieci gazowej na terenie OF. Z sieci tej w 2021 r. korzystało zaledwie 5,2 % ogółu ludności OF, natomiast średnia dla województwa wyniosła 74,8 %. Gazu do ogrzewania mieszkań używało 2,2 % gospodarstw domowych, znajdujących się na terenie OF.
- Na przestrzeni lat 2017-2021 na terenie OF „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego” wzrosła ilość odpadów komunalnych zebranych w sposób selektywny oraz ich udział w ilości odpadów zebranych ogółem – z 9,2 % do 37,1 %. Wysokość udziału odpadów zebranych w sposób selektywny w ilości odpadów ogółem w 2021 roku była jednak nieco mniejsza niż średnia dla województwa podkarpackiego, która wynosiła 39,6 %. Wciąż jednak występują problemy wymagające rozwiązania, spowodowane między innymi brakiem odpowiedniej infrastruktury do zagospodarowania odpadów oraz zbyt małej świadomości ekologicznej części społeczeństwa w zakresie gospodarki odpadami, w tym ograniczania powstawania odpadów u źródła i selektywnego zbierania odpadów. Istotny jest również fakt, że OF położony jest w

obszarze o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych, potencjalnie przyciągającą znaczną liczbę turystów, co w związku z planami uzyskania statutu uzdrowiskowego oraz rozbudowującą się infrastrukturą turystyczną, może wpłynąć na wysoką ilość odpadów komunalnych na tym obszarze. Ważną rolę w systemie gospodarki odpadami komunalnymi w zakresie prawidłowej segregacji pełnią również punkty selektywnej zbiórki odpadów komunalnych. Na terenie OF znajduje się tylko 1 taki punkt.

- Masa wytworzonych odpadów komunalnych na 1 mieszkańca na terenie OF „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego” w 2021 r. wyniosła średnio 169 kg i była niższa niż wartość dla województwa podkarpackiego ogółem – 250 kg. W poszczególnych gminach, wchodzących w skład OF występują dość duże dysproporcje, jeżeli chodzi o ww. wskaźnik, który kształtował się w przedziale od 143 kg w gminie Bircza, do 198 kg w gminie Fredropol.

Podsumowanie sfery przestrzennej i klimatyczno-środowiskowej

Problemy	Potrzeby	Potencjały rozwojowe
Zanik bioróżnorodności w wyniku braku działań edukacyjnych i niewystarczającej świadomości ekologicznej	Edukacja ekologiczna mieszkańców i turystów,	Atrakcyjność środowiska przyrodniczego, walory krajobrazowe, wysoki poziom lesistości oraz występowanie obszarów chronionych
Ograniczona liczba miejsc rekreacji i przestrzeni integracji społecznej	Stworzenie atrakcyjnych i bezpiecznych miejsc rekreacji, wypoczynku i przestrzeni publicznych, sprzyjających integracji	Obecność terenów i obiektów zabytkowych, które mogą zostać przeznaczone pod funkcje rekreacyjno-wypoczynkowe
Niewykorzystywane zasoby wód mineralnych	Diagnoza i dokumentacja złóż wód mineralnych, działania zmierzające do uzyskania statusu uzdrowiska	Możliwość rozwoju funkcji uzdrowiskowej, turystyki zdrowotnej i prozdrowotnej

Problemy	Potrzeby	Potencjały rozwojowe
Słabo rozwinięty potencjał cieków wodnych, w tym rzeki Wiar	Rozwój ekoturystyki, zagospodarowanie terenów nad rzeką	Niski poziom skażenia rzek, potencjał do rozwoju turystyki wodnej
Zły stan wielu obiektów zabytkowych	Odrestaurowanie obiektów zabytkowych, utrzymanie obiektów w dobrym stanie technicznym	Liczne obiekty zabytkowe, w tym m.in. klasztor franciszkanów w Kalwarii Pałacowskiej, zabytkowe cerkwie, stwarzające możliwość rozwoju turystyki religijnej
Słabo rozwinięta sieć wodno-kanalizacyjna ograniczająca rozwój nowych inwestycji	Rozbudowa systemu wodno-kanalizacyjnego	Możliwość pozyskania dofinansowania na rozwój infrastruktury technicznej
Niska aktywność inwestycyjna w sektorze OZE i zielonej infrastruktury	Wsparcie dla inwestycji w zielone technologie i odnawialne źródła energii	Warunki do rozwoju OZE

4.4 Analiza SWOT

Analiza SWOT jest powszechnie wykorzystywana przez jednostki administracji publicznej jako narzędzie diagnozy strategicznej, opartej na wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowaniach mających wpływ na rozwój danego obszaru. Pozwala ono porównać silne i słabe strony jednostki wynikające z otoczenia wewnętrznego, z szansami i zagrożeniami dla rozwoju płynącymi z otoczenia zewnętrznego, a także określić ich wzajemne oddziaływanie.

Analizy dokonano w oparciu o dane liczbowe, opisowe i przestrzenne pozyskane z gmin oraz ze źródeł zewnętrznych oraz wniosku z przeprowadzonej diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

MOCNE STRONY

S	Walory naturalne – przyrodnicze i krajobrazowe całego obszaru gmin OF „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego”, umożliwiające uprawianie turystyki pieszej i rowerowej
	Obecność złóż wód mineralnych i leczniczych na obszarze obu gmin
	Wysoki w stosunku do województwa, odsetek osób w wieku produkcyjnym, przy niższym odsetku osób w wieku poprodukcyjnym na terenie OF
	Rozbudowana baza sportowa na terenie gminy Bircza
	Rosnąca liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie OF na przestrzeni lat 2017-2021
	Obecność na terenie OF instytucji realizujących świadczenia z zakresu opieki społecznej – DPS Huwniki oraz ŚDS Bircza
	Duża ilość gospodarstw o areale powyżej 15 ha, powyżej średniej dla województwa i przewaga powierzchni tych gospodarstw w strukturze obszarowej OF
	Zarezerwowane tereny inwestycyjne pod obiekty uzdrowiskowe na terenach obu gmin
	Nowo powstałe kompleksy basenowe i przestrzeń w ich pobliżu, przeznaczona do zaadaptowania dla turystów
	Funkcjonowanie obiektów zabytkowych, które wraz z otoczeniem mogą być zagospodarowane na pełnienie funkcji kulturalnych
	Obiekty, atrakcje, zabytki i przestrzenie stanowiące potencjał do stworzenia produktu turystycznego
	Bogata historia gmin i regionu oraz potencjał do utworzenia muzeów
	Działalność Gminnego Ośrodka Kultury oraz bibliotek i świetlic, które prowadzą działalność kulturalną
	Atrakcyjne szlaki turystyczne, sprzyjające organizacji imprez masowych oraz uprawianiu turystyki pieszej i rowerowej na terenie całego OF
	Dobra sytuacja finansowa obu gmin, o której świadczy systematyczny wzrost dochodów przypadających na 1 mieszkańca, przy nieprzekraczających ich wartości wzrostu wydatków na 1 mieszkańca, w połączeniu z systematycznie odnotowywanymi nadwyżkami operacyjnymi obu gmin
	Systematyczny wzrost dochodów własnych w strukturze dochodów obu gmin OF

SŁABE STRONY

Postępująca depopulacja obszaru gmin OF, wskutek ujemnego przyrostu naturalnego i ujemnego salda migracji
Starzenie się społeczeństwa przy jednoczesnym zmniejszającej się liczbie dzieci i osób młodych na całym obszarze OF
Brak żłobków oraz mała ilość dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym na całym terenie OF
Słabe wyniki egzaminów w szkołach podstawowych, sugerujące niski poziom nauczania oraz spadająca wartość współczynnika skolaryzacji w obu gminach
Mała ilość placówek medycznych, a co za tym idzie, utrudniony dostęp do lekarzy POZ oraz leczenia specjalistycznego, połączona z małą dostępnością aptek
Bardzo duży zasięg korzystania ze środowiskowej opieki społecznej w obu gminach, znacznie przewyższający wartość dla województwa podkarpackiego, świadczący o wysokim stopniu ubóstwa ich mieszkańców
Bardzo duży zasięg korzystania ze środowiskowej opieki społecznej w obu gminach, znacznie przewyższający wartość dla województwa podkarpackiego, świadczący o wysokim stopniu ubóstwa ich mieszkańców
Zła sytuacja na rynku mieszkaniowym objawiająca się malejącym wskaźnikiem powierzchni przypadającej na 1 mieszkańca na terenie obu gmin, w kontekście ich depopulacji
Bardzo mała ilość oddanych obiektów mieszkalnych w ciągu ostatnich 5 lat na całym obszarze OF
Systematyczny wzrost masy odpadów komunalnych pomimo zmniejszania się liczby ludności oraz braki w infrastrukturze ich odbioru
Braki w infrastrukturze komunalnej, zwłaszcza w urządzeniach sieciowych na terenie obu gmin
Brak stacji ładowania pojazdów elektrycznych na całym obszarze OF
Systematycznie malejąca ilość osób w wieku produkcyjnym, zwłaszcza w wieku mobilnym
Ubogi rynek pracy na całym obszarze OF
Wysoki poziom bezrobocia wśród mieszkańców obu gmin
Duża ilość osób zatrudniona w rolnictwie, połączona z dużą ilością małych gospodarstw w obu gminach
Słabo rozwinięta baza noclegowo-gastronomiczna na całym obszarze OF oraz niedostateczna infrastruktura turystyczna i okołoturystyczna oraz oferta obsługi ruchu turystycznego
Oferta inwestycyjna ograniczona uformowaniem terenu oraz różnymi formami ochrony przyrody na terenie obu gmin
Mała ilość atrakcji turystycznych na całym obszarze OF, brak kompleksowej oferty i produktu turystycznego promującego gminy
Brak punktów informacji turystycznej i miejsca, które w sposób kompleksowy pokazuje atrakcje turystyczne, deficyty w zakresie miejsc parkingowych dla turystów m.in. parkingów dla kamperów, samochodów czy rowerów, brak miejsca obsługi rowerzystów i wypożyczalni rowerów
Nierównomierny dostęp do instytucji kultury (w tym brak muzeów promujących dziedzictwo kulturowe, niska dostępność do stałych ekspozycji edukacyjnych i utrudniona możliwość popularyzacji lokalnych tradycji wśród mieszkańców)
Brak nowoczesnych rozwiązań i wykorzystania nowoczesnych technologii w instytucjach kultury, niezadawalający poziom wyposażenia placówek, a tym samym ograniczenie możliwości prowadzonej działalności i świadczonej oferty
Niezadawalający stan obiektów zabytkowych i niewykorzystany potencjał związany z działalnością kulturalną
Niezadawalający stan budynków instytucji kultury ograniczający możliwość korzystania z obiektu i prowadzenia działalności
Niezadawalający stan części szlaków i tras turystycznych, brak zintegrowanej sieci ścieżek, szlaków i tras oraz miejsc odpoczynku dla rowerzystów
Brak imprez o charakterze masowym o zasięgu ponadregionalnym, promujących gminy
Duży udział dotacji i subwencji w dochodach obu gmin
Mała wartość pozyskanych funduszy z Unii Europejskiej na przestrzeni ostatnich 5 lat w obu gminach OF.

SZANSE

Wykorzystanie potencjału przyrodniczo-klimatycznego terenów OF poprzez uzyskanie statusu miejscowości uzdrowiskowych obu gmin, połączonych z budową infrastruktury uzdrowiskowej oraz rozwój na jej kanwie specjalistycznej opieki medycznej, świadczącej swoje usługi także mieszkańcom;

Uatrakcyjnienie oferty turystycznej obu gmin poprzez budowę i rozbudowę infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej

Wykorzystanie obecności pokładów wód mineralnych i leczniczych wraz z budową ich marki handlowej;

Poszerzenie oferty noclegowo-gastronomicznej na terenie OF;

Wzrost zainteresowania i popularności turystyką caravaningową

Włączenie lokalnych tras w regionalną i krajową sieć szlaków rowerowych

Stworzenie produktu turystycznego i wspólnej oferty turystycznej

Rozbudowa infrastruktury komunalnej z uwzględnieniem ochrony środowiska naturalnego;

Rewitalizacja i modernizacja budynków użyteczności publicznej oraz stworzenie warunków do modernizacji (zwłaszcza termomodernizacji) budynków mieszkalnych;

Wkroczenie na drogę elektromobilności poprzez budowę stacji ładowania pojazdów elektrycznych w newralgicznych inwestycyjnie miejscowościach obu gmin;

Aktualizacja istniejących oraz utworzenie nowych planów zagospodarowania przestrzennego terenów OF;

Przyciągnięcie inwestorów strategicznych poprzez wyznaczenie terenów inwestycyjnych wraz z uzbrojeniem tych terenów w niezbędną infrastrukturę

Aktywna współpraca i promocja obu gmin OF na arenie ponadregionalnej;

Aktywna współpraca samorządów z lokalnymi przedsiębiorcami, organizacjami pozarządowymi oraz mieszkańcami ukierunkowana na rozwój infrastruktury turystycznej i zagospodarowania turystycznego OF;

Pozyskiwanie przez samorządy większych funduszy z EU dla rozwoju inwestycji prowadzonych na terenie OF.

Wsparcie dla dużych gospodarstw i rozwój rolnictwa specjalistycznego, proekologicznego oraz przetwórstwa rolno-spożywczego na terenie OF;

ZAGROŻENIA

T

Marginalizacja i wykluczenie społeczne mieszkańców terenów OF wraz z pogłębieniem się ich ubóstwa;

Szybka depopulacja gmin OF związana z migracją do miast i sąsiednich, lepiej prosperujących gmin, powodowana brakiem perspektyw i miejsc pracy szczególnie dla osób młodych i dobrze wykształconych;

Niewykorzystanie potencjału przyrodniczo-klimatycznego oraz źródeł wód mineralno-leczniczych w planach rozwoju gmin oraz tworzeniu atrakcyjnych miejsc pracy dla nich;

Degradacja środowiska naturalnego poprzez brak inwestycji w infrastrukturę komunalną oraz systemy odbioru i utylizacji odpadów;

Zmniejszenie się wpływów własnych do budżetu gmin terenów OF związane z brakiem dochodowych inwestycji, odpływem kapitału ludzkiego oraz brakiem zainteresowania inwestorów zewnętrznych;

Rosnące koszty utrzymywania placówek oświatowych, co niekorzystnie wpływać będzie na budżety gmin;

Rosnące koszty realizacji inwestycji oraz ograniczanie możliwości realizacji inwestycji przez organy i instytucje wykonujące zadania w zakresie ochrony środowiska i ochrony przyrody.

Pogorszenie się sytuacji na rynku pracy wskutek likwidacji podmiotów gospodarczych w wyniku rosnących kosztów prowadzenia działalności gospodarczej, co prowadzić będzie do wzrostu bezrobocia na terenie OF;

Utrzymywanie się negatywnych trendów demograficznych, w szczególności starzenia się społeczeństwa;

5. Plany operacyjne oraz kierunki interwencji rozwoju OF

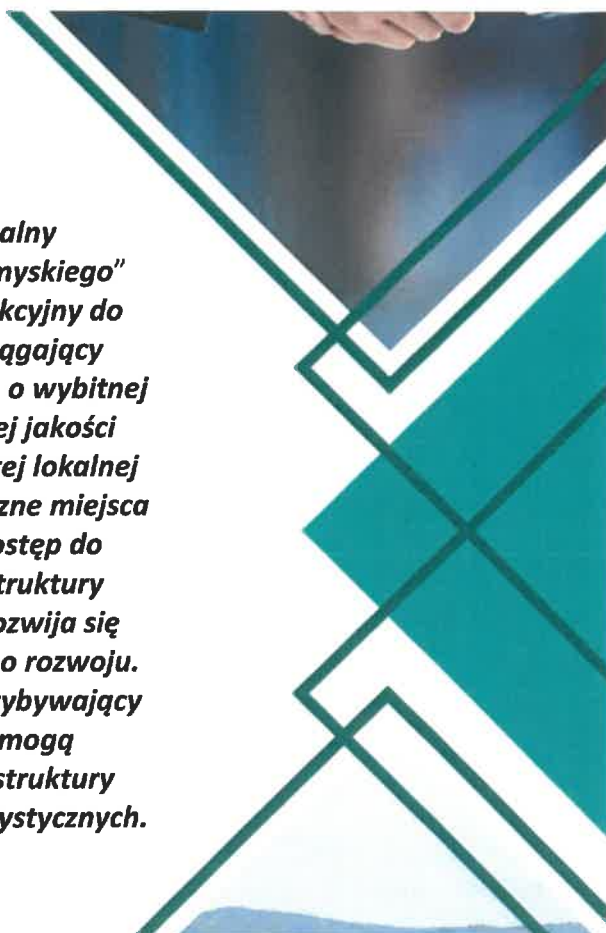
5.1 Wizja Rozwoju

Długookresowa, strategiczna wizja rozwoju jest istotnym elementem każdej strategii. W przypadku Strategii Rozwoju Ponadlokalnego OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030 jest ona opisem pożądanego stanu po zakończeniu obecnej perspektywy finansowej UE, a tym samym na koniec obowiązywania niniejszego dokumentu, przedstawiając kierunki oczekiwanych zmian w wyniku realizacji strategii. Należy zaznaczyć, że wynika ona z uwarunkowań związanych z położeniem OF „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego” oraz trendami rozwojowymi - zarówno globalnymi, np. demograficznymi, klimatycznymi czy technologicznymi, jak i specyficznymi dla przedmiotowego obszaru.

Wizja określona jest w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzenno-środowiskowym. Można, zatem powiedzieć, że wizja stanowi cel całkowicie nadrzędny, zawierający w sobie pozostałe cele sformułowane w strategii. Jednocześnie spełnia ona zadania związane z inspirowaniem i jednoczeniem Partnerów wokół wspólnej idei. Na podstawie przeprowadzonego procesu diagnostycznego, weryfikując oczekiwania poszczególnych gmin wchodzących w skład OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” sformułowano następującą wizję:

WIZJA

W 2030 roku Obszar Funkcjonalny „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” stanowi silny, konkurencyjny i atrakcyjny do życia ośrodek funkcjonalny przyciągający nowych mieszkańców. Jest obszarem o wybitnej atrakcyjności turystycznej, wysokiej jakości przestrzeni publicznej oraz rozwiniętej lokalnej gospodarce, oferującej liczne całoroczne miejsca pracy. Mieszkańcy mają równy dostęp do wysokiej jakości usług oraz infrastruktury społecznej i technicznej, a obszar rozwija się zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju. Zarówno mieszkańcy, jak i licznie przybywający turyści przez cały rok korzystać mogą z rozwiniętej i wysokiej klasy infrastruktury turystycznej oraz licznych atrakcji turystycznych.

5.2 Misja partnerstwa

Misja partnerstwa, czyli jego cel nadrzędny, stanowiący przyczynę zawarcia partnerstwa i niezmienny w całym okresie jego trwania, została oparta o kluczowe wartości, wokół których zawiązało się i chce działać partnerstwo.

MISJA

***Misją partnerstwa jest stworzenie
trwałych podstaw rozwoju
i zwiększenie atrakcyjności obszaru
dzięki lepszej koordynacji oraz
podejmowaniu wspólnych działań,
w oparciu o wybitne walory
przyrodniczo-krajobrazowe
i potencjał turystyczny***

5.3 Cele strategiczne i kierunki działań wraz oczekiwanymi rezultatami planowanych działań i wskaźnikami ich osiągnięcia

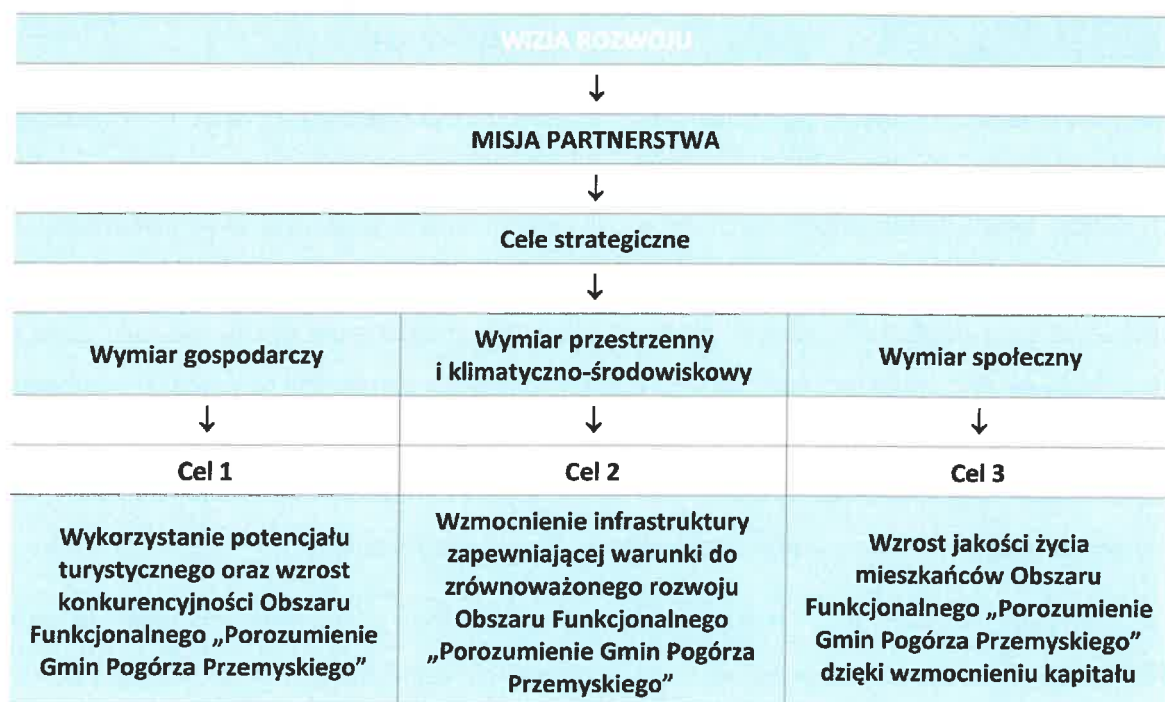
Drugim poziomem uszczegółowienia zamierzeń związanych z realizacją strategii są cele strategiczne. Wyznaczono trzy zasadnicze cele, które związane są z priorytetowymi dla Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” obszarami współpracy. Mają one służyć realizacji zakładanej wizji. Punktem wyjścia do ich wyznaczenia były wnioski z przeprowadzonej diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej oraz sporządzonej na ich podstawie analizy SWOT. Cele strategiczne przedstawione są również jako zamierzenia, które chcielibyśmy osiągnąć w przyszłości. Główną zasadą, która przyświecała podczas determinowania celów, było ich jasne i przejrzyste określanie, tak aby nie pozostawiały wątpliwości co do zgodności z wizją rozwoju. Należy również zaznaczyć, że zgodnie z metodą SMART są one specyficzne, mierzalne, akceptowalne, realistyczne i określone w czasie.

Cele strategiczne zostały uszczegółowione poprzez kierunki działań, które stanowią kolejny poziom wdrażania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030. Zbiór tych kierunków pozwala na ogólne określenie zaplanowanych do realizacji przedsięwzięć, w tym również projektów, które planowane są do realizacji w ramach IIT (w ramach celu strategicznego 1 i 3).

Kierunki działań oznaczają zakres niezbędnych interwencji, które powinny być podejmowane przez gminy, wchodzące w skład OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” oraz partnerów społecznych i gospodarczych. Kierunki działań są zatem podstawą wdrażania strategii. Wskazanie w strategii kierunków działań lub tam gdzie to jest możliwe, konkretnych działań jest zatem bardzo istotnym elementem prac nad dokumentem strategicznym.

Przedstawiona struktura tworzy logicznie powiązany, spójny system. Realizacja działań będzie przyczyniać się do osiągania poszczególnych celów strategicznych. Dzięki realizacji przede wszystkim działań zintegrowanych, odpowiadających na potrzeby mieszkańców OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” w kilku celach możliwe jest uzyskanie efektu synergii, co będzie miało pozytywny wpływ na rozwój obszaru. Z uwagi na konieczność spełnienia wymogów dotyczących opracowania strategii IIT, w niniejszym rozdziale zawarto również informacje dotyczące wykorzystanego podejścia zintegrowanego i powiązania celów strategicznych. W niniejszym przypadku Cele IIT są realizowane poprzez realizację celów strategicznych nr 1 i 3

Poniższa tabela prezentuje układ struktury kierunków rozwoju Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030.

		społecznego i dostępnej infrastruktury społecznej
Kierunki działań	Kierunki działań	Kierunki działań

Wdrożenie przedstawionych powyżej celów prowadzić będzie do realizacji oczekiwanych rezultatów wynikających z zaproponowanych kierunków działań. W związku z monitorowaniem stopnia wdrożenia oczekiwanych rezultatów zaproponowane zostały wskaźniki ich osiągnięcia, które przedstawione zostały w dalszej części opracowania, przy charakterystyce przyjętych celów strategicznych. Wartości tych wskaźników monitorowane będą w połowie okresu realizacji strategii oraz po zakończeniu tego okresu.

Podstawą do wyznaczenia wartości bazowej poszczególnych wskaźników były dane wynikające z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej, opracowanej na potrzeby niniejszej strategii, w tym identyfikacji potrzeb projektowych. Oczekiwane rezultaty mają wskazać, jakie będą przewidywane efekty planowanych działań.

Poniżej przedstawiona została charakterystyka przyjętych celów strategicznych wraz ze wskazaniem kierunków działań w ramach poszczególnych celów oraz oczekiwane rezultaty planowanych działań ze wskaźnikami ich osiągnięcia. Cele 1 i 3 będą realizowane również w ramach IIT poprzez projekty, które wskazano w rozdziale 6.1. a wskaźniki ujęte w produktach i rezultatach projektów IIT również będą wpływać na realizację rezultatów strategii.

CEL STRATEGICZNY 1	→	Wykorzystanie potencjału turystycznego oraz wzrost konkurencyjności Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”
---------------------------	---	--

W kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego, największym potencjałem Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” są występujące tu wybitne walory przyrodnicze, krajobrazowe oraz klimatyczne, które zasadniczo wpływają na atrakcyjność turystyczną tego obszaru oraz stan i charakterystykę lokalnej gospodarki. W ramach celu strategicznego realizowane będą działania w zakresie starań o uzyskanie statusu gmin uzdrowiskowych oraz dla budowy spójnej oferty turystycznej, w oparciu o dostępne zasoby, co pozwoli na wzmocnienie lokalnej gospodarki, wzrost dochodów własnych poszczególnych gmin, wchodzących w skład OF, budowę marki i rozpoznawalności OF na szczeblu krajowym, podniesienie atrakcyjności osiedleńczej, a także pobudzenie przedsiębiorczości wśród mieszkańców.

Realizacja celu strategicznego nastąpi wskutek działalności w zakresie rozwoju dostępnej infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej z uwzględnieniem wymagań środowiskowych, m.in.

poprzez tworzenie i rozwój całorocznych, ponadlokalnych produktów turystycznych (opartych o całoroczną ofertę basenów – całoroczny kryty we Fredropolu oraz odkryty basen w Birczy) wraz z infrastrukturą towarzyszącą, tworzenie i utrzymanie szlaków turystycznych oraz rozwój szeroko pojętej infrastruktury turystycznej na terenie OF. Warunkiem rozwoju branży turystycznej jest także prowadzenie efektywnych działań promocyjnych, których celem jest przedstawianie wizerunku OF, posiadającego wyjątkowe tereny o wybitnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych, stwarzające doskonałe warunki do realizacji inwestycji w zakresie infrastruktury turystycznej. W tej kwestii kluczowe będzie zintegrowanie funkcjonujących punktów informacji turystycznej i utworzenie spójnego systemu w celu promocji Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”, jak również wdrożenie kompleksowego produktu turystycznego, bazującego na posiadanych zasobach, w szczególności kompleksach basenów, które będą rozwijane poprzez nowe elementy infrastruktury turystycznej. Z kolei pogłębienie współpracy samorządowych instytucji kultury w gminach, wchodzących w skład OF, pozwoli na rozwój i tworzenie nowych ponadlokalnych wydarzeń kulturalnych, rozrywkowych i krajoznawczych, przyciągających do uczestnictwa mieszkańców OF, sąsiednich gmin oraz turystów z całego kraju.

Oprócz tego w ramach realizacji celu strategicznego następować będzie wspieranie przedsiębiorczości i inicjatyw wśród mieszkańców oraz tworzenie warunków do prowadzenia działalności gospodarczej na terenie OF, co pozwoli nadać dynamiki rozwojowi w sferze lokalnej gospodarki. Planowane jest wsparcie promocyjne i szkoleniowe dla osób rozpoczynających i rozwijających działalność gospodarczą. Tworzenie jak najlepszych warunków do prowadzenia drobnej przedsiębiorczości, począwszy od kreowania cech przedsiębiorczych wśród mieszkańców (już od najmłodszych grup), promowania przedsiębiorczości, aż do wspomagania, zakładania i prowadzenia mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, wspierania producentów lokalnych oraz rzemiosła, będzie istotą działań w tym zakresie.

CEL STRATEGICZNY 1 Wykorzystanie potencjału turystycznego oraz wzrost konkurencyjności Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gmin Pogórze Przemyskiego”				
Kierunki Działań	Oczekiwane Rezultaty Planowanych Działań	Wskaźniki Osiągnięcia Działań	Wartość Bazowa (2021 Rok)	Oczekiwany Trend
• tworzenie i promowanie całorocznych, ponadlokalnych produktów turystycznych (sieciowanie produktów), • tworzenie atrakcyjnych turystycznie przestrzeni z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i krajobrazowych wraz z małą infrastrukturą, • zagospodarowanie dostępnych terenów publicznych na cele turystyczne z małą infrastrukturą, • tworzenie nowych i utrzymanie funkcjonujących szlaków turystycznych: pieszych, rowerowych i konnych oraz ich integracja z innymi szlakami dostępnymi na terenie OF oraz w sąsiednich gminach, • tworzenie szlaków tematycznych wraz z infrastrukturą towarzyszącą, • budowa i rozbudowa infrastruktury dla turystów zmotoryzowanych, obejmującej m. in. ogólnodostępne parkingi w miejscach atrakcyjnych turystycznie oraz miejsca do biwakowania i postoju kamperów wraz z infrastrukturą informacyjną – tablice z mapami, drogowskazy, • aktywna współpraca z lokalnymi przedsiębiorcami, organizacjami pozarządowymi oraz mieszkańcami w zakresie rozwoju infrastruktury turystycznej i zagospodarowania turystycznego, • promowanie OF „Porozumienie Gmin Pogórze Przemyskiego”, jako miejsca przyjaznego inwestorom z branży turystycznej,	• zwiększenie atrakcyjności i różnicowanie oferty turystycznej OF, • różnicowanie oferty turystycznej, • zwiększenie liczby turystów przybywających do OF, • podniesienie dostępności komunikacyjnej miejsc atrakcyjnych turystycznie, • wzrost udziału dochodów własnych w strukturze dochodów budżetu gminy ogółem, • uatrakcyjnienie i różnicowanie oferty organizowanych wydarzeń dla mieszkańców i turystów, • zwiększenie liczby podmiotów gospodarczych, zarejestrowanych na terenie gminy, • zapewnienie warunków do prowadzenia działalności gospodarczej na terenie gminy, • wzrost zainteresowania inwestorów ofertą gminy, • wzrost liczby osób pracujących na terenie gminy, • spadek bezrobocia.	liczba utworzonych produktów turystycznych (szt.) liczba zrealizowanych przedsięwzięć w zakresie budowy/rozbudowy infrastruktury turystycznej (szt.) długość nowoutworzonych szlaków turystycznych (km) liczba wybudowanych lub rozbudowanych miejsc dla turystów zmotoryzowanych (szt.) liczba nowych wydarzeń kulturalnych, rozrywkowych, sportowych i krajoznawczych (szt.)	0 0 0 0 0	↑ ↑ ↑ ↑ ↑

CEL STRATEGICZNY 1

Wykorzystanie potencjału turystycznego oraz wzrost konkurencyjności Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”

Kierunki Działań	Oczekiwane Rezultaty Planowanych Działań	Wskaźniki Osiągnięcia Działań	Wartość Bazowa (2021 Rok)	Oczekiwany Trend
• utworzenie zintegrowanej informacji turystycznej OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” oraz realizacja działań promocyjnych i informacyjnych, • kontynuacja i tworzenie nowych wydarzeń kulturalnych, rozrywkowych, sportowych i krajoznawczych, promujących OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”, przy aktywnej współpracy z lokalnymi organizacjami pozarządowymi, • tworzenie warunków zachęcających do rozwoju bazy gastronomicznej i nodegowej, • kreowanie i podejmowanie ponadlokalnych inicjatyw oraz programów poprawiających atrakcyjność inwestycyjną oraz rozwój przedsiębiorczości, • wsparcie osób planujących rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej (szkolenia, doradztwo, monitoring, wsparcie finansowe), • wsparcie dla rozwoju punktów gastronomicznych w zakresie ich promocji oraz współpracy przy organizacji wydarzeń kulturalnych, rozrywkowych, sportowych i krajoznawczych, • wsparcie i promocja podmiotów, podejmujących działalność w zakresie wypoczynku i turystyki		udział dochodów własnych w strukturze dochodów budżetu gminy ogółem (%)	28,3%	↑
		liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gminy (szt.)	789	↑
		wskaźnik liczby osób pracujących na 1000 ludności ogółem	86,8	↑
		udział zarejestrowanych osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%)	9,6%	↓

CEL STRATEGICZNY 2**Wzmocnienie infrastruktury zapewniającej warunki do zrównoważonego rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”**

Cel strategiczny zakłada poprawę poziomu rozwoju infrastruktury, która jest niezbędna zarówno do poprawy warunków bytowych mieszkańców, wzrostu wartości osiedleńczej Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” oraz pełnienia przez przestrzeń różnych funkcji na rzecz sfery gospodarczej i społecznej, jak też do zwiększenia stopnia ochrony środowiska naturalnego, co jest istotne w obliczu zmian klimatu i idących za tym negatywnych skutków. Ukierunkowany jest m. in. na rozbudowę sieci wodociągowej i kanalizacyjnej oraz modernizację tych sieci na terenie gminy, przyczyniając się do eliminacji braków w tym zakresie. Z kolei podjęcie działań w kwestii budowy sieci gazowej pozwoli zwiększyć dostępność tego rodzaju paliwa dla mieszkańców OF i przełoży się na osiągnięcie korzystnych efektów środowiskowych w postaci redukcji emisji zanieczyszczeń do atmosfery.

Efektem realizacji celu będzie zwiększenie zdolności adaptacyjnych oraz łagodzenie negatywnych skutków zmian klimatu dla środowiska, gospodarki, mieszkańców OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”, odwiedzających go turystów, a także całego województwa podkarpackiego. Cel wpłynie pozytywnie na zachowanie różnorodności biologicznej, a przez to na jakość życia mieszkańców oraz utrwali wizerunek OF, jako terenu o wyjątkowej czystości środowiska naturalnego, atrakcyjnego przyrodniczo o wysokim poziomie zachowania i ochrony kompleksów przyrodniczych i potencjale biologicznym. Wsparcie działań prowadzących do efektywnego wykorzystania i zachowania zasobów naturalnych pozwoli na przeciwdziałanie czynnikom powodującym zagrożenie i znaczące obniżenie jakości obszarów cennych przyrodniczo.

Oprócz tego, ważne dla rozwoju OF będą działania na rzecz rozbudowy systemu ścieżek pieszo-rowerowych i modernizacji źródeł oświetlenia w poszczególnych gminach na terenie OF. W kontekście rozwoju elektromobilności, planowane jest tworzenie dedykowanej na jej rzecz infrastruktury, tj. stacji ładowania pojazdów elektrycznych, a także ogólnodostępnych wypożyczalni rowerów elektrycznych wraz z punktami umożliwiającymi ich ładowanie.

CEL STRATEGICZNY 2

Wzmocnienie infrastruktury zapewniającej warunki do zrównoważonego rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gmin Pogórze Przemyskiego”

Kierunki Działań	Oczekiwane Rezultaty Planowanych Działań	Wskaźniki Osiągnięcia Działań	Wartość Bazowa (2021 Rok)	Oczekiwany Trend
- budowa/modernizacja komunalnych sieci kanalizacyjnych oraz budowa, modernizacja oczyszczalni ścieków komunalnych wraz z zagospodarowaniem osadów ściekowych z oczyszczalni ścieków, - budowa przydomowych oczyszczalni ścieków wraz z zagospodarowaniem osadów ściekowych z przydomowych oczyszczalni ścieków, - budowa/modernizacja systemów kanalizacji deszczowej, - budowa/modernizacja systemów zaopatrzenia w wodę z uwzględnieniem ujęcia, uzdatniania oraz przesyłu wody, w tym również wyposażenie w systemy zmniejszające straty w dostawach i zmniejszające ryzyko wystąpienia awarii, - współpraca z operatorami w zakresie budowy sieci gazociągowej, - rozwój infrastruktury pieszej i rowerowej - modernizacja istniejącej infrastruktury do selektywnego zbierania odpadów komunalnych (w tym budowa/modernizacja PSZOK, punktów napraw i przygotowania do ponownego użycia,	- zwiększenie dostępności i jakości usług w zakresie zaopatrzenia w wodę i odprowadzania ścieków, - zapewnienie alternatywnych dla kanalizacji sieciowej rozwiązań na terenach trudnych i wykluczonych, - ochrona dostępnych zasobów wodnych, - ograniczenie negatywnych skutków oddziaływania zagrożeń antropogenicznych na środowisko naturalne, - poprawa bezpieczeństwa w ruchu pieszych i rowerzystów, - poprawa efektywności energetycznej systemu oświetlenia ulicznego, - rozwój elektromobilności, - poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej - wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców oraz turystów.	korzystający z sieci wodociągowej w ogólnej liczbie ludności (%) korzystający z sieci kanalizacyjnej w ogólnej liczbie ludności (%) korzystający z sieci gazowej w ogólnej liczbie ludności (%) długość wybudowanych ciągów pieszo-rowerowych oraz ścieżek rowerowych (km)	15,1 36,7 5,2 0	↑ ↑ ↑ ↑

CEL STRATEGICZNY 2

Wzmocnienie infrastruktury zapewniającej warunki do zrównoważonego rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”

Kierunki Działań	Oczekiwane Rezultaty Planowanych Działań	Wskaźniki Osiągnięcia Działań	Wartość Bazowa (2021 Rok)	Oczekiwany Trend
systemowe zagospodarowanie odpadów w kompostownikach przydomowych), - wsparcie wymiany nieefektywnych źródeł ciepła opartych o paliwa stałe, w tym zastosowanie systemów grzewczych opartych na niskoemisyjnych źródłach energii /OZE wraz z przyłączami budynków do sieci gazowej. - kompleksowa modernizacja energetyczna obiektów użyteczności publicznej w tym: instalacja urządzeń OZE, systemów zarządzania energią, przyłączeniem ich do ciepła systemowego oraz promowaniem energooszczędności, - modernizacja systemu oświetlenia ulicznego, w zakresie wdrażania rozwiązań energooszczędnych, - tworzenie warunków do rozbudowy instalacji OZE na obszarze gminy, - wspieranie, inicjowanie i budowa infrastruktury ładowania pojazdów elektrycznych oraz promowanie idei elektromobilności, - budowa ogólnodostępnych wypożyczalni rowerów elektrycznych oraz punktów ładowania tych rowerów.		liczba stacji ładowania samochodów elektrycznych	0	↑
		wskaźnik lesistości na terenie OF (%)	72,4	–
		liczba budynków użyteczności publicznych poddanych termomodernizacji w okresie realizacji strategii (szt.)	0	↑
		liczba gospodarstw domowych, które dokonały termomodernizacji i/lub instalacji OZE i/lub wymiany źródła ciepła przy wsparciu publicznym w okresie realizacji Strategii (szt.)	0	↑

CEL STRATEGICZNY 2 Wzmocnienie infrastruktury zapewniającej warunki do zrównoważonego rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”				
Kierunki Działań	Oczekiwane Rezultaty Planowanych Działań	Wskaźniki Osiągnięcia Działań	Wartość Bazowa (2021 Rok)	Oczekiwany Trend
- zachowanie, ochrona i zrównoważone wykorzystanie systemu przyrodniczego na obszarze gminy, - przeciwdziałanie degradacji środowiska leśnego, - działania na rzecz zwiększenia świadomości ekologicznej mieszkańców i turystów.		udział odpadów komunalnych zebranych w sposób selektywny w ogólnej liczbie zebranych odpadów komunalnych (%)	48,36	↑

CEL STRATEGICZNY 3

Wzrost jakości życia mieszkańców Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego” dzięki wzmocnieniu kapitału społecznego i dostępnej infrastruktury społecznej

Podstawą rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego” są jej mieszkańcy, w związku z tym należy podejmować działania w celu wzmocnienia kapitału społecznego, w tym również wzmocnienia atrakcyjności gminy dla nowych mieszkańców. Wiąże się to z wyzwaniem dla samorządów dotyczącym zahamowania negatywnych trendów demograficznych oraz przeciwdziałania ich skutkom. Cel strategiczny odpowiada na potrzeby OF „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego” związane z dostępem do odpowiedniej jakości infrastruktury związanej z opieką nad dziećmi do lat 3, wychowaniem przedszkolnym oraz edukacją, a także z infrastrukturą kulturalną i sportowo-rekreacyjną, co znacznie wpłynie na atrakcyjność OF, jako miejsca do życia.

Realizacja celu odbywać się będzie poprzez: działania na rzecz rozwoju infrastruktury i usług społecznych, obejmujących placówki oświatowe, obiekty kulturalne, placówki ochrony zdrowia oraz obiekty sportowe. Ponadto obejmować będzie działania związane z polityką zdrowotną, w tym z profilaktyką i ochroną zdrowia, a także działania ukierunkowane na tworzenie i rozwój infrastruktury spędzania wolnego czasu, obejmującej przede wszystkim system przyjaznych przestrzeni publicznej – tj. skwerów, placów i bulwarów, dostępnych dla osób ze szczególnymi potrzebami. Oprócz tego należy podjąć działania w celu modernizacji i uzupełnienia bazy sportowej oraz organizacji miejsc letniego i zimowego wypoczynku, generujących ruch turystyczny, a w konsekwencji powstawanie nowych miejsc pracy. Niezbędnym elementem jest również wzmocnienie dziedzictwa kulturowego, poprzez jego ochronę, rozwój i promowanie.

CEL STRATEGICZNY 3

Wzrost jakości życia mieszkańców Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”, dzięki wzmocnieniu kapitału społecznego i dostępnej infrastrukturze społecznej

Kierunki Działań	Oczekiwane Rezultaty Planowanych Działań	Wskaźniki Osiągnięcia Działań	Wartość Bazowa (2021 Rok)	Oczekiwany Trend
- poprawa dostępu do infrastruktury społecznej, poprzez budowę i rozwój infrastruktury służącej zapewnieniu opieki nad dziećmi do lat 3 oraz wychowaniu przedszkolnemu, - utrzymanie wysokiej jakości bazy oświatowej oraz jej modernizacja w odpowiedzi na zidentyfikowane potrzeby, - wyposażenie placówki oświatowej w nowoczesny sprzęt komputerowy i multimedialny oraz pomoce dydaktyczno-naukowe, - doposażenie instytucji kultury oraz rozwój i modernizacja infrastruktury kulturalnej w odpowiedzi na zidentyfikowane potrzeby, - odnowa przestrzeni publicznych i ich doposażenie w obiekty małej architektury, - wzmocnienie edukacji kulturalnej poprzez rozszerzenie oferty edukacyjnej, podnoszenie poziomu wiedzy o kulturze, sztuce i twórcach, - udzielanie wsparcia dla lokalnych twórców kultury, - digitalizacja dóbr kultury i zasobów bibliotecznych, - budowa, przebudowa lub modernizacja obiektów sportowych wraz z zapleczem,	- zapewnienie opieki nad dziećmi do lat 3, - zapewnienie wysokiej jakości i dostępności infrastruktury szkolnej i przedszkolnej, - rozwój kompetencji kluczowych uczniów oraz wzmocnianie ich zdolności, - zapewnienie wysokiej jakości i dostępności infrastruktury kulturalnej, - zwiększenie atrakcyjności oferty kulturalnej, - wzrost dostępności obiektów oraz urządzeń dla aktywności ruchowej, - zwiększenie zainteresowania ofertą sportową i rekreacyjną, - wzrost dostępności urządzeń dla aktywności ruchowej, - rozwój oferty spędzania wolnego czasu, - zwiększenie dostępności miejsc do wypoczynku i rekreacji dla mieszkańców, - rozwój przestrzeni publicznych, - poprawa atrakcyjności, estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznych,	liczba ludności zameldowanej na terenie OF (os.) liczba utworzonych placówek zapewniających opiekę nad dziećmi do lat 3 (szt.) liczba zadań inwestycyjnych zrealizowanych w placówkach oświatowych w okresie realizacji Strategii (szt.) udział dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w ogólnej liczbie dzieci w wieku od 3 do 6 lat (%) liczba wybudowanych, zmodernizowanych lub doposażonych obiektów kulturalnych w okresie realizacji Strategii (szt.) liczba zbudowanych, przebudowanych lub zmodernizowanych obiektów sportowych w okresie realizacji Strategii (szt.)	11 140 0 0 64,9 0 0	↑ ↑ ↑ ↑ ↑ ↑

CEL STRATEGICZNY 3

Wzrost jakości życia mieszkańców Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”, dzięki wzmocnieniu kapitału społecznego i dostępnej infrastrukturze społecznej

Kierunki Działań	Oczekiwane Rezultaty Planowanych Działań	Wskaźniki Osiągnięcia Działań	Wartość Bazowa (2021 Rok)	Oczekiwany Trend
• rozwój i modernizacja infrastruktury rekreacyjnej, tworzącej ofertę zarówno letniego, jak i zimowego spędzania wolnego czasu, • rozwój infrastruktury ochrony zdrowia oraz doposażenie ich w nowoczesny sprzęt i aparaturę medyczną, • realizacja programów profilaktycznych, edukacyjnych i prozdrowotnych oraz działania na rzecz poprawy dostępności i jakości usług z zakresu ochrony zdrowia.	• poprawa jakości i dostępności usług opieki medycznej, • poprawa diagnostyki i profilaktyki zdrowotnej na obszarze gminy, • wzrost świadomości społecznej w zakresie ochrony zdrowia.	liczba utworzonych miejsc spędzania wolnego czasu w okresie realizacji Strategii (szt.)	0	↑
		liczba przedsięwzięć kształtujących przestrzenie publiczne, zrealizowanych w okresie realizacji Strategii (szt.)	0	↑
		liczba działań inwestycyjnych związanych z doposażeniem placówek ochrony zdrowia w sprzęt medyczny zrealizowanych w okresie realizacji Strategii (szt.)	0	↑
		liczba akcji profilaktyczno-diagnostycznych zrealizowanych w okresie realizacji Strategii (szt.)	0	↑

5.4 Opis i uzasadnienie zintegrowania celów IIT

Cele strategiczne 1 i 3 stanowiące jednocześnie cele IIT są zintegrowane i wzajemnie się uzupełniają. Ukierunkowane są bowiem na poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzenno-środowiskowej całego obszaru porozumienia. Ich realizacja wpłynie na zwiększenie poziomu konkurencyjności obszaru w regionie, w szczególności pod względem turystycznym. Kierunki działań zaplanowane w poszczególnych celach są ze sobą powiązane, a ich zakresy zostały określone w taki sposób, aby się nie nakładały, ani nie konkurowały ze sobą. Cele, jak również ich zakres rozumiany jako kierunki działania, został wypracowany i zidentyfikowany bazując na przeprowadzonych badaniach diagnostycznych, dlatego odpowiadają one w sposób kompleksowy na potrzeby społeczności lokalnej, przy maksymalnym wykorzystaniu posiadanych potencjałów rozwojowych.

Poprawa i wzmocnienie atrakcyjności turystycznej Gmin Pogórza Przemyskiego, wpłynie na dywersyfikację lokalnej gospodarki i wzmocnienie jej konkurencyjności, jak również przełoży się na poprawę sytuacji na lokalnym rynku pracy. W konsekwencji poprawią się warunki i jakość życia mieszkańców gmin Bircza i Fredropol. Ponadto realizacja celu strategicznego 1 nie byłaby możliwa bez rozwoju infrastruktury technicznej, która jest niezbędna.

Cel 2, dotyczący infrastruktury, stanowi fundament do realizacji pozostałych celów, ponieważ rozwinięta, dostępna, nowoczesna oraz i ekologiczna infrastruktura umożliwia rozwój gospodarki, w tym turystyki. Ponadto realizacja działań infrastrukturalnych wpływa na życie codzienne mieszkańców – lepsze warunki bytowe, dostęp do ekologicznych rozwiązań oraz rozwój infrastruktury społecznej.

Realizacja działań związanych z infrastrukturą społeczną, ze szczególnym wskazaniem na infrastrukturę kulturalną przyczyni się do promowania i zwiększenia rozpoznawalności gmin, jak również pozwoli na tworzenie warunków sprzyjających integracji mieszkańców i zacieśnianiu więzi społecznych, co w efekcie wpłynąć może na wzrost aktywności społecznej i poprawę kapitału społecznego. Zatem cel ten wspiera realizację celu 1, ponieważ aktywna i zintegrowana społeczność stanowi podstawę do rozwoju turystyki oraz przedsiębiorczości lokalnej. Do poprawy warunków bytowych niezbędna jest natomiast infrastruktura, co wskazuje na powiązanie z celem strategicznym 2.

Realizacja zidentyfikowanych celów opierać się będzie na wykorzystaniu kluczowych potencjałów gmin tworzących partnerstwo, jak również przeciwdziałaniu problemom i będzie stanowić odpowiedź na zdiagnozowane potrzeby.

Spójność kierunków rozwoju gminy z kierunkami wynikającymi ze strategii rozwoju województwa

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030 wpisuje się w ustalenia nadrzędnego dokumentu na poziomie regionalnym, jakim jest Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030. Poniżej wykazano spójność celów zdefiniowanych w niniejszej strategii z celami określonymi w strategii na szczeblu wojewódzkim.

Tabela 2 Zgodność celów Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030 ze Strategią rozwoju województwa - Podkarpackie 2030

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024 – 2030	Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030
Cel strategiczny 1 Wykorzystanie potencjału turystycznego oraz wzrost konkurencyjności Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”	Obszar tematyczny 1. Gospodarka i nauka Obszar tematyczny 2. Kapitał ludzki i społeczny Obszar tematyczny 3. Infrastruktura dla zrównoważonego rozwoju i środowiska
	Cel szczegółowy priorytetu 1.3. Zapewnienie dobrych warunków i systemu wsparcia podmiotów gospodarczych i rolnictwa w dostosowaniu do wymagań i potrzeb współczesnej otwartej gospodarki Cel szczegółowy priorytetu 2.5 Wzmocnienie podmiotowości obywateli, rozwój instytucji społeczeństwa obywatelskiego oraz zwiększenie ich wpływu na życie publiczne Cel szczegółowy priorytetu 3.5 Tworzenie miejsc umożliwiających prowadzenie działalności gospodarczej i rozwój usług turystycznych
Cel strategiczny 2 Wzmocnienie infrastruktury zapewniającej warunki do zrównoważonego rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”	Obszar tematyczny 3. Infrastruktura dla zrównoważonego rozwoju i środowiska
	Cel szczegółowy priorytetu 3.1 Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego regionu oraz optymalizacji wykorzystania energii i zwiększenie udziału OZE w bilansie energetycznym województwa Cel szczegółowy priorytetu 3.3 Poprawa wewnętrznej dostępności komunikacyjnej zapewniającej spójność przestrzenną regionu oraz integrację obszarów funkcjonalnych Cel szczegółowy priorytetu 3.6 Zwiększenie odporności wszystkich struktur regionalnych na zagrożenia wynikające ze zmian klimatycznych

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024 – 2030	Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030
	Cel szczegółowy priorytetu 3.7 Ograniczenie negatywnych skutków oddziaływania rozwoju cywilizacyjnego na stan środowiska Cel szczegółowy priorytetu 3.8 Ochrona środowiska oraz zachowanie różnorodności biologicznej w regionie
Cel strategiczny 3 Wzrost jakości życia mieszkańców Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”, dzięki wzmocnieniu kapitału społecznego i dostępnej infrastruktury społecznej	Obszar tematyczny 2. Kapitał ludzki i społeczny Obszar tematyczny 4. Dostępność usług Cel szczegółowy priorytetu 2.1. Podniesienie jakości edukacji i jej dostosowanie do wyzwań społeczeństwa przyszłości Cel szczegółowy priorytetu 2.2. Zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego społeczeństwa poprzez poprawę dostępności i jakości funkcjonowania systemu ochrony zdrowia Cel szczegółowy priorytetu 2.3 Rozwój form i instytucji kultury z uwzględnieniem dziedzictwa oraz wymagań nowoczesności Cel szczegółowy priorytetu 2.7 Kształtowanie postaw prozdrowotnych, promocja aktywności fizycznej i wsparcie sportu kwalifikowanego Cel szczegółowy priorytetu 4.2 Poprawa zarządzania przestrzenią oraz przeciwdziałanie występowaniu wykluczenia osób i obszarów ze względu na ograniczenia ekonomiczne czy infrastrukturalne

Źródło: Opracowanie własne

6. Kluczowe działania – projekty strategiczne

Proces definiowania projektów pozwolił przejść od fazy diagnostycznej (jakimi potencjałami dysponuje partnerstwo i z jakimi wyzwaniami musi się zmierzyć) do opisu ogólnych założeń projektów (jakie działania należy podjąć). Proces ten przeprowadzony został w kilku etapach:

- I. **Refleksja na temat problemów, potrzeb i potencjałów**, która prowadzona była (głównie) w fazie diagnostycznej. Informacje w tym zakresie pozyskiwane były poprzez spotkania strategiczne z przedstawicielami samorządów oraz na podstawie przeprowadzonej *Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej*. Powyższe formy pozwoliły na określenie dziedzin wymagających podjęcia szczególnej interwencji oraz zidentyfikowanie ogólnych pomysłów realizacyjnych.
- II. **Zgłaszanie wstępnych propozycji projektowych** przez członków Zespołu Operacyjnego. Wstępne propozycje formułowane były na podstawie przeprowadzonej diagnozy oraz wiedzy i doświadczenia członków Rady Porozumienia i Zespołu Operacyjnego. Możliwość zgłaszania propozycji projektowych mają również partnerzy społeczno-gospodarczy, którzy dokonują zgłoszenia za pośrednictwem gmin.
- III. **Analiza i ocena wstępnych propozycji projektowych** pod kątem zgodności z kryteriami oceny projektów strategicznych, a następnie propozycja dokonania uzupełnień i/lub grupowania w zintegrowane wiązki (koncepty projektowe):

Kryteria oceny projektu strategicznego:

1. Czy projekt jest **partnerski**, tzn. realizowany **wspólnie** przez uczestników porozumienia lub wytwarzający wspólny rezultat dla całego Partnerstwa?
2. Czy projekt jest **zintegrowany**, tzn. rozwiązuje **szerszy zakres** problemów, wykorzystując szerszy zakres potencjałów, odpowiadających na potrzeby różnych grup osób?
3. Czy projekt **oddziałuje ponadlokalnie**, tzn. ma wpływ na rozwój **więcej niż jednej** gminy?
4. Czy projekt jest zgodny z **celami strategicznymi**, tzn. czy projekt **wpisuje się** w cele strategiczne oraz łączy przynajmniej dwa z czterech **wymiarów** (gospodarczy, społeczny, środowiskowy, przestrzenny)?
5. Czy projekt jest **komplementarny**, tzn. wykazuje **powiązanie** z innymi projektami w ramach tworzonej *Strategii* (spójność) oraz innymi przesądzonymi projektami na obszarze partnerstwa?

Kryteria dodatkowe projektu strategicznego:

1. **Jakość usług**. Projekt powinien przyczyniać się do poprawy jakości świadczonych usług na obszarze więcej niż jednej gminy
2. **Wpływ finansowy**. Projekt powinien przyczyniać się do obniżenia kosztów świadczenia usług publicznych lub zwiększać przychody gmin Partnerstwa
3. **Projekt mieszany**. Projekt powinien łączyć w sobie działania inwestycyjne i nieinwestycyjne (tzw. twarde i miękkie)
4. **Projekt mieszany**. Projekt powinien łączyć w sobie zróżnicowane zakresy przedmiotowe

- IV. Omówienie koncepcji projektowych z interesariuszami** podczas warsztatów tematycznych. W wyniku dyskusji koncepcje projektowe podlegały uzupełnieniu, przeformułowaniu. Pojawiły się również propozycje nowych projektów.
- V. Wstępne opracowanie przedsięwzięć** odbywało się w ramach Zespołu Operacyjnego i miało na celu ich rozwinięcie merytoryczne (celowość, potrzeba realizacji, oczekiwane rezultaty, możliwości zaangażowania poszczególnych partnerów). Na tym etapie dokonywano łączenia koncepcji projektowych oraz niewielkich modyfikacji pierwotnych założeń niektórych z nich.
- VI. Ponowna ocena tak przygotowanych przedsięwzięć**, której efektem było pogrupowanie na projekty strategiczne oraz projekty uzupełniające. Ostateczna wersja listy projektów zostanie przyjęta przez Radę Porozumienia. Jednocześnie w ramach systemu zarządzania *Strategią*, przyjęto zasady **aktualizacji listy projektów**, wynikające z procesu wyłaniania projektów partnerskich oraz weryfikacji obecnych założeń wskazanych w *Strategii*.

Projekty strategiczne

Projekty strategiczne to **kompleksowe działania mające na celu realizację założonych celów strategicznych**, kluczowe z punktu widzenia całego Partnerstwa i dotyczące szerokiego obszaru wyzwań. Cele strategiczne oraz przyczyniające się do ich realizacji kierunki działań, opisane zostały w poprzednim rozdziale, a niniejsze projekty stanowią ich doszczegółowienie.

Warto dodać, że realizacja poszczególnych działań ujętych w *Strategii* będzie uwzględniać rozwiązania:

- sprzyjające ochronie środowiska, ograniczaniu wpływu zmian klimatu;
- realizowane zgodnie z zasadą równości szans i niedyskryminacji;
- przyczyniające się do osiągnięcia oczekiwanych rezultatów planowanych działań, a w konsekwencji określonej wizji rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”.

W wyniku opisanego procesu wyboru strategicznego, przygotowane zostały propozycje karty zadań projektów strategicznych, spełniających wymagane warunki projektu partnerskiego, zintegrowanego i komplementarnego, będących jednocześnie najbardziej kompleksową odpowiedzią na zidentyfikowane w ramach diagnozy potrzeby i wyzwania oraz realizujące wypracowane cele strategiczne. Projekty te, zgodnie z dokonanymi ustaleniami, realizowane będą w każdej z gmin, wchodzących w skład Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”, przyczyniając się do realizacji Wizji Rozwoju, która została określona w niniejszej *Strategii*.

Tabela 3 Karty zadań projektów strategicznych, służących realizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030

Lp.	Nazwa zadania i zakres	Lokalizacja zadania	Okres realizacji	Szacunkowa wartość zadania w zł	Źródła finansowania	Nr celu strategicznego
Karta zadani a nr 1	Rozwój infrastruktury turystycznej zimowej i letniej, wraz z infrastrukturą towarzyszącą	Gmina Bircza Gmina Fredropol	2024-2030	30 000 000	- Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; - Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; - Środki własne.	1
Karta zadani a nr 2	Rozwój zagospodarowania turystycznego OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” poprzez tworzenie i utrzymanie szlaków turystycznych oraz modernizację obiektów noclegowych i gastronomicznych	Gmina Bircza Gmina Fredropol	2024-2030	5 000 000	- Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; - Środki własne	1
Karta zadani a nr 3	Inwestycje w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną: – budowa oraz modernizacja sieci wodociągowej, – budowa sieci kanalizacyjnej, – budowa przydomowych oczyszczalni ścieków, – budowa oczyszczalni ścieków, przepompowni ścieków oraz stacji uzdatniania wody.	Gmina Bircza Gmina Fredropol	2024-2030	65 000 000	- Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; - Środki własne	3
Karta zadani a nr 4	Budowa ciągów pieszo - rowerowych oraz ścieżek rowerowych na obszarze OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”	Gmina Bircza Gmina Fredropol	2023-2030	15 000 000	- Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; - Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko; - Środki własne.	1,3
Karta zadani a nr 5	Modernizacja systemu oświetlenia ulicznego (wymiana i montaż nowych lamp energooszczędnych) na obszarze OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”	Gmina Bircza Gmina Fredropol	2023-2030	10 000 000,00	- Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; - Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; - Środki własne.	2
Karta zadani a nr 6	Budowa stacji ładowania samochodów elektrycznych, a także rowerów oraz hulajnóg na terenie OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”	Gmina Bircza Gmina Fredropol	2024-2030	10 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027;	2

Lp.	Nazwa zadania i zakres	Lokalizacja zadania	Okres realizacji	Szacunkowa wartość zadania w zł	Źródła finansowania	Nr celu strategicznego
					- Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko; - Środki własne.	
Karta zadani a nr 7	Rozwój infrastruktury rekreacyjnej, poprzez budowę tematycznych placów zabaw, lodowiska oraz basenu	Gmina Bircza Gmina Fredropol	2024-2030	65 000 000	- Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; - Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; - Środki własne.	1,2,3
Karta zadani a nr 8	Modernizacja obiektów sportowo – rekreacyjnych na obszarze OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”	Gmina Bircza Gmina Fredropol	2024-2030	15 000 000	- Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; - Środki własne.	1,2,3
Karta zadani a nr 9	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej poprzez tworzenie ogólnodostępnych skwerów, placów, fontanny multimedialnej oraz ścieżek spacerowych wraz z elementami małej architektury	Gmina Bircza Gmina Fredropol	2024-2030	10 000 000	- Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; - Środki własne	2
Karta zadani a nr 10	Budowa wielofunkcyjnych obiektów kulturalnych	Gmina Bircza Gmina Fredropol	2024-2030	10 000 000	- Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; - Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; - Środki własne	2,3
Karta zadani a nr 11	Budowa oraz modernizacja infrastruktury zapewniającej opiekę nad dziećmi do lat 3, wychowania przedszkolnego oraz oświatowej na terenie OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”, wraz z doposażeniem placówek oświatowych w nowoczesne pomoce dydaktyczne	Gmina Bircza Gmina Fredropol	2023-2030	10 000 000	- Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; - Środki własne.	3
Karta zadani a nr 12	Modernizacja i termomodernizacja obiektów publicznych oraz wspomaganie inwestycji prywatnych w stosowaniu niskoemisyjnych i opartych na rozwiązaniach ekologicznych źródeł ciepła i energii	Gmina Bircza Gmina Fredropol	2024-2030	20 000 000	- Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; - Ministerstwo Edukacji i Nauki - Środki własne.	2,3

Źródło: Opracowanie własne

6.1 Lista projektów w ramach IIT

Przedmiotowy rozdział zawiera informacje na temat projektów realizujących cele strategiczne 1 i 3, stanowiące jednocześnie cele IIT i wskazane w rozdziale 5 wraz z informacją na temat sposobu ich wskazania oraz powiązania z innymi projektami. W poniższych tabelach przedstawiono listę projektów planowanych do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027. IIT są realizowane w wybranych obszarach tematycznych, wskazanych w programie. W Przypadku FEP 2021-2027 są to następujące typy projektów:

- I. ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych
- II. ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury
- III. ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa naturalnego i ekoturystyki poza obszarami Natura 2000
- IV. fizyczna odnowa i bezpieczeństwo przestrzeni publicznych

Gmina Bircza i gmina Fredropol planują realizację projektów z następujących typów:

- I. ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych
- II. ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury

Projekty te wynikają z przeprowadzonej diagnozy – problemów, potrzeb i potencjałów oraz realizują cele strategiczne, założone w niniejszej strategii, co przedstawia poniższa tabela.

Problemy wynikające z diagnozy	Potrzeby wynikające z diagnozy	Potencjały wynikające z diagnozy	Cele strategiczne (Cele IIT) odpowiadające na problemy i potrzeby wynikające z diagnozy	Projekt w ramach IIT realizujący cel strategiczny i stanowiący odpowiedź na zidentyfikowane podczas diagnozy problemy, potrzeby i potencjały
- niewystarczająco rozwinięta infrastruktura turystyczna i okołoturystyczna - brak wykorzystania i znaczenia gospodarczego surowców naturalnych (m.in. lasów, wód mineralnych) - deficyty w zakresie miejsc parkingowych dla turystów m.in. parkingów dla kamperów, samochodów czy rowerów oraz brak miejsc obsługi rowerzystów i wypożyczalni rowerów - brak punktów informacji turystycznej i miejsc, które w sposób kompleksowy pokazuje atrakcje turystyczne - niezadowalający stan części szlaków i tras	- współpraca międzygminna w zakresie rozwoju turystyki, utworzenie marki turystycznej, rozbudowa infrastruktury turystycznej - wykorzystanie istniejących zasobów naturalnych do rozwoju funkcji turystycznej - organizacja wydarzeń turystycznych i promocja turystyczna w oparciu o posiadane walory i zasoby - stworzenie miejsca przedstawiającego kompleksowo atrakcje turystyczne w gminie i stworzenie punktu informacji turystycznej	- potencjał do rozwoju turystyki krajoznawczej, pieszej, aktywnej, kulturowej, ekologicznej i agroturystyki - dostępność licznych pieszych i rowerowych szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych - stworzenie innowacyjnej i spójnej oferty turystycznej dążącej do wykreowania marki Gmin Pogórza Przemyskiego oraz promowanie produktu turystycznego, opartego na lokalnych zasobach i uwarunkowaniach - nowo powstałe kompleksy basenowe i przestrzeń w ich pobliżu, przeznaczona do zaadaptowania dla turystów - uwarunkowania przyrodnicze umożliwiające uprawianie turystyki pieszej i rowerowej - obiekty, atrakcje, zabytki i przestrzenie stanowiące	CEL STRATEGICZNY 1 Wykorzystanie potencjału turystycznego oraz wzrost konkurencyjności Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”	Wzmocnienie walorów turystycznych oraz rozwój usług turystycznych na terenie Gminy Fredropol i Miasta i Gminy Bircza

turystycznych, brak zintegrowanej sieci ścieżek, szlaków i tras oraz miejsc odpoczynku dla rowerzystów • brak imprez o charakterze masowym o zasięgu ponadregionalnym, promujących gminy • niski stopień rozwoju branży turystycznej	• stworzenie spójnej sieci szlaków i tras rowerowych (i pieszych) łączących gminy i atrakcje turystyczne, włączenie lokalnych tras w regionalną i krajową sieć szlaków rowerowych • stworzenie miejsc przyjaznych turystom, miejsc odpoczynku i obsługi rowerzystów wraz z rozbudową miejsc parkingowych m.in. dla kamperów oraz otwarcia wypożyczalni rowerów • stworzenie kompleksowego produktu turystycznego promującego zasoby i atuty gmin • zwiększenie poziomu rozpoznawalności gmin, jako miejsc atrakcyjnych do spędzania czasu wolnego	potencjał do stworzenia produktu turystycznego • przestrzenie do zagospodarowania na infrastrukturę skierowaną do turystów, zlokalizowane przy kompleksach basenowych, stworzenie odpowiednich warunków do obsługi ruchu turystycznego związanego z pojazdami typu kamper • nowo powstałe kompleksy basenowe i przestrzeń w ich pobliżu, przeznaczona do zaadaptowania dla turystów	
--	--	---	--

• niedostateczny poziom wyposażenia instytucji i niewykorzystany potencjał obiektów, z uwagi na niezadowalający stan techniczny • nierównomierny dostęp do instytucji kultury (w tym brak muzeów promujących dziedzictwo kulturowe, niska dostępność do stałych ekspozycji edukacyjnych i utrudniona możliwość popularyzacji lokalnych tradycji wśród mieszkańców) • niezadowalający stan obiektów zabytkowych i niewykorzystany potencjał związany z działalnością kulturalną	• modernizacja i uatrakcyjnienie oferty bibliotek i ośrodków kultury i ich doposażenie • stworzenie nowych placówek – szczególnie muzeów • szersza promocja dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie obiektów zabytkowych i ich otoczenia na pełnienie funkcji kulturalnych	• zwiększenie istniejących instytucji kultury oraz zaadaptowanie przestrzeni i obiektów na cele kulturalne • promocja historii i dziedzictwa gmin w oparciu o nowo utworzone instytucje kultury • funkcjonowanie obiektów zabytkowych, które wraz z otoczeniem mogą być zagospodarowane na pełnienie funkcji kulturalnych	CEL STRATEGICZNY 3 Wzrost jakości życia mieszkańców Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienia Gmin Pogórze Przemyskiego” dzięki wzmocnieniu kapitału społecznego i dostępnej infrastruktury społecznej	Wzmacnianie dziedzictwa kulturowego na terenie Miasta i Gminy Bircza i Gminy Fredropol
--	---	---	--	---

Projekty zostały wypracowane na podstawie przeprowadzonych analiz, w tym szczegółowej diagnozy obszaru, a także we współpracy z partnerami społeczno-gospodarczymi na przełomie lutego i marca 2023 r.. Powstały w odpowiedzi na zidentyfikowane deficyty, ale również potencjały i potrzeby rozwojowe, które częściowo zidentyfikowano na spotkaniach, które odbywały się we wrześniu 2022 r.. Skoncentrowane są na rozwiązywaniu najważniejszych wyzwań rozwojowych terenu Gmin Pogórza Przemyskiego, a więc gmin Bircza i Fredropol. Proponowane przedsięwzięcia są ze sobą powiązane, a ich realizacja będzie opierać się na kompleksowym, zintegrowanym podejściu, które wpłynie na rozwój społeczno-gospodarczy.

Ich realizacja będzie oddziaływać na cały obszar Gmin Pogórza Przemyskiego, przyczyni się do rozwoju społecznego, poprzez wsparcie instytucji kultury oraz gospodarczego, dzięki wykorzystaniu posiadanego potencjału turystycznego oraz uzupełnienia aktualnie istniejącej oferty. Realizacja zaplanowanych działań pozwoli również na zwiększenie poziomu integracji wśród mieszkańców, dzięki stworzeniu atrakcyjnych przestrzeni publicznych, sprzyjających budowaniu i wzmacnianiu poziomu kapitału społecznego.

Projekty te zostały wskazane jako priorytetowe, a ich realizacja bezpośrednio przełoży się na założone cele strategiczne. Ponadto pozwalają one w sposób zrównoważony wykorzystać potencjał obszaru poprzez tworzenie ram dla realizacji lokalnych inicjatyw społecznych i gospodarczych na rzecz ochrony krajobrazu, zachowania dziedzictwa kulturowego oraz rozwoju turystyki przyjaznej dla środowiska, a tym samym aktywizacji różnych grup mieszkańców, w tym również zagrożonych wykluczeniem społecznym, jak również zwiększenia ruchu turystycznego na terenie gmin Fredropol i Bircza i zwiększenia poziomu atrakcyjności turystycznej.

Poniżej w tabelach przedstawiono listę projektów w ramach IIT:

1.	Tytuł projektu	Wzmocnienie walorów turystycznych oraz rozwój usług turystycznych na terenie Gminy Fredropol i Miasta i Gminy Bircza		
2.	Lider/partner projektu	Lider- Gmina Fredropol, Partner- Miasto i Gmina Bircza		
3.	Priorytet FEP 2021-2027	PRIORYTET 6 – ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE		
4.	Cel szczegółowy FEP 2021-2027	Cel szczegółowy 5(ii) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie		
5.	Zakres rzeczowy – typ projektu zgodny z FEP 2021-2027	Typ I – ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych Projekt ma na celu rozwój ruchu turystycznego oraz podniesienie jakości i zwiększenie dostępności do oferty turystycznej. Powstanie nowa i będzie się rozwijała już istniejąca ogólnodostępna publiczna infrastruktura turystyczna i okołoturystyczna. Projekt uzupełni ofertę istniejących atrakcji turystycznych. Celem jest również rozwój infrastruktury turystycznej poprzez: rozbudowę i modernizację już istniejącej infrastruktury, uzupełnienie jej o nowe elementy o charakterze turystycznym. W efekcie realizacji projektu powstanie nowa oraz zostanie wzmocniona już funkcjonująca ogólnodostępna infrastruktura turystyczna i okołoturystyczna, wzbogacona zostanie lokalna oferta atrakcji turystycznych.		
		Miasto i Gmina Bircza - Budowa i wyznaczenie trasy pieszo-rowerowej oraz miejsc obsługi rowerzystów (MOR) i punktu wypożyczalni rowerów wraz z m.in. budową zielonych parkingów z miejscami postojowymi dla samochodów, rowerów i kamperów itp., w ramach rozszerzenia oferty turystycznej kompleksu „na Parkowym Wzgórzu” - Prowadzenie działań marketingowych, wydanie materiałów marketingowych oraz organizacja wydarzeń turystycznych.	Gmina Fredropol - Zagospodarowanie placu przy powstającym kompleksie basenów krytych we Fredropolu, poprzez utworzenie miejsca przyjaznego turystom tj. m.in. ogrodu sensorycznego, skweru, kładki pieczo-rowerowej wraz z dojazdami, ścieżkami spacerowymi i obiektami małej architektury oraz infrastrukturą towarzyszącą, tj. plac zabaw (w tym zestaw przystosowany dla dzieci na wózkach inwalidzkich), street workoutów, siłowni plenerowej, oświetlenia plenerowego itp. z wprowadzeniem elementów zielonej infrastruktury tj. nasadzenia rodzimych gatunków drzew, łąki kwietne. - Budowa wieży widokowej wraz z punktem informacji turystycznej i tęgnią solankowa na ścianie budynku - Budowa ciągów pieszo- rowerowych w obrębie planowanej inwestycji w celu rozszerzenia istniejącej oferty turystycznej - Utworzenie „Plenerowego Centrum Turystyki” obejmującego budowę m.in. ciągów pieszych i rowerowych, budowę infrastruktury turystycznej wraz z elementami małej architektury tj., stojaków rowerowych, stolików, ławek, koszy, samoobsługowej stacji naprawy i ładowania rowerów, budowę miejsc obsługi rowerów (MOR) itp. oraz wprowadzenie elementów zielonej infrastruktury tj. nasadzenia rodzimych gatunków drzew, łąki kwietne, modernizację i przebudowę istniejącego utwardzonego placu poprzez utworzenie miejsc parkingowych, w tym miejsca dla osób niepełnosprawnych. - Prowadzenie działań marketingowych, wydanie materiałów promocyjnych i reklamowych oraz organizacja wydarzeń turystycznych.	
6.	Budżet projektu PLN		Gmina Bircza	Gmina Fredropol
		Budżet projektu	5 000 000,00	10 000 000,00
		Wydatki kwalifikowalne	5 000 000,00	10 000 000,00
		Dofinansowanie	4 500 000,00	9 000 000,00
7.	Okres realizacji projektu	styczeń 2026 – grudzień 2027		

1.	Tytuł projektu	Wzmacnianie dziedzictwa kulturowego na terenie Miasta i Gminy Bircza i Gminy Fredropol		
2.	Lider/partner projektu	Lider Miasto i Gmina Bircza Partner - Gmina Fredropol		
3.	Priorytet FEP 2021-2027	PRIORYTET 6 – ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE		
4.	Cel szczegółowy FEP 2021-2027	Cel szczegółowy 5(ii) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie		
5.	Zakres rzeczowy – typ projektu zgodny z FEP 2021-2027	Typ II – ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury Celem projektu jest wykorzystanie endogenicznych potencjałów dziedzictwa kulturowego obszaru Gmin Pogórza Przemyskiego poprzez zachowanie i zwiększenie dostępności do wysokiej jakości zasobów kultury i dziedzictwa kulturowego. Realizacja zaplanowanych zadań przyczyni się do promocji potencjałów kulturowych przy zaangażowaniu lokalnej społeczności, a także wzmocni więzi społeczne. Jednym z ważniejszych efektów projektu będzie wsparcie mieszkańców w realizacji działań mających na celu kultywowanie lokalnych tradycji i wzmocnienie tożsamości regionalnej. Poszerzenie i wzbogacenie oferty kulturalnej, w tym w szczególności opartej na lokalnych zasobach, przyczyni się do integracji społecznej i aktywizacji kulturowej, w tym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Projekt ma na celu ochronę i promocję zasobów kultury lokalnej, wspierając zintegrowany rozwój społeczno-gospodarczy gminy.		
		Miasto i Gmina Bircza	- Birczański Rynek jako scena kultury – modernizacja przestrzeni publicznej dla celów kulturalnych - Przebudowa, rozbudowa, modernizacja i adaptacja budynku zlokalizowanego na dz. nr 524/1 obr. Bircza na potrzeby utworzenia Muzeum Ziemi Birczańskiej wraz z kompleksowym wyposażeniem i uwzględnieniem digitalizacji i udostępnienia zasobów kultury - Termomodernizacja budynku Gminnego Ośrodka Kultury, Sportu i Turystyki w Birczy oraz modernizacja sali widowiskowej (m.in. nagłośnienie, oświetlenie, multimedia, wymiana okotowania i remont sceny itp.) - Zakup nowoczesnego wyposażenia dla Gminnego Ośrodka Kultury służącego udostępnianiu i upowszechnianiu zasobów dziedzictwa kulturowego, prowadzeniu działalności kulturalnej i edukacji kulturalnej	
		Gmina Fredropol	- Przebudowa i rozbudowa budynku byłej plebani w Rybotyczach ze zmianą sposobu użytkowania i zagospodarowaniem terenu na potrzeby utworzenia Muzeum Trzech Kultur wraz z adaptacją i wyposażeniem w systemy audiowizualny i wystawienniczy oraz przystosowaniem na cele kulturalne – obiekt znajduje się w gminnej ewidencji zabytków - Wyposażenie Biblioteki poprzez zakup sceny mobilnej wraz z potrzebnym wyposażeniem (m.in. sprzęt nagłośnieniowy, oświetleniowy, telebim itp.), na potrzeby udostępniania i upowszechniania zasobów dziedzictwa kulturowego, prowadzenia działalności kulturalnej i edukacyjnej oraz rozwijania tradycji związanej z tańcem ludowym; w celu organizacji wydarzeń kulturalnych i promujących lokalne tradycje, zakup nowoczesnego wyposażenia służącego digitalizacji i udostępnianiu posiadanych zbiorów, - Doposażenie Biblioteki w stroje ludowe na potrzeby rozwijania i szerzenia działalności kulturalnej i edukacji kulturalnej dla działającego zespołu taneczno – wokalnego pn.: Zespół Ludowy "Kupiatycze" .	
6.	Budżet projektu PLN		Gmina Bircza	Gmina Fredropol
		Budżet projektu	10 000 000,00	5 000 000,00
		Wydatki kwalifikowalne	10 000 000,00	5 000 000,00
		Dofinansowanie	9 000 000,00	4 500 000,00
7.	Okres realizacji projektu	styczeń 2026 – grudzień 2027		

7. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej wraz ustaleniami i rekomendacjami w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej

Położenie obszaru PGPB oraz struktura sieci osadniczej

Obszar Funkcjonalny zlokalizowany jest w środkowo-wschodniej części województwa podkarpackiego. Od północy graniczy z gminami Dubiecko, Krzywca, Krasiczyn i Przemyśl, od wschodu wyznacza go granica państwowa z Ukrainą, od południa sąsiaduje z gminami Ustrzyki Dolne, Tyrawa Wołoska i Sanok, natomiast od zachodu przylega do gmin Dydynia, Nozdrzec oraz Dynów.

Terytorialnie Obszar Funkcjonalny obejmuje obszar dwóch gmin wiejskich położonych w powiecie przemyskim, o łącznej powierzchni 414 km². Stanowi to 34,2% powierzchni powiatu przemyskiego oraz 2,3% powierzchni całego województwa podkarpackiego.

Obszar ten posiada wyraźnie wiejski charakter, a jego strukturę osadniczą tworzy łącznie 37 sołectw. Spośród nich dwa pełnią funkcję lokalnych centrów administracyjno-usługowych, stanowiąc siedziby władz gminnych (Bircza oraz Fredropol). Takie uwarunkowania przestrzenne i administracyjne mają istotne znaczenie dla planowania i wdrażania działań rozwojowych, szczególnie w kontekście wzmacniania funkcji lokalnych ośrodków oraz przeciwdziałania niekorzystnym zjawiskom demograficznym i gospodarczym na obszarach wiejskich.

Transport i komunikacja

Transport drogowy i kolejowy

Przez obszar funkcjonalny „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” przebiegają istotne ciągi komunikacyjne, w tym droga krajowa nr 28, a także droga wojewódzka nr 890. Układ transportowy uzupełniają drogi powiatowe oraz rozbudowana sieć dróg gminnych, które zapewniają podstawowe powiązania komunikacyjne w obrębie gmin i pomiędzy poszczególnymi miejscowościami.

W kontekście dostępności do infrastruktury wyższego rzędu, najbliższy dostęp do autostrady zapewnia autostrada A4, przebiegająca przez województwo podkarpackie na odcinku Kraków – Tarnów – Rzeszów – Przemyśl – Korczowa (przejście graniczne z Ukrainą). Choć obszar funkcjonalny nie posiada bezpośredniego połączenia z autostradą, istnieją dogodne możliwości dojazdu do jej węzłów za pośrednictwem dróg regionalnych i krajowych, co stanowi istotny atut w kontekście powiązań międzyregionalnych i międzynarodowych.

PGPB nie posiada bezpośredniego dostępu do infrastruktury kolejowej. Na jego terenie nie znajdują się stacje ani przystanki kolejowe obsługujące ruch pasażerski, a połączenia kolejowe nie stanowią obecnie realnej alternatywy transportowej dla mieszkańców czy przedsiębiorców funkcjonujących w tym obszarze.

Najbliższe czynne stacje kolejowe zlokalizowane są w większych ośrodkach miejskich poza granicami Obszaru Funkcjonalnego, m.in. w Przemyślu, Sanoku czy Krośnie. Dojazd do nich możliwy jest wyłącznie za pośrednictwem transportu drogowego – indywidualnego lub zbiorowego.

Transport zbiorowy

Podstawowym środkiem transportu zbiorowego jest komunikacja autobusowa, realizowana zarówno przez przewoźników prywatnych, jak i przez operatorów publicznych. Sieć połączeń obejmuje głównie trasy lokalne i regionalne, zapewniając dojazd do większych ośrodków miejskich, takich jak Przemyśl, Sanok czy Dynów.

Stacje ładowania

Obecnie nie funkcjonują stacje ładowania samochodów elektrycznych. Brak takiej infrastruktury stanowi istotne ograniczenie, szczególnie dla turystów i odwiedzających korzystających z pojazdów elektrycznych, co może negatywnie wpływać na rozwój nowoczesnej i zrównoważonej turystyki w regionie.

Infrastruktura rowerowa i turystyczna

PGPB posiada znaczny potencjał turystyczny wynikający z atrakcyjnych walorów przyrodniczych, krajobrazowych oraz kulturowych. Tereny gmin wchodzących w skład porozumienia zlokalizowane są w bezpośrednim sąsiedztwie Pogórza Przemyskiego i Bieszczadów, co sprzyja rozwojowi różnych form turystyki aktywnej – w tym przede wszystkim turystyki pieszej, rowerowej i krajoznawczej.

Na terenie obszaru funkcjonalnego istnieje sieć szlaków pieszych oraz rowerowych, jednak ich rozmieszczenie jest nierównomierne, a jakość techniczna wielu odcinków – niewystarczająca. Brakuje także spójnej sieci tras o charakterze ponadlokalnym, łączących poszczególne gminy i umożliwiających bezpieczne i komfortowe przemieszczanie się rowerem między miejscowościami.

Infrastruktura społeczna

Edukacja i kultura

Na terenie obszaru funkcjonalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” infrastruktura społeczna rozwija się, jednak występują istotne braki, szczególnie w zakresie opieki nad dziećmi. Obszar nie posiada żłobków ani klubów dziecięcych, a oferta przedszkolna obejmuje jedynie 4 przedszkola, 1 punkt przedszkolny oraz 10 oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych. Edukację podstawową zapewnia 9 szkół.

W każdej gminie działają samorządowe instytucje kultury – ośrodki i centra kultury, domy kultury, świetlice oraz kluby wiejskie – które prowadzą działalność kulturalną, sportową, turystyczną i promocyjną. Uzupełnieniem oferty są biblioteki gminne, funkcjonujące jako lokalne centra życia kulturalnego.

Dziedzictwo kulturowe i zabytki

Obszar charakteryzuje się dziedzictwem kulturowym o unikalnym, choć niezbyt bogatym charakterze, wynikającym z wielowyznaniowej i wielokulturowej historii regionu.

Pomimo tego, na terenie OF zachowały się cenne ślady przeszłości, takie jak cerkwie prawosławne i grekokatolickie, stare domostwa, cmentarze, ruiny zamku Fredrów, pozostałości dawnych fortyfikacji w Birczy, pałac Humnickich czy klasztor w Kalwarii Paclawskiej. Obiekty te stanowią ważny element tożsamości lokalnej i mają potencjał do rozwoju turystyki kulturowej oraz działań edukacyjnych i promocyjnych.

Rekreacja i sport

Na terenie OF funkcjonuje rozwinięta infrastruktura sportowa, obejmująca głównie boiska piłkarskie oraz boiska wielofunkcyjne. W Gminie Bircza dostępne są także dwie hale sportowe, a w całym obszarze znajdują się otwarte strefy aktywności, w tym siłownie plenerowe.

Turystyka

OF posiada wysoki potencjał turystyczny, oparty na walorach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych. Znajdują się tu liczne kompleksy leśne, czyste środowisko, a także obiekty dziedzictwa kulturowego, w tym ruiny zamków i zabytkowe świątynie.

Na terenie PGPB przebiegają szlaki piesze i rowerowe, jednak infrastruktura turystyczna wymaga dalszego rozwoju – brakuje spójnej sieci tras, wypożyczalni sprzętu, punktów wypoczynkowych oraz rozwiniętej bazy gastronomicznej i noclegowej.

Istnieje także potencjał rozwoju turystyki konnej oraz wodnej co może pozytywnie wpłynąć na rozwój społeczno-gospodarczy regionu.

Ochrona zdrowia

System opieki zdrowotnej na OF opiera się na trzech przychodniach medycznych działających jako samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej oraz trzech praktykach lekarskich. Podstawowe usługi medyczne są więc dostępne lokalnie, jednak dostęp do opieki specjalistycznej pozostaje ograniczony.

W przypadku potrzeby leczenia specjalistycznego mieszkańcy korzystają z placówek w większych ośrodkach miejskich, głównie w Przemyśle i Rzeszowie.

Infrastruktura techniczna

Zaopatrzenie w wodę

OF charakteryzuje się niskim stopniem zwodociągowania. W 2021 roku jedynie 11,3% budynków mieszkalnych było podłączonych do zbiorczej sieci wodociągowej, a średni wskaźnik mieszkańców korzystających z tej sieci wynosił 15,1%. Sieć obejmuje głównie tereny dawnych PGR-ów. Na tle województwa podkarpackiego OF wypada niekorzystnie. Główne bariery rozwoju sieci wodociągowej to rozproszony układ osadniczy, trudne uwarunkowania przyrodnicze oraz ograniczone zasoby wód podziemnych.

Sieć kanalizacyjna

Na terenie Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” w 2021 roku dostęp do sieci kanalizacyjnej posiadało 36,7% budynków mieszkalnych, a z usług sieci korzystało 40,3% mieszkańców. Wskaźniki te są znacznie niższe niż średnie dla województwa podkarpackiego.

Zgodnie z Uchwałą nr XXV/36/2025 Rady Gminy Miejskiej z dnia 29 maja 2025 roku, długość sieci kanalizacyjnej w aglomeracji Bircza, obejmującej miejscowości Bircza, Stara Bircza, Rudawka oraz Leszczawa Dolna, wynosi około 43 km. W gminie Fredropol trwa natomiast rozbudowa istniejącej sieci kanalizacji sanitarnej, co świadczy o prowadzonych działaniach mających na celu poprawę infrastruktury kanalizacyjnej na terenie OF.

Zaopatrzenie w gaz

Przez teren OF przebiega Krajowy Gazociąg Przesyłowy. Mimo dostępu do infrastruktury gazowej, stopień gazyfikacji jest niski.

Gospodarka odpadami

Gospodarka odpadami na terenie OF jest prowadzona przez lokalne spółki oraz urzędy gminne. W gminie Bircza funkcjonuje Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych (PSZOK), natomiast gmina Fredropol posiada obowiązujący plan gospodarki odpadami oraz regulamin utrzymania czystości.

Infrastruktura elektroenergetyczna

Przez OF przebiega linia napowietrzna wysokiego napięcia 110 kV, stanowiąca ważny element krajowej sieci przesyłowej energii elektrycznej. Na terenie OF działa również rozbudowana sieć średniego napięcia wraz ze stacjami transformatorowymi, które zapewniają zasilanie lokalnych odbiorców.

Dodatkowo na obszarze występuje napowietrzna linia średniego napięcia (SN) relacji Bircza-Fredropol, będąca istotnym elementem lokalnej infrastruktury elektroenergetycznej.

System powiązań przyrodniczych

Obszar Funkcjonalny „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” położony jest w granicach Pogórza Przemyskiego – najbardziej na wschód wysuniętego mezoregionu polskich pogórzy, będącego częścią Zewnętrznych Karpat Zachodnich. Granice tego obszaru wyznaczają naturalne elementy środowiska – od północy i zachodu rzeka San, a od południa Góry Sanocko-Turczańskie. Pogórze graniczy również z Pogórzem Dynowskim, Płaskowyżem Sańsko-Dniestrzańskim oraz Ukrainą.

Znaczną część tego terenu zajmuje Park Krajobrazowy Pogórza Przemyskiego, który pełni istotną funkcję w zachowaniu lokalnych powiązań przyrodniczych i bioróżnorodności. Obszar ten cechuje się wysokimi walorami krajobrazowymi oraz przyrodniczymi i stanowi ważne ogniwo w regionalnym systemie przyrodniczym.

Formy ochrony przyrody

Na terenie OF występuje szereg form ochrony przyrody, potwierdzających wyjątkową wartość przyrodniczą tego obszaru. Do najważniejszych należą: Park Krajobrazowy Pogórza Przemyskiego oraz rezerваты przyrody: Reberce, Krępak, Kopystanka, Kalwaria Paćławska i Turnica. Obszar obejmują również specjalne obszary ochrony przyrody, liczne użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne oraz pomniki przyrody. Różnorodność i rozległość tych form ochrony wskazuje na wysoką rangę przyrodniczą regionu zarówno w skali krajowej, jak i międzynarodowej.

Obszary chronione

Na terenie OF znajdują się fragmenty trzech obszarów objętych ochroną w ramach Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000. Są to dwa obszary siedliskowe: **Ostoja Przemyska (PLH180012)** oraz **Góry Słonne (PLH180013)**, a także obszar specjalnej ochrony ptaków **Pogórze Przemyskie (PLB180001)**.

Dodatkowo, część obszaru znajduje się w granicach **IBA Pogórze Przemyskie (Important Bird Area)** – ostoi ptaków o znaczeniu międzynarodowym. Obecność tych form ochrony przyrody podkreśla unikalne walory przyrodnicze regionu oraz konieczność prowadzenia polityki rozwoju z poszanowaniem środowiska naturalnego.

Pomniki przyrody

Na terenie Obszaru Funkcjonalnego zidentyfikowano **178 pomników przyrody**. Ochroną objęto głównie drzewa – **162 egzemplarze**, w tym **149 pojedynczych drzew** oraz **13 pomników grupowych**. Dodatkowo, ochronie podlega **17 okazów bluszczu pospolitego (Hedera helix)** – **15 pojedynczych egzemplarzy** oraz **1 grupa złożona z 2 roślin**.²³

² https://edziennik.rzeszow.uw.gov.pl/WDU_R/2019/1907/Oryginal/akt.pdf

³ <https://bircza.krosno.lasy.gov.pl/pomniki-przyrody>

Obszary zagrożenia powodzią

Na terenie PGPB występują obszary zagrożone powodzią, przede wszystkim wzdłuż **potoku Stupnica** i jego **dopływów**⁴, a także w zlewni **rzeki Wiar**⁵. Obszary te wymagają szczególnej uwagi przy planowaniu przestrzennym oraz realizacji inwestycji infrastrukturalnych, w celu ograniczenia ryzyka i skutków potencjalnych powodzi.

Wody powierzchniowe

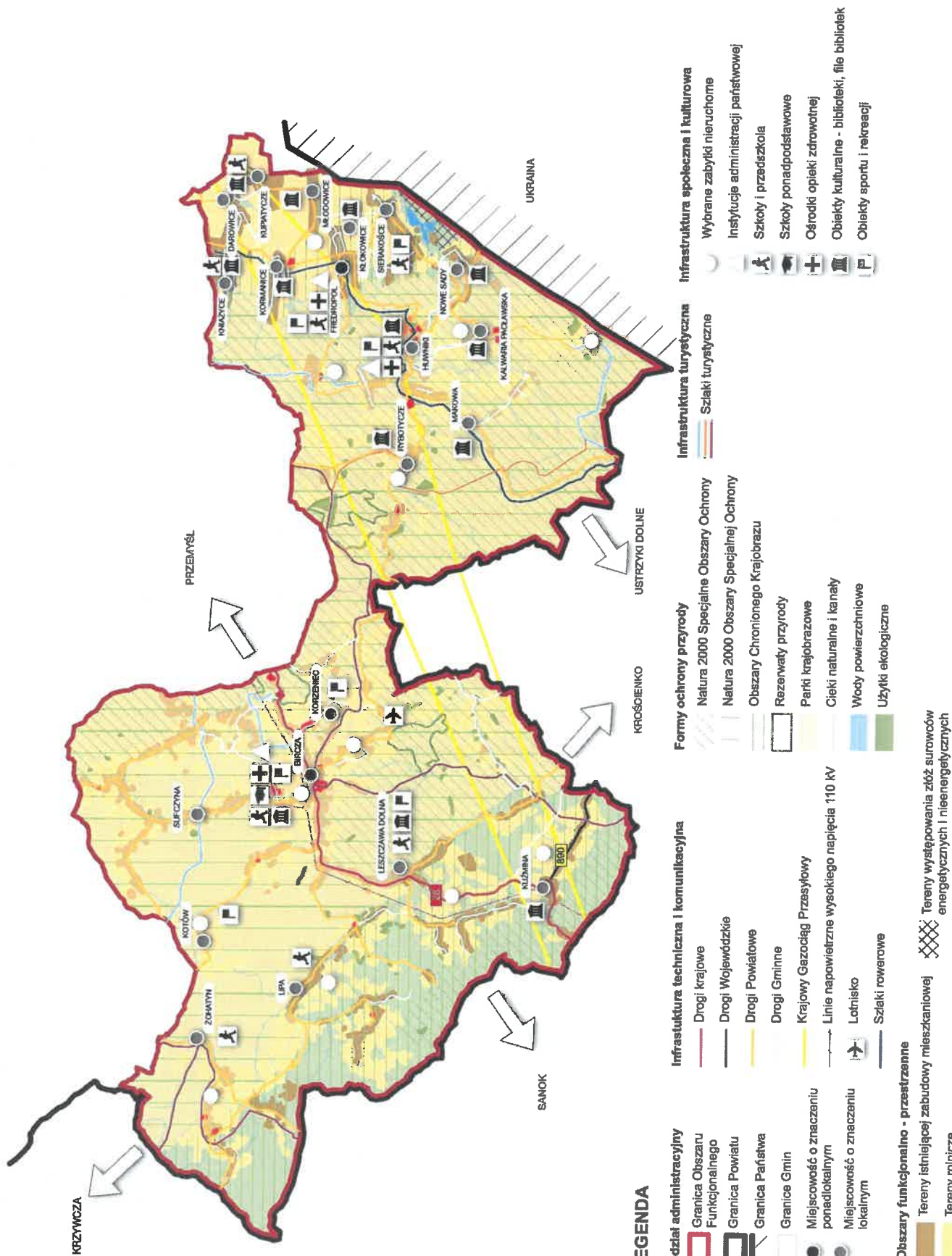
Głównymi ciekami wodnymi są **rzeka Wiar** oraz **potok Stupnica**. Wiar przepływa przez obie gminy – Bircza i Fredropol – i stanowi dopływ Sanu. Stupnica odwadnia południowo-wschodnią część gminy Bircza i również wpada do Sanu jako jego prawobrzeżny dopływ. W północnej części gminy Bircza znajduje się zlewnia **potoku Jawornik**, który także zasila San.

Złoże surowców

Na terenie OF występują naturalne złoża, m.in. dawniej eksploatowane solanki. Obecnie nie mają one znaczenia gospodarczego i nie są wykorzystywane przemysłowo.

⁴ Strategia Rozwoju Gminy Bircza na lata 2023-2030

⁵ Strategia Rozwoju Gminy Fredropol na 2021-2030

7.1 Ustalenia i rekomendacje w zakresie lokalnych polityk przestrzennych

Ustalenia i rekomendacje dotyczące prowadzenia polityki przestrzennej w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” zostały opracowane na podstawie diagnozy stanu obecnego, istniejących uwarunkowań funkcjonalno-przestrzennych oraz zapisów dotyczących polityki przestrzennej w obowiązującym w poszczególnych gminach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, jak również Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego - Perspektywa 2030 i Audytu krajobrazowego województwa podkarpackiego.

Zasady ochrony środowiska i jego zasobów, w tym ochrony powietrza, przyrody i krajobrazu

- Poprawa stanu i jakości powietrza atmosferycznego oraz dbałość o wpływ na zmiany klimatu poprzez zwiększenie stopnia wykorzystania OZE, termomodernizację budynków użyteczności publicznej, a także ograniczenie niskiej emisji.
- Dążenie do zachowania i odtworzenia naturalnych form krajobrazu leśnego, dolin rzecznych i równowagi ekologicznej podstawowych ekosystemów.
- Zapobieganie degradacji i zrównoważony rozwój terenów wchodzących w skład Parku Krajobrazowego Pogórza Przemyskiego, parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, obszarów Natura 2000 oraz rezerwatów przyrody.
- Ochrona wód powierzchniowych i podziemnych, zgodnie z warunkami stref ochronnych, na terenie poszczególnych gmin OF, w tym poprawa stanu środowiska naturalnego poprzez uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej.
- Ochrona udokumentowanych złóż surowców mineralnych przed zagospodarowaniem mogącym utrudnić lub uniemożliwić ich zrównoważoną eksploatację.
- Uwzględnienie przy zagospodarowaniu terenów ograniczeń związanych z położeniem na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią oraz narażonych na niebezpieczeństwo powodzi, a także obszarów zagrożonych osuwiskami.
- Ochrona gleb poprzez ograniczanie procesów degradacyjnych oraz zakaz zabudowy na terenach o wysokich klasach bonitacyjnych gleb.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

- Eksponowanie i wykorzystywanie zabytków w celach turystycznych w sposób zrównoważony, umożliwiający zachowanie i utrzymanie zabytków znajdujących się na terenie gmin.
- Zachowanie zieleni w otoczeniu zabytków.
- Promowanie zasobów dziedzictwa kulturowego w formie kompleksowej, by stanowiły całościowy zasób kulturowy udostępniony odwiedzającym

- Odpowiednie oznakowanie miejsc o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych i zabytków.
- Dążenie do objęcia ochroną w formie parku kulturowego obszarów o wysokich walorach historycznych, artystycznych i krajobrazowych.
- Zachowanie ładu i spójności przestrzennej poprzez kontynuowanie tradycyjnych form osadnictwa, utrzymanie skali i struktury jednostek osadniczych, kształtowanie formy architektonicznej nowych obiektów w nawiązaniu do istniejącej architektury.

Kierunki zmian w strukturze zagospodarowania terenów, w tym określenia szczególnych potrzeb w zakresie nowej zabudowy mieszkaniowej

- Ograniczenie rozproszenia zabudowy przez rozwój budownictwa na zasadzie dogęszczania istniejących jednostek osadniczych.
- Wzmacnianie powiązań funkcjonalnych obszarów wiejskich i zwiększenie roli lokalnego ośrodka osadniczego – miasta Bircza.
- Rozwój terenów inwestycyjnych, szczególnie usługowych i mieszkaniowych.
- Rozwój i zagospodarowanie przestrzeni publicznej, w tym stworzenie miejsc wypoczynku, rekreacji, skwerów, placów czy zieleni urządzonej z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i krajobrazowych wraz z małą infrastrukturą.
- Wykorzystanie obecnie niewykorzystywanych rezerw terenowych i nieruchomości pod działalność turystyczną.
- Zapobieganie niekontrolowanemu rozpraszaniu się zabudowy, dbałość o optymalne wykorzystanie obecnych terenów zabudowanych, skupianie zabudowy i zachowywanie ciągłości układów przestrzennych,
- Lokalizacja usług nieuciążliwych, wynikających z uzasadnionych potrzeb mieszkańców, w obrębie istniejących układów przestrzennych.
- Kształtowanie funkcjonalnych układów zabudowy zgodnie z zasadami ładu przestrzennego, dostępnych komunikacyjne, wyposażonych w niezbędną infrastrukturę i mających dostęp do funkcji pozamieszkaniowych.
- Rozwój zabudowy mieszkaniowej ze szczególnym naciskiem na rekreację i wypoczynek oraz obsługę uzdrowiska.

Zasady lokalizacji obiektów handlu wielkopowierzchniowego w rozumieniu ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1130)

- Obecnie nie wskazano terenów przeznaczonych do lokalizacji obiektów handlu wielkopowierzchniowego. Dopuszcza się możliwość lokalizacji tego rodzaju obiektów,

jednakże jest to możliwe jedynie z uwzględnieniem potrzeb rozwojowych i uwarunkowań przestrzennych.

Zasady lokalizacji kluczowych inwestycji celu publicznego

- Uwzględnianie obowiązujących przepisów prawa, postanowień lokalnych dokumentów planistycznych oraz warunków przestrzennych i środowiskowych gminy podczas ustalania lokalizacji inwestycji o charakterze celu publicznego.

Kierunki rozwoju systemów komunikacji, infrastruktury technicznej i społecznej

- Niwelowanie barier architektonicznych i poprawa dostępności obiektów użyteczności publicznej dla osób z niepełnosprawnościami i starszych.
- Zapewnienie dogodnej dostępności komunikacyjnej obiektów użyteczności publicznej, poprzez udogodnienia dla rowerzystów czy bezpieczne przejścia dla pieszych.
- Poprawa dostępności cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury telekomunikacyjnej.
- Rozbudowa, rozwój i poprawa dostępności do infrastruktury wodociągowej, kanalizacyjnej i ściekowej.
- Budowa i modernizacja systemów kanalizacji deszczowej.
- Poprawa efektywności systemu gospodarowania odpadami.
- Rozbudowa oferty dla ruchu turystycznego na bazie walorów przyrodniczych oraz stworzenie niezbędnej infrastruktury turystycznej, w tym m.in. oznakowanie ścieżek turystycznych, bazę noclegową, lokale gastronomiczne.
- Optymalne zagospodarowanie istniejących szlaków pieszych i rowerowych, wyznaczenie miejsc odpoczynku, biwakowania, ścieżek edukacyjnych, punktów widokowych, zgodnie z zasadami ochrony terenów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych.
- Tworzenie nowych i utrzymanie funkcjonujących szlaków turystycznych: pieszych, rowerowych i konnych oraz ich integracja z innymi szlakami dostępnymi na terenie OF oraz w sąsiednich gminach.
- Rozwój zintegrowanej sieci ścieżek rowerowych i tras rowerowych, jako alternatywy dla przemieszczania się.
- Modernizacja systemu oświetlenia ulicznego, w zakresie wdrażania rozwiązań energooszczędnych.
- Wspieranie, inicjowanie i budowa infrastruktury ładowania pojazdów elektrycznych, w tym również wypożyczalni rowerów elektrycznych i punktów ładowania tych rowerów.
- Poprawa dostępu do infrastruktury społecznej, poprzez budowę i rozwój infrastruktury służącej zapewnieniu opieki nad dziećmi do lat 3 oraz wychowaniu przedszkolnemu.

Zasady lokalizacji urządzeń wytwarzających energię o mocy zainstalowanej przekraczającej 500 kW

- Przy ustalaniu lokalizacji tego typu obiektów należy zapewnić minimalny dystans od zabudowy mieszkaniowej, zgodnie z wymaganiami określonymi w obowiązujących przepisach szczególnych.

Zasady lokalizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko

- Zakazuje się lokalizowania działalności uciążliwej lub szkodliwej dla rolnictwa na obszarach wykorzystywanych rolniczo.
- W procesie planowania i realizacji inwestycji należy podejmować działania zmierzające do ograniczenia potencjalnych zagrożeń, jakie mogą one powodować dla otoczenia.
- Lokalizacja nowych oraz rozbudowa istniejących obiektów mogących powodować przekroczenia dopuszczalnych norm jakości środowiska lub potencjalnie negatywnie oddziaływać na otoczenie powinna być ograniczana w bezpośrednim sąsiedztwie zabudowy mieszkaniowej.

Zasady kształtowania rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej

- Zapobieganie procesom rozpraszania zabudowy powodującym degradację terenów otwartych i przydatnych dla rolnictwa
- Poprawa jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, w tym m.in. przekształcenia struktury agrarnej gospodarstw;
- Ochrona istniejących zasobów leśnych poprzez racjonalne wykorzystanie i zagospodarowanie w celach rekreacyjnych i turystycznych, w tym ochrona i zachowanie spójności kompleksów leśnych oraz istniejących zadrzewień śródpolnych.
- Rozwój drobnego przetwórstwa rolno-spożywczego, opartego na ekologicznych technologiach produkcji
- Ograniczenie zabudowy na obszarach gruntów o wysokich klasach bonitacyjnych poza zwartą zabudową, dopuszczenie w tych miejscach zabudowy gospodarczej związanej z produkcją rolną.
- Rekomenduje się zalesienie gruntów, które nieprzydatne są pod kątem rolnictwa.

Zasady kształtowania zagospodarowania przestrzennego na obszarach zdegradowanych i obszarach rewitalizacji oraz obszarach wymagających przekształceń, rehabilitacji, rekultywacji lub remediacji

- Obszary wymagające przekształceń, rehabilitacji, rekultywacji lub remediacji należy przekształcać z uwzględnieniem lokalnych uwarunkowań zagospodarowania i położenia tych obszarów w strukturze przestrzennej gmin.

- W przypadku prowadzenia, a następnie zakończenia eksploatacji i wydobycia surowców, zaleca się objęcie wszystkich terenów procesem rekultywacji. Do rekultywacji terenów poeksploatacyjnych zobowiązany jest podmiot podejmujący eksploatację złóż kopaliny lub prowadzący tę eksploatację. Rekultywację należy prowadzić zgodnie z kierunkami określonymi w odpowiedniej decyzji odpowiednich organów. W tym przypadku rekomenduje się rekultywację w kierunku wodnym.

LEGENDA

Oznaczenia ogólne

- Granica Obszaru Funkcjonalnego
- Granica Powiatu
- Granica Państwa

- Granice Gmin

- Miejscowość o znaczeniu ponadlokalnym

- Miejscowość o znaczeniu lokalnym

- Tereny istniejącej zabudowy mieszkaniowej

- Tereny rolnicze

- Tereny usługowe

- Tereny agroturystyki i turystyki

- Tereny lasów i zieleni nieurządzonej

- Tereny występowania złóż surowców energetycznych i nieenergetycznych

- Drogi krajowe

- Drogi wojewódzkie

- Drogi powiatowe

- Drogi gminne

- Krajowy Gazociąg Przesyłowy

- Linie napowietrzne wysokiego napięcia 110 kV

- Lotnisko

- Szlaki rowerowe

- Szlaki turystyczne

- Natura 2000 Specjalne Obszary Ochrony

- Natura 2000 Obszary Specjalnej Ochrony

- Obszary Chronionego Krajobrazu

- Rezerwat przyrody

- Parki krajobrazowe

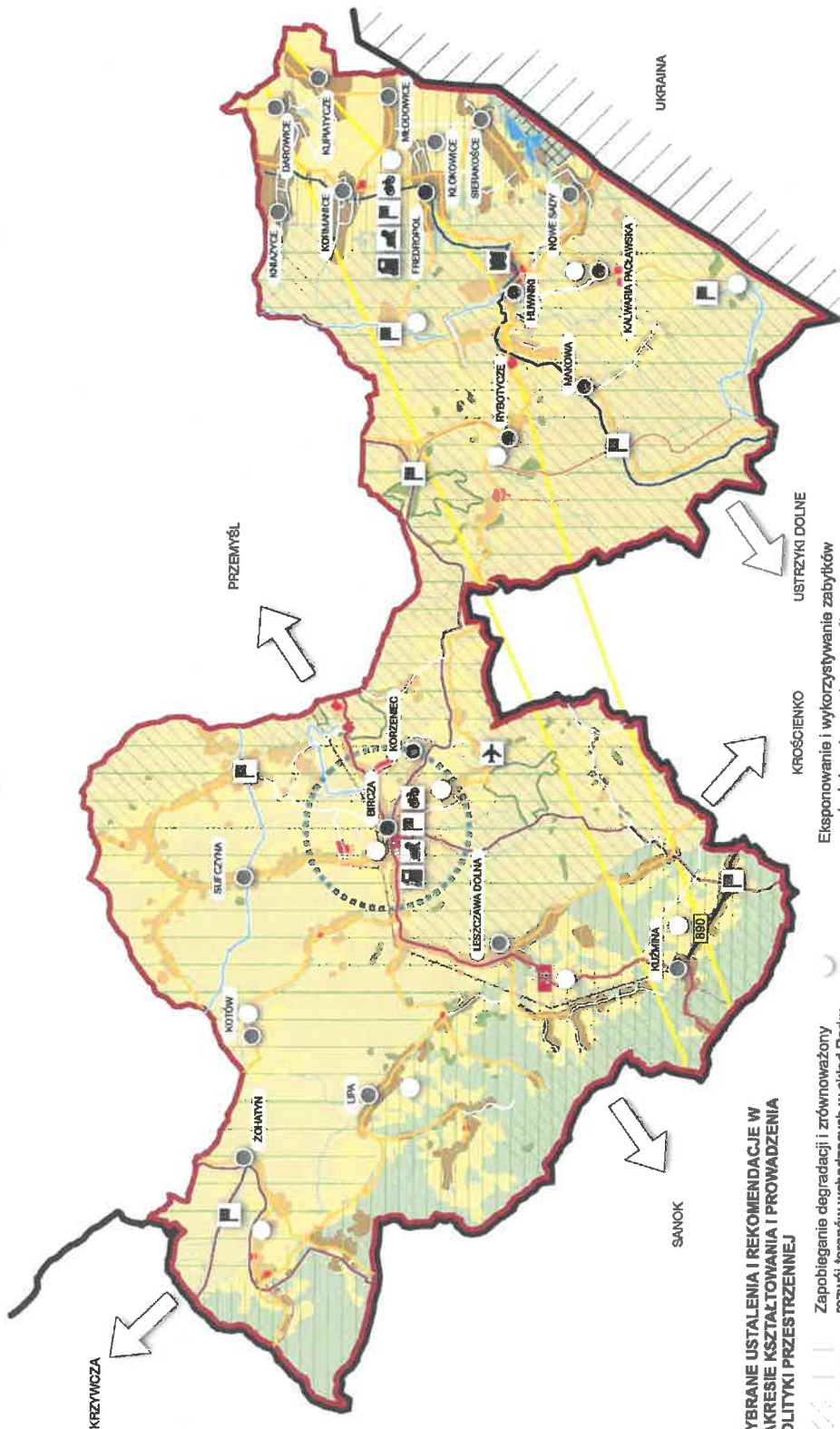
- Cieki naturalne i kanały

- Wody powierzchniowe

- Użytki ekologiczne

Poprawa jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz rozwój drobnego przemysłu rolno-spożywczego, opartego na ekologicznych technologiach produkcji

Ochrona istniejących zasobów leśnych poprzez racjonalne wykorzystanie i zagospodarowanie w celach rekreacyjnych i turystycznych, w tym ochrona i zachowanie spójności kompleksów leśnych oraz istniejących zadrzewień śródpolnych

WYBRANE USTALENIA I REKOMENDACJE W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ

Zapobieganie degradacji i zrównoważony rozwój terenów wchodzących w skład Parku Krajobrazowego Pogórze Przemyskie, parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, obszarów Natura 2000 oraz rezerwatów przyrody

Zachowanie i odnowienie naturalnych form krajobrazu leśnego, dolin rzecznych i równowagi ekologicznej podstawowych ekosystemów

Ochrona udokumentowanych złóż surowców mineralnych przed zagospodarowaniem mogącym utrudnić lub uniemożliwić ich zrównoważoną eksploatację

Zagospodarowanie istniejących szlaków pieszych i rowerowych, wyznaczenie miejsc odpoczynku, biekowania, ścieżek edukacyjnych, punktów widokowych, zgodnie z zasadami ochrony terenów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych

Ekspozowanie i wykorzystywanie zabytków w celach turystycznych w sposób zrównoważony, umożliwiający zachowanie i utrzymanie zabytków znajdujących się na terenie gmin wraz z zachowaniem zieleni w otoczeniu zabytków

Ograniczenie rozproszenia zabudowy przez rozwój budownictwa na zasadzie dogłębiania istniejących jednostek osadniczych oraz rozwój terenów inwestycyjnych, szczególnie usługowych i mieszkaniowych

Zwiększenie roli lokalnego ośrodka osadniczego – miasta Bircza

Rozbudowa oferty dla ruchu turystycznego na bazie walorów przyrodniczych oraz stworzenie niezbędnej infrastruktury turystycznej, w tym m.in. oznakowanie ścieżek turystycznych, bazą noclegową, lokale gastronomiczne

Budowa i rozwój infrastruktury służącej zapewnieniu opieki nad dziećmi do lat 3 oraz wychowaniu przedszkolnemu

Tworzenie nowych i utrzymanie funkcjonujących szlaków turystycznych: pieszych, rowerowych i konnych oraz ich integracja z innymi szlakami dostępnymi na terenie OF oraz w sąsiednich gminach

Rozwój zintegrowanej sieci ścieżek rowerowych i tras rowerowych, jako alternatywy dla przemierzania się

Budowa infrastruktury ładowania pojazdów elektrycznych, w tym wypożyczalni rowerów elektrycznych i punktów ładowania tych rowerów

8. Obszary strategicznej interwencji

Biorąc pod uwagę terytorialny wymiar niniejszej Strategii, OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” położony jest w obrębie wydzielonych obszarów specjalnych, które zostały wyznaczone w strategicznych i planistycznych dokumentach krajowych i wojewódzkich. W celu ich identyfikacji zostały przeanalizowane następujące dokumenty:

- **Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030),**
- **Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030,**
- **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego - Perspektywa 2030.**

Przez obszary specjalne rozumie się:

- **OF (obszary funkcjonalne)** – obszary, na których występuje względnie wyodrębniający się, intensywny i otwarty system powiązań społecznych, gospodarczych lub przyrodniczych, uwarunkowanych cechami środowiska geograficznego (przyrodniczego i antropogenicznego). Szczególnym typem obszaru funkcjonalnego jest miejski obszar funkcjonalny;
- **OSI (obszary strategicznej interwencji)** – określone w strategii rozwoju obszary o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania potencjałów rozwojowych, do którego jest kierowana interwencja publiczna, łącząca inwestycje – w szczególności gospodarcze, infrastrukturalne lub dotyczące zasobów ludzkich, finansowane z różnych źródeł lub przez rozwiązania regulacyjne.

→ **OSI Krajowe - Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030):**

- **Wschodnia Polska,**

Wschodnia część kraju w największym stopniu skupia obszary zagrożone marginalizacją, a jej województwa - lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie- znajdują się w grupie regionów o zdecydowanie niższym poziomie konkurencyjności w porównaniu do średniej w Unii Europejskiej. W zasięgu OSI Wschodnia Polska znajduje się OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”, ponieważ gminy położone są w województwie podkarpackim.

Mapa 2 Wschodnia Polska

OBSZAR POLSKI WSCHODNIEJ

Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

- **Obszary zagrożone trwałą marginalizacją**

Zgodnie z załącznikiem 1. Lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją: programowanie 2021-2027 do KSRR 2030, wśród gmin zagrożonych trwałą marginalizacją są obie gminy, które wchodzą w skład OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”.

Wskazane obszary zagrożone trwałą marginalizacją charakteryzują się peryferyjnym położeniem poza obszarami głównych aglomeracji oraz słabą dostępnością transportową. Głównym problemem tych obszarów jest niekorzystna sytuacja demograficzna, przejawiająca się starzeniem się społeczeństwa i odpływem młodych, wykształconych osób, a także słabym dostępem do podstawowych usług publicznych oraz dużym zapotrzebowaniem na świadczenia pomocy społecznej. Oprócz tego wyróżnia się tu niski poziom przedsiębiorczości, problemy strukturalne w rolnictwie, niski zasób pozarolniczych miejsc pracy oraz niski poziom wykształcenia i kwalifikacji zawodowych mieszkańców, co przekłada się tym samym na niski poziom atrakcyjności inwestycyjnej.

A map of the Świętokrzyskie Voivodeship in Poland, showing its administrative districts. The districts are labeled with their names in Polish. The districts of Żyrardowski and Żelazowski are highlighted with a red border, indicating they are the focus of the study. The map shows a total of 24 districts.

District	Highlighted
Stalowowolski	No
M. Tarnobrzegi	No
Tarnobrzegi	No
M. Zyrardowski	No
Ardecho	No
Niebuszewski	No
Łbyszyński	No
Łubaczowski	No
M. Zyrardowski	No
Langiat	No
Pordzicko-Pedzickowski	No
M. Zyrardowski	No
Jaroslowski	No
Demicki	No
Rzeszowski	No
Strzowski	No
M. Zyrardowski	No
Żelazowski	Yes
Żyrardowski	Yes
Aselski	No
M. Zyrardowski	No
Krochowski	No
Sanocki	No
Beszczadzi	No
Leński	No

Oprócz krajowych obszarów strategicznej interwencji, Samorząd Województwa Podkarpackiego wskazał do objęcia specjalnym wsparciem następujące regionalne obszary strategicznej interwencji: subregionalne bieguny wzrostu i miejskie obszary funkcjonalne, miasta powiatowe i małe, Rzeszów i Rzeszowski Obszar Funkcjonalny, obszary wiejskie, obszary zagrożone trwałą marginalizacją w województwie, obszar Bieszczad, a także obszar gmin „Błękitnego Sanu”.

8.1 Wykorzystanie policentrycznego miejskiego układu osadniczego (gmina Bircza)

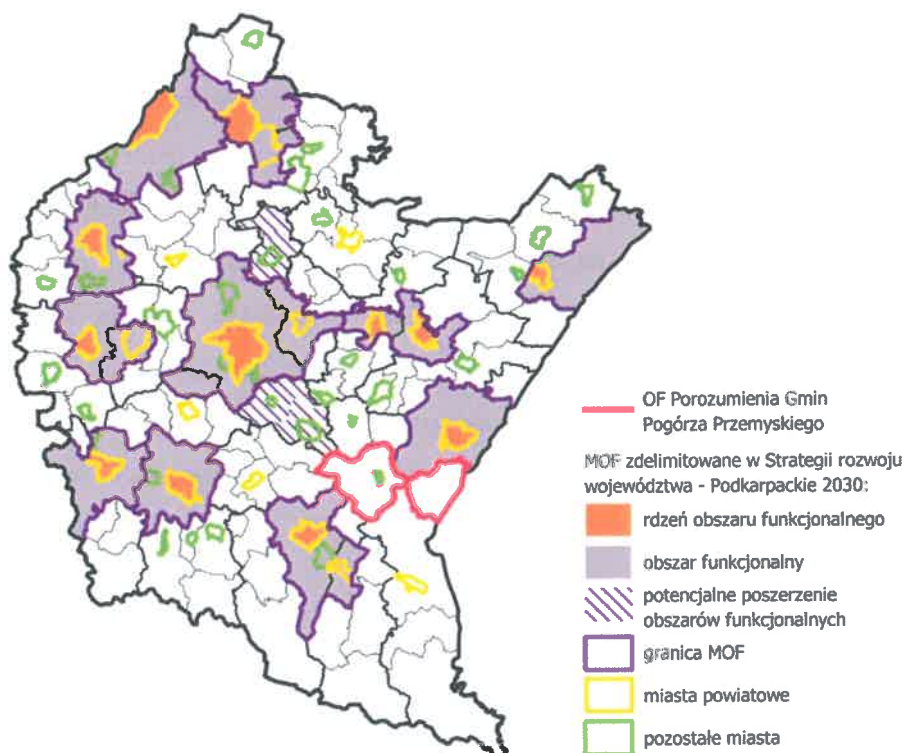
8.1.1 Rozwój miast powiatowych i miast mniejszych

Miasta powiatowe i mniejsze, pełnią istotną rolę w kreowaniu uwarunkowań społeczno-gospodarczych poza strefami wpływu subregionalnych aglomeracji. Stanowią lokalne centra pełniące funkcje administracyjne oraz gospodarczo-usługowe z ograniczonym zasięgiem oddziaływania. Działania w tym obszarze zostaną nakierowane na wzmacnianie potencjału tych miast i ich roli w strukturze osadniczej m.in.: poprzez wsparcie w tworzeniu stabilnych podstaw rozwoju, wzrost aktywności gospodarczej i przedsiębiorczej, przemodelowanie rynku pracy (wzrost zatrudnienia), stymulowanie aktywności i zdobywania kompetencji przez społeczność lokalną oraz skuteczne budowanie partnerstw. System wsparcia powinien mieć charakter zindywidualizowany i spójny z potrzebami i potencjałem danego terytorium.

Zakładane działania:

- poprawa i rozwój warunków prowadzących do dynamizacji przedsiębiorczości w oparciu o potencjalne specjalizacje gospodarcze ośrodka miejskiego;
- wzmacnianie powiązań funkcjonalnych w celu przywrócenia roli ośrodka w układzie osadniczym;
- zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców poprzez rozwój kompetencji zawodowych;
- modernizacja przestrzeni miejskiej umożliwiającej wykorzystanie potencjałów i zasobów miast, w tym turystycznych i wypoczynkowo-rekreacyjnych;
- poprawa jakości życia mieszkańców poprzez wzrost dostępu do usług publicznych;
- rozwój kapitału społecznego i wzmocnienie tożsamości regionalnej poprzez zaangażowanie mieszkańców w procesy rozwojowe;
- poprawa jakości zarządzania poprzez współpracę z innymi samorządami terytorialnymi;
- podejmowanie działań w zakresie ochrony przyrody i poprawy stanu środowiska;
- poprawa jakości powietrza poprzez ograniczenie niskiej emisji oraz związanego z nim zjawiska smogu;
- kreowanie instrumentów przyciągających do osiedlania się w miastach, w szczególności osób młodych i wykształconych;
- wykorzystanie możliwości programowych i finansowych UE w obszarze polityki miejskiej;
- dostosowanie sieci usług i zagospodarowania przestrzennego do zmian demograficznych;
- niwelowanie barier transportowych poprzez rozwój systemów transportu zbiorowego pomiędzy ośrodkami miejskimi a sąsiednimi obszarami wiejskimi oraz innymi ważnymi ośrodkami miejskimi;
- rozwój zintegrowanej sieci ścieżek rowerowych, tras rowerowych, jako alternatywy dla przemieszczania się.

Mapa 4 Miejskie Obszary Funkcjonalne

Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

8.2 Obszary wymagające szczególnego wsparcia w kontekście równoważenia rozwoju

8.2.1. Wzmocnienie szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją województwie (gmina Bircza i Fredropol)

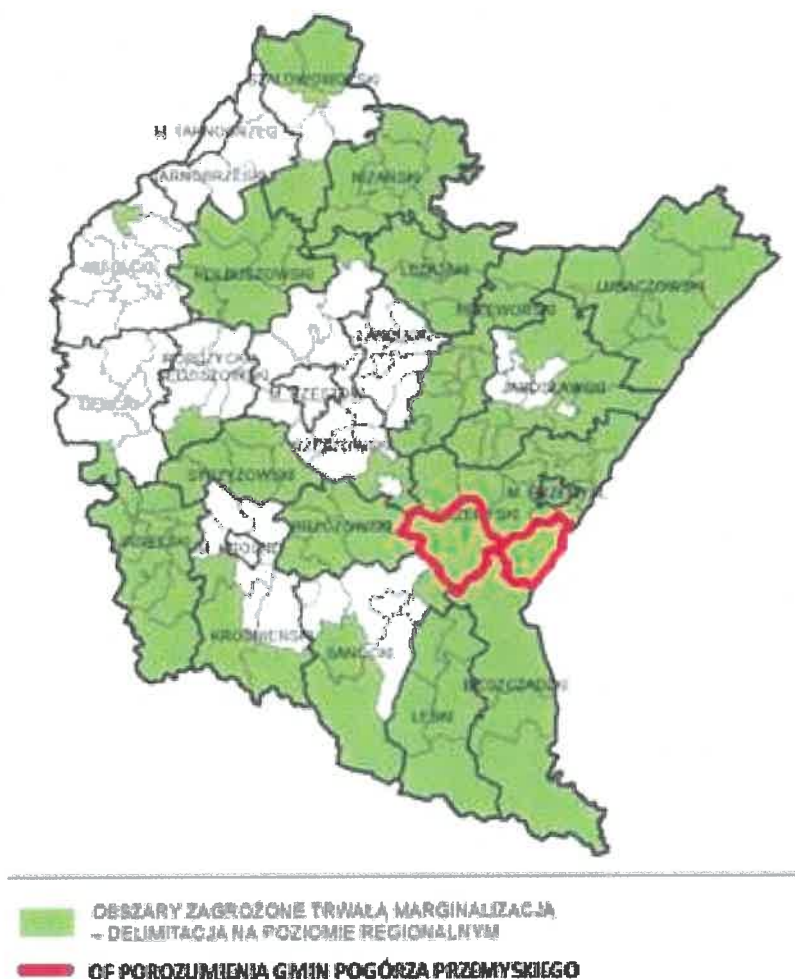
Polityka regionu dąży do realizacji zasad zrównoważonego rozwoju, która obliuguje do kierunkowania działań na zapewnienie mieszkańcom pełnego pakietu możliwości rozwojowych niezależnie od miejsca zamieszkania. Podejmowane działania mają identyfikować i wzmacniać czynniki rozwojowe obszarów o słabszych perspektywach rozwojowych, wynikających ze struktury społeczno-gospodarczej, peryferyjnego położenia, bądź utraty dotychczasowych funkcji. Oczekiwanymi celami będzie m.in. zwiększenie zasobów infrastrukturalnych w strategicznych sektorach, zdynamizowanie rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o lokalne potencjały, rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności, poprawa dostępu do podstawowych usług publicznych, zniwelowanie wykluczenia transportowego.

Zakładane działania:

- rozwój sektora inwestycji prywatnych w oparciu o lokalne zasoby;
- aktywizacja lokalnych inicjatyw gospodarczych i społecznych, poprzez wykorzystanie potencjału podmiotów publicznych, prywatnych, organizacji pozarządowych i mieszkańców;
- poprawa atrakcyjności inwestycyjnej poprzez zapewnienie przygotowanych terenów inwestycyjnych;

- pobudzanie procesów rozwojowych poprzez zapewnienie lepszej dostępności komunikacyjnej na zewnątrz, w tym rozwój infrastruktury drogowej łączącej się z węzłami sieci dróg szybkiego ruchu oraz infrastruktury kolejowej;
- włączenie komunikacyjne obszarów o utrudnionej dostępności;
- dostosowanie infrastruktury technicznej (energetycznej, telekomunikacyjnej, wodno-kanalizacyjnej) i społecznej, warunkującej rozwój gospodarczy i wyższą jakość życia mieszkańców;
- wzmocnienie roli instytucji publicznych jako inicjatora nawiązywania partnerstw, współpracy z innymi instytucjami publicznymi, społeczeństwem i innymi interesariuszami na rzecz rozwoju regionu;
- ograniczenie skutków peryferyjnego położenia obszarów przygranicznych poprzez wielopłaszczyznowe wykorzystanie potencjału współpracy transgranicznej;
- intensyfikacja działań w zakresie ochrony i poprawy stanu środowiska przyrodniczego.

Mapa 5 Obszary zagrożone trwałą marginalizacją – poziom regionalny

Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

8.3.2. Rozwój i wspieranie obszaru Bieszczad (gmina Bircza)

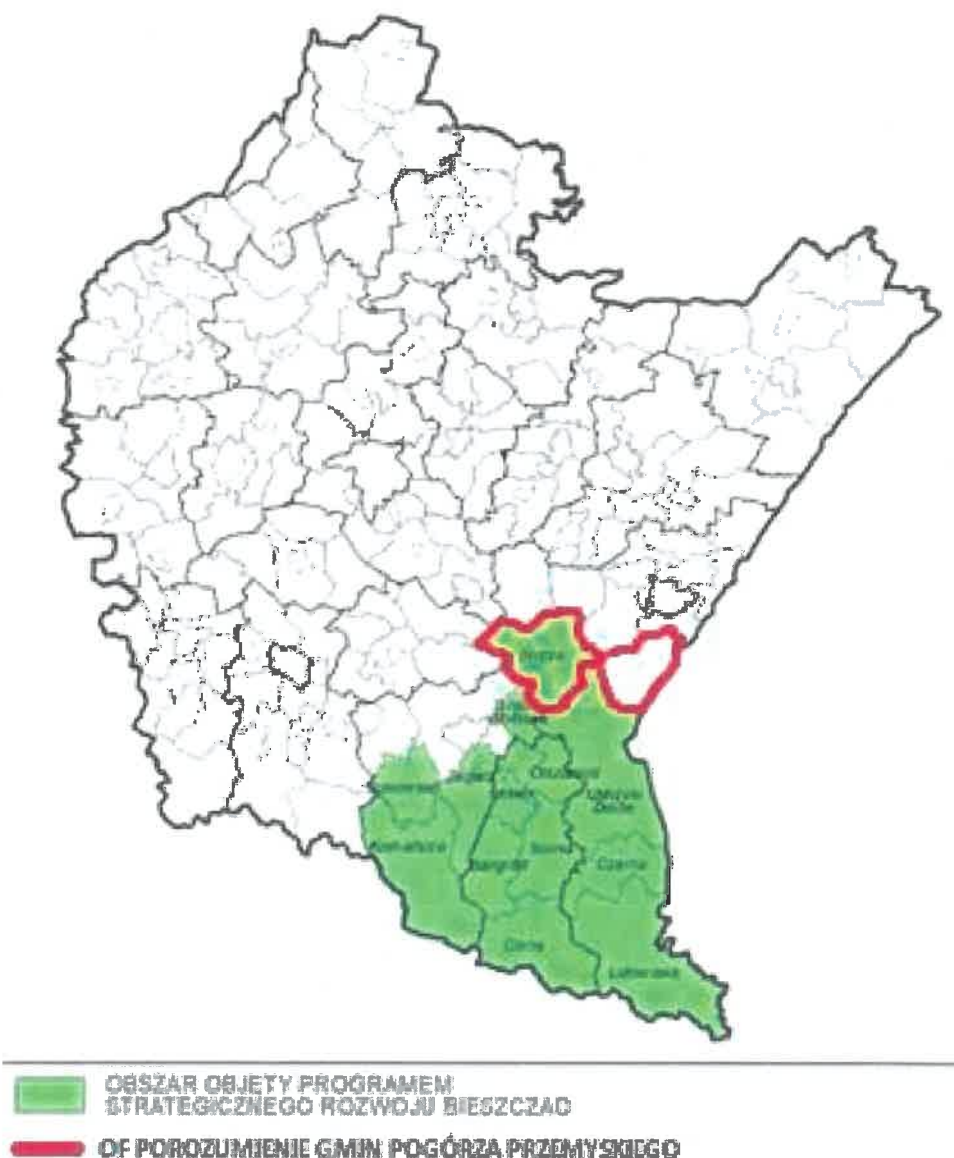
Bieszczady poza szczególnymi uwarunkowaniami środowiskowymi i przyrodniczymi, charakteryzują się skrajnie niską dostępnością przestrzenną zewnętrzną i wewnętrzną oraz niskim poziomem zaludnienia. Niski poziom dostępności i gęstości zaludnienia tworzą negatywne warunki rozwojowe, które utrudniają realizację inwestycji w zakresie infrastruktury technicznej i społecznej, prowadzenie działalności gospodarczej, jak również dyfuzję działań ukierunkowanych na optymalizację dostępności do podstawowych usług publicznych oraz kształtowanie jakości kapitału ludzkiego i społecznego. Przywołane czynniki wpływają tym samym na niski poziom warunków życia mieszkańców. Podejmowane działania będą miały na celu w pierwszej kolejności wypełnienie luk infrastrukturalnych w zakresie dostępności przestrzennej i cyfrowej, poprawę stanu systemu wodno-kanalizacyjnego oraz składowania odpadów, co będzie bazą wyjściową dla rozwoju potencjału Bieszczad w oparciu o unikalne endogeniczne zasoby.

Zakładane działania:

- rozwój gospodarki turystycznej i przemysłu turystycznego jako warunkujących w sposób istotny procesy rozwojowe na obszarze Bieszczad;
- podniesienie konkurencyjności produktów turystycznych w oparciu o endemiczne zasoby Bieszczad;
- wsparcie działań w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy poprzez rozwój wielofunkcyjny obszarów wiejskich w oparciu o przemysł bazujący na lokalnych zasobach tj. turystyczny, drzewny i spożywczy;
- poprawa poziomu towarowości rolnictwa Bieszczad poprzez rozwój spółdzielczości, rzemiosła i grup producenckich wraz z przetwórstwem rolno-spożywczym opartym na certyfikowanych produktach lokalnych;
- rozwój przedsiębiorczości w obszarze Bieszczad poprzez rozwój instytucji otoczenia biznesu;
- rozwój kapitału ludzkiego poprzez poszerzenie jakości edukacji w celu wzrostu elastyczności zachowań na rynku pracy;
- poprawa dostępności do wysokiej jakości usług w obszarze ochrony zdrowia;
- zwiększenie uczestnictwa obywateli w życiu publicznym i wzmocnienie instytucji z Trzeciego Sektora prowadzące do wspólnego rozwiązywania problemów i przezwyciężania barier;
- poprawa zewnętrznej i wewnętrznej spójności terytorialnej Bieszczad w wymiarze przestrzennym poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury drogowej i kolejowej oraz infrastruktury uzupełniającej;
- poprawa dostępności cyfrowej obszaru Bieszczad poprzez rozbudowę sieci informacyjno-komunikacyjnej;
- utrzymanie walorów środowiskowych i krajobrazowych Bieszczad jako podstawowego zasobu endogenicznego;

- dostosowanie gospodarki wodno-ściekowej i gospodarki odpadami pod kątem zachowania cennych walorów krajobrazowo-środowiskowych, przy uwarunkowaniach społeczno-osadniczych Bieszczad;
- wykorzystanie klastrów energetycznych celem wzrostu poziomu bezpieczeństwa energetycznego regionu;
- rozwój infrastruktury sportowej i turystycznej z wykorzystaniem uwarunkowań do rozwoju sportów zimowych;
- utworzenie w Bieszczadach nowoczesnej infrastruktury sportowej i rekreacyjnej tj.: Podkarpackie Centrum Sportów w województwie, Ośrodka Przygotowań Olimpijskich Centralnego Ośrodka Sportu.

Mapa 6 Obszar objęty Programem Strategicznego Rozwoju Bieszczad

Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

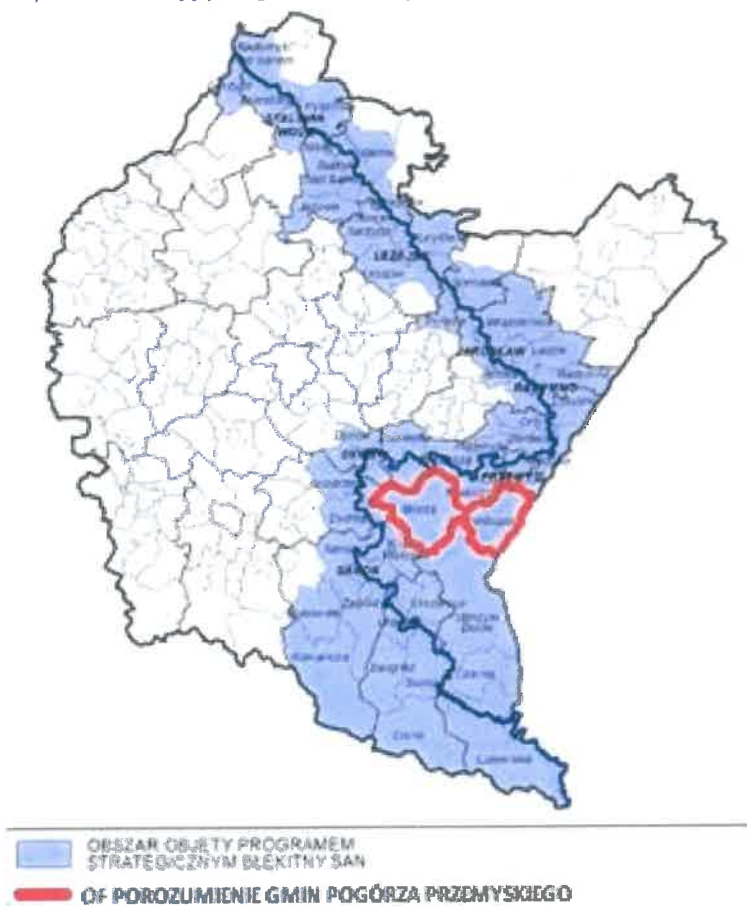
8.3.3. Rozwój i wspieranie obszaru gmin „Błękitny San” (gmina Bircza i Fredropol)

Obszar gmin „Błękitnego Sanu” jest bardzo zróżnicowany pod względem walorów środowiska geograficznego oraz warunków prowadzenia działalności gospodarczej. Wspólną cechą obszaru jest położenie wzdłuż biegu rzeki San, stąd wyjątkowość obszaru polega na wspólnym koncentrowaniu uwagi na problematyce gospodarki wodno-kanalizacyjnej całej zlewni Sanu oraz możliwości turystycznego wykorzystania rzeki z uwzględnieniem zróżnicowanych warunków przyrodniczych i kulturowych. Podejmowane działania będą miały na celu kompleksowe rozwiązanie problemów gospodarki wodno-kanalizacyjnej oraz wykorzystanie atutów dla pobudzenia rozwoju gospodarczego gmin poprzez rozwój infrastruktury turystycznej, w celu poprawy jakości życia mieszkańców.

Zakładane działania:

- wykorzystanie biegu rzeki San dla rozwoju przedsiębiorczości i atrakcyjności turystycznej poprzez wielofunkcyjne wykorzystanie i zagospodarowanie jego brzegów i obszarów nadbrzeżnych;
- utrzymanie walorów środowiska przyrodniczego w zlewni rzeki San poprzez rozwiązanie w sposób skoordynowany problemu gospodarki wodno-ściekowej i składowania odpadów;
- zabezpieczenia obszaru gmin „Błękitnego Sanu” przed zagrożeniem powodziowym.

Mapa 7 Obszar objęty Programem Strategicznym „Błękitny San”

Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

8.3.1. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich poprzez rozwój infrastruktury technicznej (gmina Bircza i Fredropol)

Zakładane działania:

- poprawa dostępności komunikacyjnej obszarów wiejskich w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym, w tym w relacji do najbliższego regionalnego bieguna wzrostu;
- zwiększenie dostępności cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury telekomunikacyjnej;
- modernizacja i rozbudowa energetycznych linii przesyłowych, jako podniesienie komfortu życia i bezpieczeństwa mieszkańców;
- rozwój i poprawa dostępności do infrastruktury wodociągowej, kanalizacyjnej i ściekowej;
- poprawa zarządzania sektorem gospodarki odpadami;
- tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości.

OBZAR WJSKI

OF POROZUMIENIE GMIN POGRÓRZA PRZEMYSKIEGO

113

8.3.2. Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich (gmina Bircza i Fredropol)

Rozwój obszarów wiejskich należy oprzeć na wykorzystaniu zróżnicowanych potencjałów rozwojowych, wzmocnieniu sektora rolnictwa, jak również pozarolniczych specjalizacji gospodarczych. Strategicznym działaniem jest również aktywizowanie społeczności do podejmowania działalności gospodarczej wykorzystującej endogeniczne zasoby obszaru jako elementu konkurencyjności i zwiększenia dochodów ludności.

Zakładane działania:

- promowanie lokalnych zasobów (produktów tradycyjnych, regionalnych, ekologicznych) w celu powstawania alternatywnych źródeł dochodów;
- aktywizacja lokalnych społeczności ukierunkowana na rozwój przedsiębiorczości jako element wzrostu dochodów ludności wiejskiej;
- kreowanie postaw przedsiębiorczych i lokalnych inicjatorów działalności gospodarczej;
- wspieranie i profilowanie specjalizacji regionalno-lokalnej oraz centrów produkcyjno-usługowych;
- ukierunkowanie na dywersyfikację specjalizacji w celu podniesienia towarowości gospodarstw rolniczych;
- rozwój funkcji turystycznych, kompleksowo wykorzystujących lokalne zasoby i specjalizacje.

8.3.3. Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej w aspekcie społecznym i kulturowym (gmina Bircza i Fredropol)

Kluczowym czynnikiem determinującym inicjowanie procesów rozwoju obszarów wiejskich jest wielokierunkowa aktywizacja społeczności lokalnej. Podniesienie poziomu życia zależy od właściwej identyfikacji potrzeb i możliwości danego obszaru, w który to proces należy włączyć lokalną społeczność. Grupy społeczne powinny także współuczestniczyć w zarządzaniu lokalnymi zasobami. Istotne jest również oddolne zaangażowanie się społeczności w partnerstwa regionalne i ponadregionalne, a nawet międzynarodowe.

Zakładane działania:

- wsparcie mieszkańców w realizacji działań wynikających z lokalnych dokumentów strategicznych mających na celu wzmocnienie tożsamości regionalnej;
- podejmowanie współpracy na rzecz integracji społeczności lokalnej w planowaniu wspólnych działań i podejmowaniu wyzwań rozwojowych;
- poszerzenie i wzbogacenie oferty kulturalnej i usług czasu wolnego opartych na lokalnych zasobach przyczyniające się do zwiększenia poczucia tożsamości mieszkańców obszarów wiejskich, integracji społecznej i aktywizacji, szczególnie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;

- promocja lokalnej twórczości kulturalnej, rzemieślniczej z wykorzystaniem lokalnego dziedzictwa, przyczyniającej się do wykreowania produktów charakterystycznych dla poszczególnych miejscowości w oparciu o istniejące zasoby;
- promocja regionalnych specjalizacji w rolnictwie, jego otoczeniu i rybactwie (winiarstwo, pszczelarstwo itp. oraz usługi socjalne i rzemiosło, handel, przetwórstwo produktów rolnych, rękodzieło itp.);
- upowszechnianie dobrych praktyk przez społeczność lokalną na płaszczyźnie międzyregionalnej i międzynarodowej;
- wzmocnienie powiązań funkcjonalnych obszarów wiejskich z lokalnymi ośrodkami osadniczymi.

8.3.4. Racjonalizacja przestrzeni wiejskiej (gmina Bircza i Fredropol)

Jakość przestrzeni obszarów wiejskich warunkuje możliwość i efektywność działań prorozwojowych. Dlatego też, gospodarka przestrzenna obszarów wiejskich powinna być określona w opracowaniach urbanistycznych, aby zapewnić racjonalne wykorzystanie przestrzeni i zasobów endogenicznych, przy zachowaniu walorów krajobrazowych i przyrodniczych. Należy również dążyć do zachowania zgodności z dokumentami planistycznymi sporządzanymi dla obszarów sąsiednich.

Zakładane działania:

- dostosowanie przestrzeni wiejskiej do potrzeb gospodarczych i społecznych mieszkańców;
- efektywne wykorzystanie przestrzeni poprzez rozwój funkcji rekreacyjnej, sportowej i społeczno-kulturalnej obejmującej budowę i adekwatne wyposażenie obiektów;
- wykorzystanie potencjału uzdrowiskowego w projektowaniu przestrzeni wiejskiej;
- poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni wiejskiej uzyskana poprzez wspieranie projektów mających na celu urządzenie i porządkowanie terenów zielonych, parków lub innych miejsc wypoczynku;
- budowa oraz modernizacja infrastruktury wspierającej rozwój funkcji kulturowo-społecznych na terenach wiejskich
- racjonalne wykorzystanie przestrzeni produkcyjnej i osadniczej dzięki wspieraniu działań scaleniowych i zagospodarowania poscaleniowego.

→ 3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego - Perspektywa 2030:

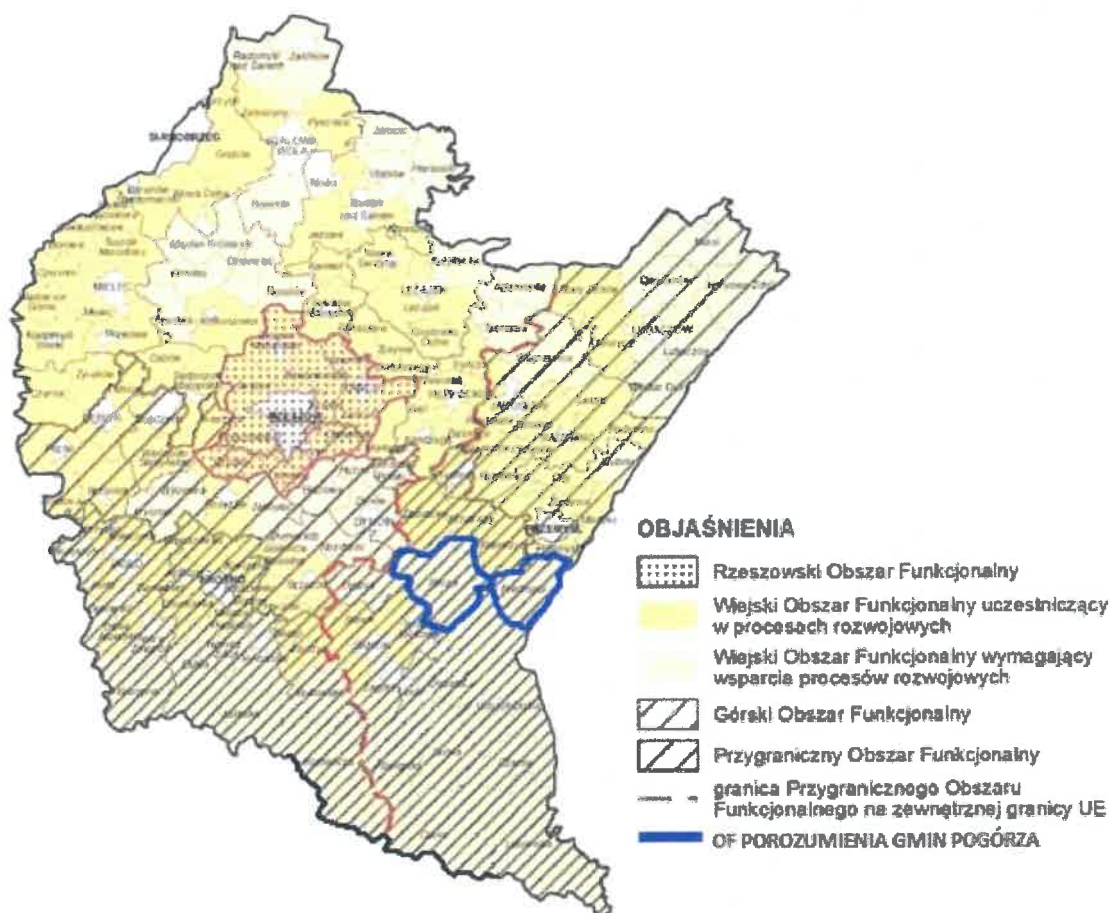
OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”, położony jest na terenie następujących obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym, określonych w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego – Perspektywa 2030:

- Wiejskiego Obszar Funkcjonalnego wymagającego wsparcia procesów rozwojowych;

- Górskiego Obszaru Funkcjonalnego;
- Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego;
- Bieszczadzko-Beskidzkiego Obszaru Funkcjonalnego.

Wskazane obszary funkcjonalne obejmują gminy wchodzące w skład OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”.

Mapa 9 Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego - Perspektywa 2030

- **Wiejski Obszar Funkcjonalny wymagający wsparcia procesów rozwojowych**

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- 1) rozwój rolnictwa ekologicznego opartego na gospodarstwach rodzinnych;
- 2) rozwój działalności gospodarczej związanej z gospodarką rolną i turystyką;
- 3) rozwój kapitału ludzkiego oraz wzrost poziomu życia mieszkańców;
- 4) wzmocnienie powiązań funkcjonalnych obszarów wiejskich z lokalnymi ośrodkami osadniczymi;
- 5) poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym;

- 6) ochrona terenów o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych;
- 7) racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego;
- 8) rozwój turystyki, w tym agroturystyki, funkcji sportowo-rekreacyjnych i uzdrowiskowych;
- 9) rozwój infrastruktury technicznej i transportowej.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- 1) rozwój bazy usług publicznych;
- 2) zapobieganie procesom rozpraszania zabudowy powodującym degradację terenów otwartych i przydatnych dla rolnictwa;
- 3) ochrona zasobów leśnych oraz rozwój zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej;
- 4) poprawa wyposażenia obszaru w infrastrukturę techniczną i transportową;
- 5) rozwój funkcji sportowo-rekreacyjnej i turystycznej, w tym agroturystyki oraz lecznictwa uzdrowiskowego z zastosowaniem zasad zrównoważonego rozwoju.

• **Górski Obszar Funkcjonalny**

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- 1) rozwój różnych form usług turystycznych i uzdrowiskowych;
- 2) ochrona terenów o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych;
- 3) rozwój gospodarki rolnej i przemysłu;
- 4) rozwój infrastruktury technicznej i transportowej;
- 5) poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- 1) rozwój społeczno-gospodarczy z zastosowaniem zasad zrównoważonego rozwoju;
- 2) poprawa wyposażenia obszaru w infrastrukturę techniczną i transportową;
- 3) tworzenie warunków rozwoju powiązań komunikacyjnych, społecznych i gospodarczych pomiędzy ośrodkami miejskimi a obszarami wiejskimi;
- 4) rozwój rolnictwa ekologicznego, w tym: form specjalistycznej produkcji rolniczej (winiarstwo, pszczelarstwo) z zachowaniem wysokiej jakości środowiska przyrodniczego;
- 5) ochrona zasobów leśnych oraz rozwój zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej;
- 6) rozwój infrastruktury turystycznej w dostosowaniu do zasad ochrony obszarów cennych przyrodniczo i kulturowo;
- 7) ochrona walorów przyrodniczych i klimatycznych miejscowości uzdrowiskowych;
- 8) przeciwdziałanie suburbanizacji i rozpraszaniu zabudowy na terenach otwartych oraz dostosowanie zabudowy do otaczającego krajobrazu;

- 9) wzmocnienie roli ośrodków miejskich – rozwój innowacyjnego przemysłu i bazy usług publicznych;
- 10) uwzględnienie przy zagospodarowaniu terenów ograniczeń związanych z położeniem na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią oraz narażonych na niebezpieczeństwo powodzi i zagrożonych osuwiskami;
- 11) budowa małych zbiorników wodnych celem zwiększenia zdolności retencyjnej terenów górskich.

• **Przygraniczny Obszar Funkcjonalny**

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- 1) poprawa dostępności komunikacyjnej w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym;
- 2) wzmocnienie funkcjonalne ośrodków miejskich;
- 3) rozwój gospodarki rolnej i leśnej;
- 4) rozwój funkcji turystycznej w dostosowaniu do zasad ochrony obszarów cennych przyrodniczo i kulturowo;
- 5) rozwój w infrastrukturze technicznej i transportowej.

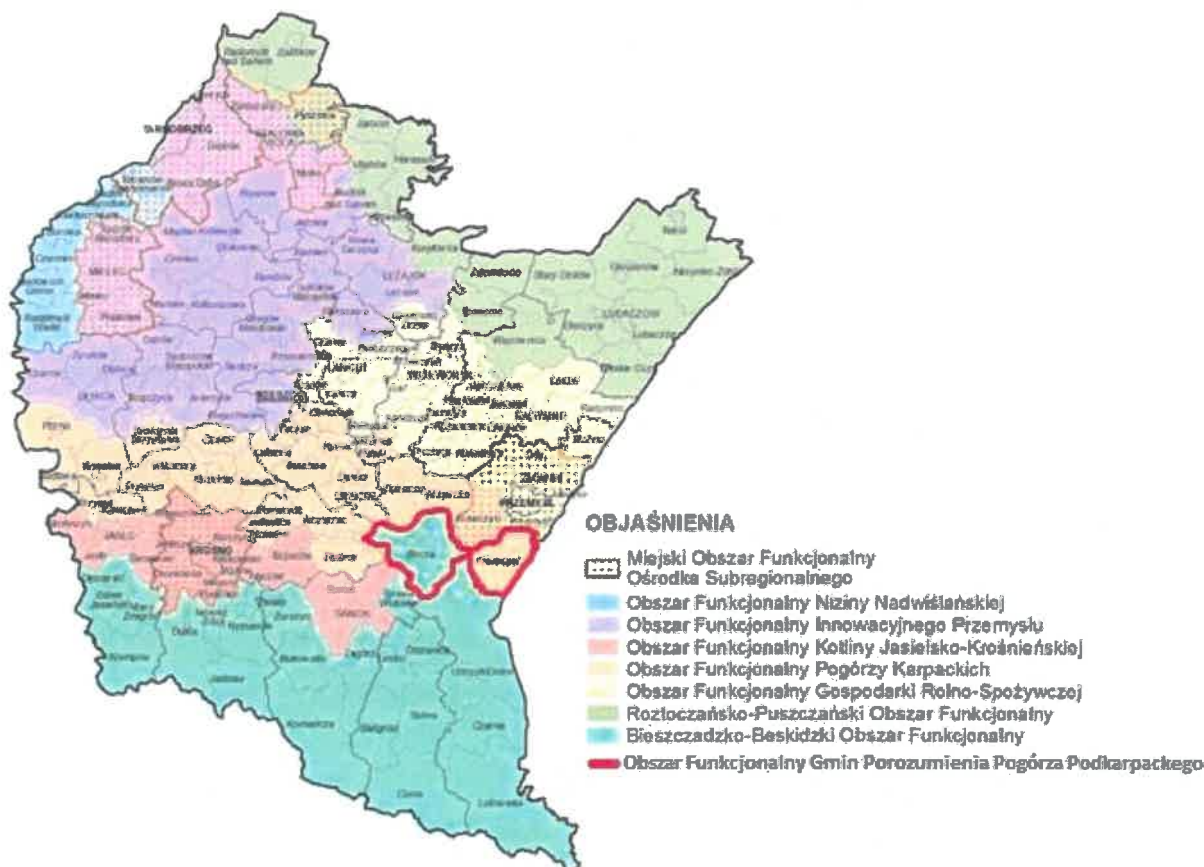
Zasady i warunki zagospodarowania:

- 1) zagospodarowanie przestrzenne obszaru z uwzględnieniem potrzeb związanych z obronnością i bezpieczeństwem publicznym;
- 2) rozwój i modernizacja infrastruktury granicznej, transportowej i logistycznej;
- 3) integrowanie systemów komunikacyjnych i usprawnienie powiązań transportowych;
- 4) wspieranie rozwoju nowych funkcji, zwiększających zakres świadczonych usług o charakterze ponadlokalnym, w tym logistycznych;
- 5) poprawa dostępu do usług publicznych zlokalizowanych w miastach i na obszarach wiejskich;
- 6) współpraca transgraniczna w zakresie planowania przestrzennego i społeczno-gospodarczego, realizacja i koordynacja wspólnych działań i projektów, zapewniających integrację planowania w zakresie ochrony środowiska, gospodarki wodnej oraz infrastruktury transgranicznej;
- 7) poprawa wyposażenia obszaru w infrastrukturę techniczną i transportową.

Oprócz obszarów funkcjonalnych o charakterze ponadregionalnym, w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego – Perspektywa 2030 w celu identyfikacji obszarów o różnych priorytetach rozwojowych oraz określenia niezbędnych działań służących optymalnemu wykorzystaniu ich potencjałów dla rozwoju województwa, wyznaczone zostały obszary funkcjonalne o

charakterze regionalnym, które charakteryzują się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi, jednolitymi celami rozwoju. Gmina Bircza, wchodząca w skład OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” położona jest na terenie Bieszczadzko-Beskidzkiego Obszaru Funkcjonalnego. Natomiast Gmina Fredropol, wchodząca w skład OF „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” należy do Obszaru Funkcjonowania Pogórzy Karpackich.

Mapa 10 Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego Perspektywa 2030

- **Bieszczadzko-Beskidzki Obszar Funkcjonalny:**

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- 1) ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
- 2) poprawa dostępności komunikacyjnej w układzie regionalnym, krajowym, transgranicznym;
- 3) rozwój różnych form usług turystycznych oraz funkcji uzdrowiskowej;
- 4) kompleksowy rozwój infrastruktury wodno-kanalizacyjnej dostosowanej do skali ruchu turystycznego oraz poprawa gospodarki odpadami;
- 5) rozwój przemysłu drzewnego, budowlanego i elektromaszynowego, przemysłu spożywczego opartego o przetwórstwo;

- 6) rozwój rolnictwa ekologicznego, w tym służącego zachowaniu różnorodności biologicznej i krajobrazowej.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- 1) budowa i rozwijanie powiązań funkcjonalnych ze Słowacją oraz Ukrainą m.in. przez rozbudowę infrastruktury granicznej;
- 2) przebudowa i rozbudowa istniejącej sieci drogowej i kolejowej, w celu właściwego rozprowadzenia ruchu turystycznego;
- 3) rozwój infrastruktury turystycznej, sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej w ośrodkach uzdrowiskowych, wypoczynkowych oraz w miastach i gminach o potencjale turystycznym;
- 4) ograniczanie zjawiska rozpraszania zabudowy w celu zachowania ładu przestrzennego, walorów przyrodniczo-krajobrazowych, drożności korytarzy ekologicznych;
- 5) rozwój infrastruktury technicznej zwłaszcza na obszarach najczęściej odwiedzanych przez turystów, w szczególności kompleksowa budowa i przebudowa systemów wodno-kanalizacyjnych wokół zbiorników wodnych i w dorzeczych rzek;
- 6) minimalizowanie i ograniczanie negatywnych skutków suszy poprzez kompleksowe działania określone w Planie przeciwdziałania skutkom suszy w regionie wodnym Górnej Wisły;
- 7) ochrona i wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego, w tym wyróżniających region zabytków świadczących o jego dawnej wielokulturowości oraz związanych z przemysłem naftowym.

• **Obszar Funkcjonalny Pogórzy Karpackich**

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- 1) rozwój turystyki, w tym agroturystyki, turystyki kwalifikowanej, w oparciu o walory środowiska przyrodniczego i kulturowego;
- 2) rozwój rolnictwa tradycyjnego i specjalistycznego oraz sadownictwa (w tym winnic);
- 3) rozwój małej i średniej przedsiębiorczości, w tym w zakresie przetwórstwa rolno-spożywczego oraz przetwórstwa drzewnego;
- 4) rozwój energetyki odnawialnej.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- 1) zapobieganie procesom suburbanizacji i rozpraszania zabudowy, powodującym degradację otwartych terenów wiejskich przydatnych dla rolnictwa, przez intensyfikację użytkowania terenów zainwestowanych;

- 2) poprawa jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, w tym m.in. przekształcenia struktury agrarnej gospodarstw;
- 3) rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej;
- 4) uwzględnienie przy zagospodarowaniu terenów ograniczeń związanych z położeniem na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią oraz narażonych na niebezpieczeństwo powodzi i zagrożonych osuwiskami;
- 5) rozbudowa infrastruktury przeciwpowodziowej oraz w zakresie przeciwdziałania skutkom suszy;
- 6) rekultywacja w kierunku wodnym wyrobisk po odkrywkowym wydobywaniu kruszyw;
- 7) rozwój infrastruktury związanej z energetyką opartą na odnawialnych źródłach energii.

9. System realizacji strategii oraz jej monitoring i ewaluacja

Wdrożenie Strategii Rozwoju Ponadlokalnego wymaga wypracowania mechanizmów umożliwiających sprawne współdziałanie zaangażowanych jednostek samorządu terytorialnego. Nie mniej istotnym wymiarem jest ustanowienie płaszczyzny dialogu władz lokalnych (sygnatariuszy porozumienia) oraz partnerów społecznych i gospodarczych, aby zapewnić włączenie w realizację zapisów Strategii również przedsiębiorców, organizacje pozarządowe oraz indywidualnych mieszkańców.

9.1 Struktura organizacyjna zarządzania strategią

W dniu 12.06.2023 r. gmina Fredropol i Miasto i Gmina Bircza zawarły porozumienie określające zasady współpracy jednostek samorządu terytorialnego w celu przygotowania i realizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla partnerstwa „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024 – 2030, a w dniu 03.09.2025 r. podpisany został aneks do wskazanego porozumienia⁶.

Zgodnie z zapisami przywołanych dokumentów, Strony powierzyły Gminie Fredropol rolę Lidera koordynującego działania w zakresie Porozumienia. Na potrzeby realizacji Porozumienia stworzono następujące struktury: Radę Porozumienia – pełniącą rolę organu opiniodawczo – doradczego oraz Zespół Operacyjny do spraw przygotowania i wdrażania aktualizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Partnerstwa „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024 – 2030, w skład którego wchodzi po minimum dwóch członków reprezentujących każdą Stronę Porozumienia, powołanych przez organ wykonawczy gminy.

Najwyższym organem decyzyjnym partnerstwa jest Rada Porozumienia, pełniąca funkcję programowo – opiniodawczą. W skład Rady Porozumienia wchodzi organy wykonawcze Stron Porozumienia lub osoby przez nie wyznaczone (po jednej z każdej gminy).

Tabela 4 Skład i zadania Rady Porozumienia

Skład	Najważniejsze zadania
Przedstawiciele władz wykonawczych wszystkich jednostek samorządu terytorialnego tworzących partnerstwo (wójtowie gmin: Bircza i	- opiniowanie i zatwierdzanie projektu Strategii, - opiniowanie i zatwierdzanie projektów zawartych w Strategii, - opiniowanie i zatwierdzanie zmian i aktualizacji Strategii,

⁶ Aneks nr 1 z dnia 03.09.2025 r. do POROZUMIENIA z dnia 12.06.2023 r. określającego zasady współpracy jednostek samorządu terytorialnego w celu przygotowania i realizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla partnerstwa „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024 – 2030

Skład	Najważniejsze zadania
Fredropol) lub osoby je reprezentujące. Pracami Rady Partnerstwa kieruje Przewodniczący wybrany przez Radę na roczną kadencję.	• opiniowanie rozwiązań wdrożeniowych Strategii, • opiniowanie i zatwierdzanie dokumentów niezbędnych w procesie przygotowania i wdrażania Strategii, • podejmowanie decyzji niezbędnych do bieżącego funkcjonowania struktur Porozumienia, • określenie zasad finansowania realizacji Strategii, • powoływanie członków Zespołu Operacyjnego, • inicjowanie dodatkowych działań, porozumień i dokumentów rozwijających współpracę gmin, • powoływanie i rozwiązywanie dodatkowych struktur roboczych służących realizacji strategii, np. zespołów roboczych dla poszczególnych projektów.

Źródło: opracowanie własne

Zarządzanie operacyjne powierzono Zespołowi Operacyjnemu. Zespół Operacyjny jest roboczym podmiotem odpowiedzialnym za opracowanie i realizację Strategii. W skład Zespołu wchodzi przedstawiciele wszystkich gmin – koordynatorzy gminni, którzy na poziomie roboczym koordynują prace nad przygotowaniem i wdrażaniem Strategii i jej aktualizacji. Prace Zespołu służą prawidłowemu i skutecznemu opracowaniu Strategii i jej aktualizacji oraz jej późniejszemu wdrażaniu.

Spotkania Zespołu odbywają się w razie wystąpienia potrzeby. Członkowie Zespołu współpracują na bieżąco z przedstawicielami pozostałych gmin i zapewniają ich zaangażowanie w przygotowane projekty wynikające ze *Strategii*.

Tabela 5 Skład i zadania Zespołu Operacyjnego oraz koordynatorów gminnych

Skład	Najważniejsze zadania
Przedstawiciele urzędów gmin, wskazani przez wójta, burmistrza. Pracami Zespołu koordynacyjnego kieruje wybrany Lider Porozumienia.	• koordynacja opracowania i wdrażania Strategii i jej aktualizacji na poziomie gminy, • koordynacja współpracy między gminami – Stronami Porozumienia na poziomie roboczym, • współpraca z wykonawcą Strategii, • koordynacja identyfikacji i realizacji projektów oraz zapewnienie komplementarności realizowanych zadań w ramach Porozumienia, • monitorowanie wdrażania Strategii w oparciu o system wskaźników realizacji, • przygotowanie raportów z realizacji strategii przekazywanych Radzie Porozumienia, • bieżący kontakt z osobami odpowiedzialnymi za realizację projektów w ramach Strategii,

Skład	Najważniejsze zadania
	• roboczy kontakt z innymi instytucjami zaangażowanymi w realizację Strategii, • formułowanie „zasad działania” w przypadku, gdy takie zasady służą realizacji projektów, • prowadzenie działań informacyjnych i konsultacyjnych skierowanych do interesariuszy, • formułowanie wniosków i opinii dla Rady Porozumienia.
Koordynatorzy gminni - przedstawiciele wszystkich gmin	• realizacja zadań zleconych przez członków Zespołu Operacyjnego, • organizacja i koordynacja prac dotyczących opracowania, aktualizacji i wdrażania strategii na poziomie gminy, • koordynacja współpracy między Stronami Porozumienia na poziomie roboczym, • współpraca z Liderem Porozumienia i wykonawcą Strategii, • koordynacja identyfikacji i realizacji projektów oraz zapewnienie komplementarności realizowanych zadań w ramach Porozumienia, • roboczy kontakt z instytucjami zaangażowanymi w opracowanie Strategii, • prowadzenie działań informacyjnych i konsultacyjnych skierowanych do interesariuszy, • formułowanie wniosków i opinii dla Zespołu Operacyjnego, • przekazywanie informacji i współpraca z innymi Koordynatorami, • postulowanie wprowadzenia zmian (aktualizacji) dokumentacji projektowej, Strategii, niniejszego Porozumienia, • organizowanie spotkań Zespołu Operacyjnego.

Źródło: opracowanie własne

Ze względu na istotną rolę osób zajmujących się w poszczególnych urzędach pozyskiwaniem środków ze źródeł zewnętrznych, zakłada się ich systematyczną współpracę w ramach Zespołu Operacyjnego.

W uzasadnionych przypadkach, dla projektów złożonych, wielowymiarowych i wieloletnich, Rada Porozumienia może podjąć decyzję o powołaniu operatora zarządzającego efektami projektu np. daną placówkę oświatową lub instytucję kultury – zgodnie z zadaniami określonymi przy powołaniu tych jednostek. Na każdym etapie wdrażania *Strategii*, wraz z jej ewaluacją i monitoringiem, rekomendowana jest stała analiza funkcjonowania systemu organizacyjnego i podjęcie decyzji kierunkowych o utrzymaniu bądź zmianach np. reorganizacji Zespołu Operacyjnego, lub w kierunku dalszej instytucjonalizacji w celu poprawienia sprawności organizacyjnej, technicznej, koordynacyjnej, w tym również wszelkiego rodzaju zmiany organizacyjne (formalne).

9.2 Aktualizacja Strategii

Decyzja o aktualizacji Strategii podejmowana jest przez Radę Porozumienia. Proces może przyjąć formę:

- aktualizacji systemowej, gdzie zmiana dotyczy celów, rozwiązań dotyczących wdrażania i/lub monitorowania Strategii. Konieczność zmian wynika z wniosków z monitorowania oraz ewaluacji, analizy zmian sytuacji społeczno-gospodarczej lub innych o charakterze systemowym (zmiany prawne, wytyczne programowe, itp.);
- aktualizacji listy projektów, która wynika z procesu wyłaniania projektów partnerskich oraz weryfikacji listy wskazanej w *Strategii*.

Przyjęto, iż w uzasadnionych przypadkach, nie rzadziej niż raz w trakcie obowiązywania, Strategia będzie przedmiotem kompleksowej i pogłębionej oceny wszystkich jej elementów, z uwzględnieniem aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej, systemu finansowania, warunków formalnych i prawnych i innych mających wpływ na jej efektywną realizację. Na podstawie przeprowadzonej analizy formułuje się wnioski będące podstawą do podjęcia decyzji strategicznych przez Radę Porozumienia w zakresie utrzymania lub zmiany kierunków strategicznych.

Rada Porozumienia podejmuje decyzję, a następnie ogłasza możliwość zgłaszania propozycji projektowych realizujących cele i kierunki działań. Zebrane propozycje poddawane są ocenie przez Zespół Operacyjny zgodnie z przyjętymi w Strategii kryteriami. Wyniki oceny przedstawiane są Radzie Porozumienia, która podejmuje decyzję o uzupełnieniu listy. Raz do roku (w drugim półroczu danego roku) Zespół Operacyjny dokonuje przeglądu stopnia realizacji projektów wskazanych w Strategii. Na podstawie informacji uzyskanych od koordynatorów gminnych - formułuje opinię dotyczącą utrzymania bądź usunięcia projektu. Opinia przedstawiana jest Radzie Porozumienia, która podejmuje ostateczną decyzję.

9.3 Zmiana składu porozumienia

Zmiana składu porozumienia może nastąpić poprzez:

- **przystąpienie do partnerstwa nowego członka.** W tym przypadku zainteresowany podmiot składa do przewodniczącego Rady Porozumienia wniosek o dołączenie do partnerstwa składając jednocześnie deklarację o akceptacji obowiązującej strategii ponadlokalnej i włączeniu się w realizację jej postanowień. Rada Porozumienia podejmuje decyzję zgodnie z porozumieniem i regulaminem;
- **rezygnację partnera ze współpracy.** W tym przypadku członek partnerstwa składa do przewodniczącego Rady Porozumienia deklarację o rezygnacji z członkostwa w partnerstwie, a ostateczna decyzja zapada na kolejnym posiedzeniu Rady Porozumienia. Rezygnacja nie

powinna nieść za sobą negatywnych skutków dla wcześniej uruchomionych strategicznych przedsięwzięć rozwojowych;

- **usunięcie partnera.** W przypadku uporczywego uchylania się od obowiązków przez okres minimum jednego roku (brak uczestnictwa w posiedzeniach Rady Porozumienia, brak lub nikłe zaangażowanie pracowników w działania Zespołu Operacyjnego) Rada Porozumienia może wezwać partnera do zaangażowania w działania partnerstwa wyznaczając 3 miesięczny termin. W przypadku braku pozytywnej reakcji Rada podejmuje decyzję o usunięciu partnera z porozumienia i powiadamia o tym niezwłocznie władze danej JST.

9.4 System monitoringu i oceny skuteczności realizacji strategii

Planowanie strategiczne jest ciągłym procesem i aby osiągnąć zamierzone wyzwania strategiczne wymagane jest stworzenie efektywnych mechanizmów gwarantujących konsekwentne i skuteczne wdrażanie, monitorowanie i ewaluację efektów Strategii. Systematyczne gromadzenie danych pozwala na:

- wczesne dostrzeganie ewentualnych zagrożeń dla realizacji zaplanowanych działań;
- dokonanie oceny skuteczności prowadzonej polityki oraz;
- przygotowanie rekomendacji dotyczących ewentualnych zmian przyjętych założeń strategicznych.

W proces monitorowania zostaną zaangażowane wskazane organy partnerstwa oraz interesariusze (jako głos doradczy).

9.5 Monitorowanie procesu wdrażania strategii

Za monitorowanie realizacji Strategii odpowiada Rada Porozumienia. Niezbędne dane będą gromadzone przez Zespół Operacyjny, częściowo samodzielnie, częściowo poprzez informacje przekazywane przez koordynatorów gminnych. Jednocześnie Zespół Operacyjny jest odpowiedzialny za zarządzanie ryzykiem, tj. identyfikację faktycznych i potencjalnych ryzyk, wraz z określaniem ich prawdopodobieństwa, wystąpienia oraz skutków następstw (istotności).

W celu operacjonalizacji powyższych założeń zakłada się opracowywanie rocznych raportów o stanie realizacji strategii, zawierających:

- informacje na temat postępów w realizacji projektów (wzór karty monitoringu projektu wypełnianej przy realizacji każdego projektu zostanie wypracowany przez Zespół Operacyjny i będzie uwzględniał wskaźniki określone w *Strategii*);
- informacje na temat wskaźników realizacji celów strategicznych;

- informacje na temat kontekstu realizacji Strategii w danym roku (np. zmian systemowych, przyczyn opóźnień realizacji działań, zmian organizacyjnych partnerstwa) z elementami oceny bieżącej;
- przegląd dostępnych źródeł finansowania aktualizowanych z uwagi na ich zmienność i dostępność;
- podsumowanie z rekomendacjami dotyczącymi następnego okresu.

Raport będzie sporządzany przez Zespół Operacyjny. Po przedyskutowaniu wyników Rada Porozumienia będzie go zatwierdzać i przekazywać do publicznej wiadomości. Raport będzie przygotowywany w czasie umożliwiającym wykorzystanie danych do opracowania raportów o stanie gmin.

Wnioski płynące z raportu (monitoringu) będą stanowiły podstawę do ewentualnej aktualizacji *Strategii* poprzez modyfikację poszczególnych elementów przyjętych ustaleń strategicznych, w tym dokonywanie korekt wartości wskaźników w procesie realizacji zamierzonych działań.

Zgodnie z wymogami Strategia IIT zawiera oczekiwane wskaźniki rezultatu i produktu, które powiązane są z realizacją właściwego programu, w tym przypadku FEP 2021-2027. W odniesieniu do zidentyfikowanych projektów poniżej przedstawiono listę wskaźników wraz z określeniem ich wartości.

Tabela 6 Wskaźniki produktu do osiągnięcia w wyniku realizacji Strategii IIT

Wskaźnik produktu	Jednostka miary	Wartość	Rok osiągnięcia wskaźnika
Liczba wspartych form ochrony przyrody	szt.	24	2027
Długość wspartych szlaków turystycznych	km	29,3	2027
Długość utworzonych szlaków turystycznych	km	29,3	2027
Liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem	szt.	2	2027
Liczba wspartych obiektów o charakterze niezabytkowym	szt.	1	2027
Liczba instytucji kultury objętych wsparciem	szt.	1	2027
Liczba projektów, w których sfinansowano koszty racjonalnych usprawnień dla osób z niepełnosprawnościami (EFRR/FS/FST)	szt.	1	2027
Liczba zorganizowanych spotkań informacyjno-edukacyjnych dla mieszkańców i przedsiębiorców	szt.	1	2027
Liczba powstałych Miejsc Obsługi Rowerzystów (MOR)	szt.	3	2027
Liczba powstałych Miejsc Obsługi Kamperów (MOK)	szt.	1	2027
Roczna liczba turystów korzystających ze szlaków rowerowych	osoby	4000	2027
Liczba zdigitalizowanych zasobów kultury udostępnionych on - line	szt.	1	2027
Roczna liczba turystów korzystających ze wspartych szlaków turystycznych	osoby	4000	2027

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 7 Wskaźniki rezultatu do osiągnięcia w wyniku realizacji założeń Strategii IIT

Wskaźnik rezultatu	Jednostka miary	Wartość	Rok osiągnięcia wskaźnika
Roczna liczba użytkowników infrastruktury rowerowej	użytkownicy/rok	10000	2027
Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem	odwiedzający/ rok	10000	2027
Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	osoby	6189	2027
Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego	szt.	1	2027

Źródło: opracowanie własne.

9.6 Ocena (ewaluacja) stopnia osiągnięcia celów strategicznych

Istotnym elementem procesu zarządzania strategicznego jest ocena wdrażania Strategii, w tym analiza osiągniętych zamierzeń i rezultatów oraz ich wpływu na sytuację społeczno-gospodarczą partnerstwa. W procesie ewaluacji kluczowy jest komentarz i pogłębiona refleksja na temat skuteczności podjętych działań z perspektywy czasu oraz możliwych sugestii i praktyk na przyszłość.

Ewaluacja zostanie przeprowadzona:

- a) w połowie okresu realizacji strategii (mid-term). Jej przedmiotem będzie ocena dotychczas podjętych działań na rzecz osiągania celów strategii;
- b) na zakończenie okresu obowiązywania strategii (ex-post). Jej przedmiotem będzie ocena długoterminowych efektów wdrażania strategii ponadlokalnej oraz rekomendacje dla kolejnej edycji dokumentu strategicznego dla partnerstwa.

Przedmiotem ewaluacji będzie przede wszystkim stopień osiągnięcia celów strategicznych, skuteczność osiągania rezultatów bezpośrednich, wpływ na środowisko społeczno-gospodarcze oraz głębokości zmian (trwałości). W systemie oceny uwzględnia się stosowanie poniższych kryteriów oceny:

- Skuteczność - kryterium, które pozwala ocenić, w jakim stopniu zostały osiągnięte cele dokumentu opracowane na etapie planowania,
- Efektywność - kryterium, które pozwala ocenić stosunek poniesionych nakładów do uzyskanych efektów, czyli określić poziom „ekonomiczności” zrealizowanych projektów,
- Użyteczność - kryterium, które pozwala ocenić, do jakiego stopnia oddziaływanie strategii odpowiada zdiagnozowanym potrzebom grupy docelowej,
- Trafność - kryterium, które pozwala ocenić, do jakiego stopnia cele określone w strategii odpowiadają potrzebom wskazanym w odniesieniu do obszaru partnerstwa.

- Trwałość - kryterium, które pozwala ocenić, w jakim stopniu pozytywne zmiany wywołane oddziaływaniem *Strategii* będą nadal widoczne po zakończeniu jej realizacji.

Za ewaluację *Strategii* odpowiada Rada Porozumienia. Jej wyniki są poddawane omówieniu, m.in. z partnerami społecznymi, w celu uzyskania uwag i rekomendacji. Niezbędne dane wyjściowe są gromadzone przez Zespół Operacyjny i przekazywane do Rady Porozumienia.

9.7 Opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych

Zgodnie z prawem, podmiotami uprawnionymi na poziomie lokalnym do prowadzenia polityki rozwoju są władze gmin. Przygotowanie dokumentów strategicznych (czy to strategii lokalnej czy ponadlokalnej), których zapisy będą oddziaływały na ogół społeczeństwa, wymaga udziału mieszkańców. Partycypacja społeczna pozwala na udoskonalenie przygotowywanej polityki, a następnie uzyskanie lepszych efektów jej realizacji, ponieważ:

- pozwala na trafniejsze określenie potrzeb, potencjałów i wyzwań, które bardzo często „wymykają się” statystyce publicznej oraz danych o charakterze ilościowym;
- pozwala na poznanie oczekiwań i preferencji mieszkańców, celów ich działań, punktów widzenia, i na tej podstawie przyjęcie hierarchii działań kluczowych dla całej społeczności;
- daje poczucie sprawczości mieszkańcom, co zachęca do zwiększonej integracji, aktywności i kreatywności;
- daje poczucie „uwspólnienia” celów, a nawet współodpowiedzialności za przygotowaną politykę, co zapewnia włączenie się mieszkańców w realizację jej postanowień, a przynajmniej ogranicza potencjalne konflikty;
- sprzyja wzrostowi świadomości społecznej na temat celów i zasadności działań podejmowanych przez władze lokalne;
- stanowi element edukacyjny dla społeczności lokalnej, wpływając na budowanie relacji opartej na otwartości, poszanowaniu poglądów i potrzeb wszystkich mieszkańców;
- zapewnia informowanie mieszkańców nie tylko na temat planów, ale i efektów realizowanych działań.

Przygotowanie i realizacja niniejszej *Strategii* zakładają współuczestnictwo interesariuszy, czyli partnerów społeczno-gospodarczych oraz właściwych podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie m.in. działających na rzecz ochrony środowiska czy promowania włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób z niepełnosprawnością, równości płci i niedyskryminacji. Ich udział został przewidziany w całym procesie strategicznym w różnych formach. Przedstawia je poniższy schemat:

Przygotowanie	→ Identyfikacja kluczowych interesariuszy
	→ Badania i ankiety
	→ Spotkania / warsztaty strategiczne
Realizacja	→ Współpraca międzysektorowa
	→ Współpraca międzysamorządowa
	→ Komitet Doradczy
Monitorowanie i ocena	→ Komunikowanie efektów
	→ Zbieranie opinii mieszkańców
	→ Spotkania / warsztaty strategiczne

Do kluczowych partnerów społeczno-gospodarczych, których zaangażowanie przyczyni się do skuteczniejszej realizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” zaliczyć można przede wszystkim: PGE „Energia Odnawialna” S. A., Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, Związek Gmin Fortecznych Twierdzy Przemysł z siedzibą w Przemysłu, Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego - ZGTPD z siedzibą w Dynowie, Związek Bieszczadzkich Gmin Pogranicza z siedzibą w Ustrzykach Dolnych, Celowy Związek Gmin „Eko-Logiczni” z siedzibą w Błazowej, Wiar Sp. z o.o. Spółka komandytowa, PRESTIGE BUD SD Andrzej Sycz, FHU WENTMIR Joanna Mirowska, Nadleśnictwo Bircza, Stowarzyszenie działające przy Zespole Szkół w Birczy „Tworzymy lepszą przyszłość” oraz Stowarzyszenie "Sportowy Duch" w Birczy, a także lokalne stowarzyszenia i organizacje pozarządowe, których celem statutowym jest rozwój miejscowości, działalność kulturalna, krzewienie kultury fizycznej itp.

Wskazane podmioty w ramach realizacji Strategii mogły składać propozycje projektów, które przyczynią się do osiągnięcia zakładanych celów strategicznych oraz wizji rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego”, zgodnie z procedurą wskazaną w rozdziale 6. Kluczowe działania – projekty strategiczne. Projekty musiały wynikać z celów i kierunków działań *Strategii* oraz mieć charakter ponadlokalny, aby ich oddziaływanie wykraczało poza teren jednej gminy.

W dniach 6 i 20 września 2022 odbyły się spotkania z partnerami oraz zainteresowanymi mieszkańcami, na których wskazywali oni problemy, deficyty, ale również mocne strony i potencjały obszaru Gmin Pogórza Przemyskiego. Spotkania odbywały się w gminie Fredropol (w Urzędzie Gminy Fredropol-sala

narad pokój nr 13) oraz w gminie Bircza (Urząd Gminy Bircza pokój nr 13) . Informacje pozyskane na spotkaniu stanowiły bazę do opracowania części diagnostycznej.

Po opracowaniu diagnozy, odbyły się warsztaty strategiczne (20 lutego 2023 r. w Urzędzie Gminy Bircza oraz 27 marca 2023 r. w Urzędzie Gminy Fredropol), na których zaprezentowano wnioski z diagnozy, a tym samym wspólnie z partnerami społeczno-gospodarczymi wypracowano zakres działań oraz projekty kluczowe, które stanowić będą odpowiedź na zidentyfikowane deficyty.

W Gminie Bircza Od 28 kwietnia 2023 r do 5 czerwca 2023 opracowany dokument strategii wyłożono do publicznego wglądu poprzez umieszczenie projektu strategii na stronie UG Bircza oraz BIP, a także w wyznaczonym miejscu tj. pokój nr 13 UG Bircza. W dniach 8 i 15 maja 2023 r., w Urzędzie Gminy Bircza , pokój nr 13, odbyły się spotkania konsultacyjne w sprawie zgłaszania uwag co do projektu strategii.

Konsultacje dotyczące projektu strategii w Gminie Fredropol trwały od 16.11.2023 do 19.12.2023 r. Projekt strategii dostępny był na stronie BIP UG Fredropol oraz w wyznaczonym miejscu w budynku Urzędu Gminy składanie uwag odbywało się przez wysłanie formularza lub złożenie uwag osobiście na wypełnionym formularzu.

W celu zaangażowania partnerów w trakcie prowadzonych konsultacji społecznych na pierwszym etapie opracowania (w dniach 16.11.2023 do 19.12.2023 r.) oraz prowadzonych w trakcie aktualizacji strategii (08.08.2025 do 13.09.2025 r.) skierowano do nich pisma z prośbą o zaopiniowanie projektu strategii i odniesienie się do jej zapisów. Odniesienia do uwag złożonych w procesie konsultacji zawarte są w sprawozdaniach z konsultacji.

Projekt Aktualizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego na lata 2024-2030 w zakresie uszczegółowienia planowanych do realizacji projektów IIT przekazano do konsultacji społecznych. Projekt został zamieszczony na stronach internetowych gmin i BIP.

Jako termin prowadzenia konsultacji wskazano: 20 stycznia 2026 r. – 24 lutego 2026 r. Konsultacje przeprowadzone były w formie składania opinii i uwag pisemnie oraz za pomocą środków komunikacji elektronicznej. W trakcie konsultacji we wskazanych formach do Urzędu Gminy nie wpłynęła żadna uwaga.

9.8 Partycypacja społeczna na etapie przygotowania strategii

Przyjęty partycypacyjno-ekspercki tryb prac sprawił, że partnerzy społeczno-gospodarczy byli włączeni w proces tworzenia dokumentów na każdym jego etapie. Po opinię społeczeństwa sięgano

wielokrotnie używając różnych form współdziałania i tworzenia relacji. Z uwagi na sytuację pandemiczną ograniczono wachlarz technik bezpośredniego kontaktu z mieszkańcami, które zazwyczaj są wykorzystywane dla zapewnienia jak najpełniejszej partycypacji.

I. Faza diagnostyczna

Na początku tego etapu przedstawiciele partnerstwa zidentyfikowali kluczowych interesariuszy, których wiedza, doświadczenie i znajomość lokalnych uwarunkowań miały wspomóc działania analityczne zespołu przygotowującego diagnozę oraz *Strategię*. W grupie tej znaleźli się reprezentanci m.in. sektora publicznego, liderzy organizacji pozarządowych oraz lokalne autorytety. Pozwoliło to na uzyskanie zróżnicowanych ocen i opinii od reprezentantów kluczowych środowisk w zakresie rozwoju partnerstwa.

„Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej”, poza danymi statystycznymi pochodzącymi ze źródeł administracyjnych, uzupełniona została informacjami o charakterze jakościowym zebranymi podczas warsztatów/spotkań strategicznych.

W ramach tej fazy odbyły się 3 spotkania strategiczne podzielone na panele tematyczne (gospodarka, sprawy społeczne, środowisko i przestrzeń). Ich celem była:

- weryfikacja jakościowa wstępnych wniosków diagnostycznych,
- określenie głównych problemów i wyzwań, a także przyczyn ich występowania;
- uzyskanie propozycji działań, które należy podjąć (zostały one następnie wykorzystane do określenia kierunków rozwoju).

Kolejną formą konsultacji było - **badanie opinii liderów – rozmowy z władzami gmin**. Jej celem było dokonanie analizy powiązań funkcjonalnych na terenie partnerstwa:

- weryfikacja opinii władz lokalnych;
- określenie atutów i problemów rozwojowych obszaru oraz niezbędnych działań;
- opinie zostały wykorzystane przy planowaniu kierunków rozwoju.

Fazę tę zakończyło zamieszczenie na stronach internetowych partnerów komunikatu zachęcającego do zgłaszania uwag do Diagnozy. Mieszkańcy mieli możliwość zgłoszenia uwag za pomocą dedykowanego formularza. Strona społeczna nie zgłosiła uwag.

II. Faza koncepcyjna

Zamieszczono na stronach internetowych partnerów komunikatu zachęcającego do zgłaszania uwag wraz z projektem *Strategii*. Mieszkańcy mieli możliwość zgłoszenia uwag za pomocą dedykowanego formularza.

Poza organizacją spotkań i konsultacji on-line przez cały czas prowadzona była akcja informacyjna. Każdy z samorządów utworzył na swojej stronie internetowej dedykowaną zakładkę dot. *Strategii*

Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie gmin Pogórza Przemyskiego”. Mieszkańcy byli informowani o działaniach podejmowanych w ramach przygotowania Diagnozy oraz Strategii, postępach prac, wynikach przeprowadzonych działań konsultacyjnych, a także byli zachęceni do aktywnego udziału we wspólnym tworzeniu dokumentów.

W trakcie prowadzonych prac wykorzystywane były różne kanały dotarcia z informacjami do mieszkańców. O głównych działaniach i postępach prac mieszkańcy byli informowani poprzez komunikaty zamieszczane na stronach internetowych partnerów, a także informacje na profilach w mediach społecznościowych prowadzonych przez poszczególnych wójtów oraz burmistrzów.

W trakcie opracowania dokumentu dwukrotnie przeprowadzone były konsultacje społeczne strategii. Konsultacje trwały od 16.11.2023 do 19.12.2023 r. oraz od 08.08.2025 r. do 13.09.2025 r. Informacje o prowadzonych konsultacjach wraz z ustosunkowaniem się do ewentualnych uwag zgłoszonych zostały zawarte w sprawozdaniu z konsultacji społecznych.

Dodatkowo strategia została poddana procedurze oceny oddziaływania na środowisko. W dniu 11.08.2025 r. przesłano pisma do Podkarpackiego Państwowego Inspektoratu Sanitarnego w Rzeszowie oraz Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie. W wyniku uzyskanych uzgodnień konieczne było opracowanie prognozy na środowisko oraz jej konsultacje, które przeprowadzono w dniach 4.09.2025 r. do 25.09.2025 r. Szczegółowe informacje związane z procedurą oddziaływania na środowisko znajdują się w podsumowaniu sporządzonym zgodnie z art. 55 ust. 3 ustawy z dnia 3 października 2008r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2024 r. poz. 1112).

Zgodnie z zapisami ustawy wdrożeniowej, warunkiem realizacji IIT jest opracowanie strategii terytorialnej oraz jej pozytywne zaopiniowanie w terminie 60 dni od dnia otrzymania przez właściwą instytucję zarządzającą programem – w zakresie możliwości finansowania strategii IIT w ramach tego programu.

9.9 Partycypacja społeczna na etapie realizacji strategii i oceny efektów strategii

Zmieniające się uwarunkowania, zarówno wewnętrzne jak i zewnętrzne, powodują konieczność modyfikacji zaplanowanych działań. Tak jak w przypadku przygotowania polityki rozwojowej, również etap realizacji i wprowadzania ewentualnych zmian wymaga aktywnej współpracy ze społecznością lokalną, a także instytucjami, których funkcjonowanie i decyzje wpływają na sytuację społeczno-gospodarczą gmin objętych Strategią.

Głównym ciałem formalnym, które będzie swoistym łącznikiem pomiędzy Radą Porozumienia a mieszkańcami, będzie Komitet Doradczy. Będzie to forum gromadzące przedstawicieli sektora

gospodarczego, organizacji społecznych, lokalne autorytety, a także przedstawicieli instytucji ważnych z punktu widzenia realizacji ustaleń Strategii. Głównym zadaniem Komitetu będzie prowadzenie strategicznej dyskusji na temat perspektyw obszaru partnerstwa oraz proponowanie rozwiązań oraz nowych przedsięwzięć realizacyjnych.

Oprócz funkcjonowania Komitetu Doradczego kontakt z mieszkańcami będzie utrzymywany dzięki innym, mniej sformalizowanym mechanizmom, które będą uruchamiane w sposób elastyczny, w zależności od potrzeb. Należą do nich:

1. Działania informacyjne partnerstwa:

- informacje zamieszczane na stronach internetowych partnerów oraz social mediach;
- informacje w materiałach drukowanych (np. biuletyny gminne);
- współpraca z lokalnymi mediami.

2. Spotkania, warsztaty i debaty:

- planowane do wdrożenia (w ramach niniejszej Strategii) spotkania Rady Porozumienia z przedsiębiorcami, rolnikami, organizacjami pozarządowymi; spotkania te umożliwią dyskusję na tematy bieżące, ale również na temat kierunków rozwoju partnerstwa;
- dyskusje nad raportami o stanie gminy, których elementem będzie również informacja o stanie realizacji strategii ponadlokalnej,
- dyskusje podczas organizowanych spotkań (np. spotkania w sołectwach);

3. Badania opinii i gromadzenie informacji:

- organizowanie badań ankietowych na temat oceny procesów, które zaszły na obszarze partnerstwa w trakcie wdrażania *Strategii*,
- okresowe badania opinii mieszkańców dotyczące oceny efektów realizowanych projektów;
- zbieranie opinii o realizacji *Strategii* zgłaszanych różnymi kanałami, zarówno do przedstawicieli poszczególnych partnerów (samorządów), jak i bezpośrednio do organów partnerstwa;

4. Włączenie w działania:

- możliwość zgłaszania pomysłów projektowych w ustalonej procedurze;
- włączanie się mieszkańców w dyskusje dotyczące projektowania szczegółowych rozwiązań w ramach wybranych projektów (np. urządzenie przestrzeni publicznych);
- system zbierania, selekcji i wsparcia realizacji wartościowych przedsięwzięć lokalnych wzmacniających efekty realizacji projektów strategicznych (np. partnerski budżet obywatelski, fundusz sołecki).

Dla poszerzenia dialogu nt. stojących przed porozumieniem wyzwań i dla nadania im wymiaru ponadlokalnego, a nawet ponadregionalnego, rekomenduje się organizację cyklicznego wydarzenia

poświęconego wdrażaniu strategii ponadlokalnej, poszukiwaniu nowych pomysłów na współpracę ponadlokalną oraz wypracowaniu rekomendacji do aktualizacji *Strategii*.

9.10 Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych

Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej („Strategia rozwoju gminy – poradnik praktyczny” luty 2021 r.) jako dokumenty wykonawcze względem strategii rozwoju, należy rozumieć obowiązkowe lub fakultatywne plany i programy funkcjonujące w gminie.

Do dokumentów wykonawczych dla Strategii Rozwoju Ponadlokalnego należą m.in.:

- Strategia rozwoju gminy
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- Lokalny program rewitalizacji/Gminny program rewitalizacji,
- Program ochrony środowiska,
- Plan gospodarki niskoemisyjnej,
- Strategia rozwiązywania problemów społecznych,
- Program współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3. ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
- Gminny program opieki nad zabytkami,
- Plan zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe.

Należy pamiętać, iż podczas tworzenia nowych bądź aktualizacji istniejących sektorowych gminnych planów i programów, powinny być one spójne ze Strategią Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030. Zaleca się również wykorzystanie odpowiednich wskaźników niniejszej Strategii w procedurze monitorowania strategii rozwoju gminy.

Poniżej wskazano obecnie obowiązujące dokumenty w gminach IIT Bircza wraz z oceną ich stopnia aktualności.

Dokument	Data przyjęcia	Stan
Gmina Bircza		
Strategia Rozwoju Gminy Bircza na lata 2023-2030	Uchwała nr XCVIII /92/2023 z dnia 7 grudnia 2023 r.	Aktualny, zgodny z zapisami strategii IIT
Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Bircza na lata 2022-2027	Uchwała nr LXXIV/69/2022 z dnia 24 sierpnia 2022 r.	Aktualny, zgodny z zapisami strategii IIT
Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Bircza	Uchwała nr IV/16/2002 z dnia 18 lipca 2002 r.	Obowiązuje do 30 czerwca 2026 r. później zostanie zastąpione Planem ogólnym Gmina Bircza rozpoczęła opracowanie planu ogólnego na podstawie uchwały nr

Dokument	Data przyjęcia	Stan
		VII/33/2024 Rady Miejskiej w Birczy z dnia 2 sierpnia 2024 r.
Program Ochrony Środowiska dla Gminy Bircza na lata 2019-2022 z perspektywą do 2026 roku	Uchwała nr XXIV/129/2019 z dnia 27 listopada 2019 r.	Aktualny, zgodny z zapisami strategii IIT
Gmina Fredropol		
Strategia Rozwoju Gminy Fredropol na lata 2021-2030		Aktualny, zgodny z zapisami strategii IIT
Program Ochrony Środowiska na lata 2024-2027 dla Gminy Fredropol z perspektywą na lata 2028-2031		Aktualny, zgodny z zapisami strategii IIT
		Obowiązuje do 30 czerwca 2026 r. później zostanie zastąpione Planem ogólnym
Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Fredropol	Uchwała nr III/17/2002 z dnia 21 grudnia 2002 r.	Gmina Fredropol rozpoczęła opracowanie planu ogólnego na podstawie uchwały nr IV/20/2024 Rady Gminy z dnia 20 czerwca 2024 r.

Projekt Aktualizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030 w zakresie uszczegółowienia planowanych do realizacji projektów IIT przekazano do zaopiniowania do Departamentu Rozwoju Regionalnego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego.

W dniu 3 marca 2026 r. Zarząd Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie podjął uchwałę nr 194/4441/26 w sprawie zaopiniowania projektu aktualizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030.

Zarząd Województwa Podkarpackiego zaopiniował pozytywnie projekt aktualizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030.

10. Ramy finansowe i źródła finansowania strategii

Ramy finansowe Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego” 2024-2030 posiadają jedynie charakter prognostyczny oraz zależą od szeregu zmiennych, które w praktyce mogą zupełnie zmieniać dane kwoty. Po analizie zebranych danych z rozdziału 6 Kluczowe działania – Projekty strategiczne szacunkowo określono ramy finansowe w poszczególnych obszarach:

Cel strategiczny nr 1 Wykorzystanie potencjału turystycznego oraz wzrost konkurencyjności Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego”	50 000 000 zł
Cel strategiczny nr 2 Wzmocnienie infrastruktury zapewniającej warunki do zrównoważonego rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego”	105 000 000 zł
Cel strategiczny nr 3 Wzrost jakości życia mieszkańców Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego” dzięki wzmocnieniu kapitału społecznego i dostępnej infrastrukturze społecznej	60 000 000 zł

Cele strategiczne i operacyjne opracowane w ramach niniejszej Strategii, które stanowią podstawę do podejmowania i realizacji konkretnych projektów, mogą być finansowane z dochodów własnych gmin oraz ze środków zewnętrznych. Wśród tych ostatnich wyróżnić możemy m.in. środki z:

- Funduszy Europejskich dla Podkarpacia na lata 2021-2027,
- krajowych programów w zakresie funduszy europejskich,
- Wspólnej Polityki Rolnej (WPR 2021-2027),
- Krajowego Planu Odbudowy (KPO),
- Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa,
- Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych,
- dofinansowania od Wojewody Podkarpackiego,
- Powiatowego Urzędu Pracy,
- pożyczek i kredytów bankowych,
- środków własnych.

Nowy okres programowania środków unijnych stwarza możliwość pozyskania przez gminy Bircza i Fredropol dotacji na działania służące stricte realizacji celów zawartych w przedmiotowym dokumencie strategicznym. Wykorzystanie tych możliwości w istotnym stopniu uzależnione jest od aktywności władz samorządowych i ich aktywności w pozyskiwaniu nowych środków zewnętrznych. Poniżej prezentujemy poszczególne programy mogące stanowić źródło finansowania projektów opisanych w *Strategii*.

- **Instrumenty wynikające z polityk rozwojowych Unii Europejskiej:**
 - Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FENIKS),
 - Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki (FENG),
 - Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS),
 - Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy (FERC),
 - Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej (FEPW),
 - Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 (FEPK),
 - Krajowy Plan Odbudowy,
 - inicjatywy zarządzane z poziomu europejskiego (np. Erasmus+, LIFE, Cyfrowa Europa, Interreg) lub dostępne na podstawie umów międzynarodowych (Norweski Mechanizm Finansowy oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego).
- **Instrumenty finansowane z budżetu państwa, funduszy celowych i innych krajowych środków publicznych.** Poza środkami wsparcia UE samorządy i ich interesariusze (m.in. organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy) będą mogli ubiegać się o dofinansowanie działań w ramach dostępnych instrumentów krajowych. Do najważniejszych należą:
 - **Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych**, mający na celu bezzwrotne dofinansowanie projektów inwestycyjnych realizowanych przez gminy, powiaty i miasta lub ich związki w całej Polsce;
 - **Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg**, w ramach którego finansowane będą projekty związane z budową, przebudową, remontem dróg powiatowych lub dróg gminnych oraz przebudową dróg wewnętrznych, które po uzyskaniu właściwych parametrów technicznych będzie można zaliczyć do odpowiedniej kategorii dróg publicznych;
 - **Program Rozwoju Elektromobilności**, w ramach którego finansowane będą projekty związane z rozwojem elektromobilności oraz transportem opartym na paliwach alternatywnych;
 - **Program Społecznych Inicjatyw Mieszkaniowych** – to instrument wsparcia samorządów, które będą mogły realizować inwestycje w formule społecznego budownictwa czynszowego;

- pozostałe programy finansowane z budżetu państwa, m.in.: w zakresie ochrony środowiska - realizowane przez NFOŚiGW, właściwy WFOŚiGW; w zakresie opieki nad osobami niepełnosprawnymi – realizowane przez PFRON, a także **Program Senior+**, **Program „Aktywni+” na lata 2021-2025**; w zakresie kultury, itd.

Wskazane powyżej źródła finansowania należy rozpatrywać jako katalog otwarty, który może ulec zmianom, z uwagi na aktualnie opracowywaną nową perspektywę finansowania 2021-2027, czas realizacji projektów nastąpi w latach 2023-2029. Tym samym należy zakładać, że w tym okresie pojawią się również inne programy dofinansowujące, skierowane na rozwój inwestycji w samorządach. Identyfikacja i wybór potencjalnych źródeł, z których mogą być finansowane poszczególne przedsięwzięcia w ramach *Strategii* wymaga właściwej organizacji i koordynacji procesu pozyskiwania tych środków. W związku z powyższym zakłada się bieżące monitorowanie źródeł finansowania przez pracowników poszczególnych urzędów, co daje gwarancje ciągłej aktualizacji i dostosowywania najlepszych źródeł finansowych do realizacji zamierzonych inwestycji.

Spis tabel i map

Tabela 1 Cele Polityki Spójności na lata 2021-2027.....	13
Tabela 2 Zgodność celów Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030 ze Strategią rozwoju województwa - Podkarpackie 2030.....	78
Tabela 3 Karty zadań projektów strategicznych, służących realizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024-2030.....	82
Tabela 4 Skład i zadania Rady Porozumienia.....	122
Tabela 5 Skład i zadania Zespołu Operacyjnego oraz koordynatorów gminnych.....	123
Tabela 6 Wskaźniki produktu do osiągnięcia w wyniku realizacji Strategii IIT.....	127
Tabela 7 Wskaźniki rezultatu do osiągnięcia w wyniku realizacji założeń Strategii IIT.....	128

Rysunek 1 Potencjał turystyczny w gminach Bircza i Fredropol - wybrane istniejące szlaki rowerowe oraz planowany przebieg tras.....	47
---	----

Mapa 1. Obszar gmin Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego.....	11
Mapa 2 Wschodnia Polska.....	105
Mapa 3 Obszary zagrożone trwałą marginalizacją.....	106
Mapa 4 Miejskie Obszary Funkcjonalne.....	108
Mapa 5 Obszary zagrożone trwałą marginalizacją – poziom regionalny.....	109
Mapa 6 Obszar objęty Programem Strategicznego Rozwoju Bieszczad.....	111
Mapa 7 Obszar objęty Programem Strategicznym „Błękitny San”.....	112
Mapa 8 Obszary wiejskie województwa podkarpackiego.....	113
Mapa 9 Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym.....	116
Mapa 10 Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym.....	119

Załącznik 1. Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej wykonana na potrzeby Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienia Gmin Pogórza Przemyskiego” na lata 2024 – 2030

Diagnoza została zamieszczona na stronach internetowych gmin i w BIP:

- https://www.bircza.pl/asp/pliki/download/projekt_srp_porozumienie-cz_i_diagnoza-231111_tg-pk_1.pdf
- <https://bip.fredropol.pl/article/2023-11-16-konsultacje-dotyczace-projektu-porozumienia-gmin-pogorza-przemyskiego?m=28&l=2>

